Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

ELLER

GAMLE LANDSBYLOVE OG BYSKRÅER

UDGIVNE MED UNDERSTØTTELSE AF
»DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE«

AF

POUL BJERGE
HØJSKOLELÆRER

THYGE J. SÖEGAARD
OBERSTLØJTNANT

II. TREDJE HÆFTE

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1910

Ordforklaring til dette hæfte:

bordaug = slagsmål.
enbol = enligliggende hus.
girre el. giere = rén el. gjærde.
hå = eftergrøden.
hiord = vogtning.
hvojmandsagre = hoved- eller tværagre.
høden = truen.
kråd = ugræs.
krop = det grønne el. hvad der ikke er strå.
låb, lobber = løb, løber.
løsse = sanke el. luge.
ophouf = evret = løsdrift.
røgle = sætte i stak.
skindtinghund = skældsord både om hunde og mennesker.
skonner = nedrive, jævne.
støbekener = et mål.
sur at legge = en slags jord at pløje.
tilbådt = tilvendt.
vindser = bismer.
vægger = pilevånd.

Uddrag af anmeldelser:

Historisk Tidsskrift: Højskolelærer Poul Bjerge og Oberstløjtnant Søegaard have påtaget sig den smukke opgave at samle og udgive disse Vider i et Værk, hvis første Bind er sluttet og hvis andet er begyndt at udkomme. Udgivelsen er sket med stor omhu og synes ikke at lade noget tilbage at ønske i nøjagtighed. *Anmeldelsen er på flere sider. Den opfordrer til at udvide Værket, så de danske vider i Sønderjylland kan medtages og et tillæg gives af en del vider, som ikke er kommet med. Og slutter så:* Selv om bogen derfor vil blive større end oprindelig tænktes, må man håbe, at det må lykkes udgiverne af offentlige midler at få fornøden understøttelse til at fortsætte og fuldføre det smukke Værk, som de med så megen trofasthed og flid have arbejdet på og som fortjener vid udbredelse.

JOHANNES STEENSTRUP.

Nordisk tidsskrift utgifven af Letterstedtska föreningen: Denne bog er sikkert en af de betydeligste kildeskriftsamlinger, der længe er fremkommet i vor litteratur. Vider og vedtægter er det danske afsnit af historien om, hvad man i vor tid har kaldt

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

ELLER

GAMLE LANDSBYLOVE OG BYSKRÅER

UDGIVNE MED UNDERSTØTTELSE AF
»DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE«

AF

POUL BJERGE
HØJSKOLELÆRER

THYGE J. SÖEGAARD
OBERSTLØJTNANT

· II ·

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1908—1910

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

⁂

JYLLAND

VED

THYGE J. SÖEGAARD

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1908—1910

INDHOLD.

Hjørring amt. Side

Sæby 1

Børglum herred.

Høgsted i Vrejlev 14

Vester-Brønderslev 26

Hvetbo herred.

Jetsmark 35

Thisted amt.

Nykjøbing 38

Vester Han-herred.

Kollerup 40

Husby og Trustrup 52

Ålborg amt.

Nibe 57

Fleskum herred.

Sønder-Tranders 72

Hellum herred.

Komdrup (med billede). 84

Bælum 106

Viborg amt.

Viborg I—III 124

Fjends herred.

Fly 152

Sønderlyng herred.

Bjerregrav 170

Randers amt. Side

Randers 192

Nørhald herred.

Asferg 210

Mols herred.

Vistoft 236

Århus amt.

Århus 266

Hasle herred.

Brabrand 289

Framlev herred.

Galten 299

Ning herred.

Holme 302

Tunø 317

Hads herred.

Saksild 335

Rude i Saksild 361

Hjelmslev herred.

Vrold i Skanderup 381

Boes i Dover 388

Firgårde i Dover 389

Tyrsting herred.

Troelstrup i Tønning ... 394

Vejle amt. Side

Vejle I—II 401
Fredericia 413
Kolding I—V 418

Bjærge herred.
Skjerrildgård i Nebsager 432
Hyrup i Skovby 435

Nørvang herred.
Vindelev 436

Elbo herred.
Kongsted og Torp i Bredstrup 442

Holmans herred.
Gaverslund 443
Andkjær i Gaverslund .. 444
Børkop i Gaverslund ... 455
Skjærup 460

Brusk herred.
Eltang 464
Almind 465

Ringkjøbing amt.
Ringkjøbing I—IV ... 473

Skodborg herred.
Tørring 492

Vandfuld herred. Side
Hygom 498

Hjerm herred.
Hvam i Borbjærg 503

Ginding herred.
Estvad 504
Søgårde i Sevel 512

Hammerum herred.
Ørre I—II 521
Snejbjærg 527

Bølling herred.
Skjern 533

Nørre-Horne herred.
Sønder-Bork 538
Nørre-Bork 546

Ribe amt.
Ribe I—II 556
Varde 566

Vester-Horne herred.
Henne 573

Skads herred.
Sønderho 578

Trykfejl:

Side 233 øverste linie: en = er
— 236 4. øverste linie: 1740—1771 = 1740—1786
— 324 nederste linie: stray = strax.

VED i en lang årrække at sysle med ældre tingbøger i Landsarkivet i Viborg, navnlig for at få klarhed over herremændenes forhold til bønderne, der, som det forekom mig, på mange måder og især, hvor talen var om den gamle danske adels forhold, var bleven i høj grad misforstået), så er jeg jævnlig kommen ind på mere eller mindre vidtførende sideveje. En af disse viste sig snart at være en selvstændig hovedlinie med mange ejendommelige oplysninger af stor kulturel værdi.*

Det var den stedlige lovgivning i købstad og landsby, som jeg var stødt på, og som med sjælden klarhed gav billede på billede af det daglige liv, som det krævedes levet i gamle dage.

Det var ikke alene formen, men selve livet, det var fællesskabet, som gjaldt i vår og i høst, ved ligfærd og i gildeslag, på grandestævnet i den lille landsby og på købstadens gader, ved dens havneplads og humlehaver, i købmandens bod og på byens vagt; det var »vider og vedtægter«, som udledte deres aner »af arilds tid«; dybt ind i middelalderen pegede de ofte, ja helt tilbage til den mundtlige overlevering i torp og køping.

**) Misforståelsen hidrører formentlig fra, at udbredte ældre lærebøger har affærdiget dette store og dybtgribende spørgsmål med summarisk at kalde herremændene tyranner og bønderne trælle. At anvende dette på jydske forhold er i lige grad at gøre uret imod de gamle danske herremandsslægter og imod bonden. Tingbøger i læsvis — så mange har jeg gennemgået — vidne højt til hæder for begge parter i modsat retning. Mine undersøgelser gælder væsentlig fra 1660 til tiden omkring 1720.*

Andre — men det er kun et ringe antal — er udsprungne af tidens og forholdenes øjeblikkelige krav. Også disse er skabte i de ældres billede.

Langt den største del af vore vider og vedtægter er gået tabt i tidens løb. Med fællesskabets ophør mistede de deres livskraft, de passede ikke til den ny tid, men gik lidt efter lidt over i historien, blev glemt, og kun de, der var bleven opbevarede således, at end ikke den grundigste udluftning af pulterkammer og støvede hylder kunde nå dem, blev bevarede ind i en tid, da de fik blivende værdi som kulturhistoriske aktstykker.

Nogle har været hengemt i gejstlige arkiver eller i godsarkiver, andre blev opbevarede som et slags relikvie i den gård, som den sidste grandefoged levede på, tildels som en mystisk arv i familien; men hovedparten af de jydske grandebreve er fremdragen af gamle tingbøger.

Det er sagt om jydske bønder, at de er eller har i ældre tid været stridbare. Det kan i hvert fald siges, at hin tids jydske bønder ikke gik af vejen for en retstrætte, hverken med herremanden eller med hverandre indbyrdes. Eksempler på det første findes uden vanskelighed, og i det indbyrdes forhold er der mange. Og her står vi så ved årsagen til mangt et gammelt videbrevs bevarelse i tingbøgerne.

Under en sådan strid henvises der gang efter gang til byens grandebrev og til, hvad der ifølge dette har været ret og hævd »af arilds tid«; men én gang af ti måske eller endnu sjældnere er den gamle bylov bleven indført i tingbogen enten delvis eller helt. Eksempel: Vrold, Skjerrildgård, Snejbjærg o. fl.

En vidtdreven frygt for at byens lov skulde gå tabt, ses også som årsag til, at man lod den tinglæse, f. eks. Børkop.

Undertiden skete det, at en mangeårig retstrætte med kommissions- og højesteretsdom medførte, at man, for at undgå fremtidige stridigheder, enedes om at vedtage et videbrev angående det omtvistede forhold og at indføre det i tingbogen. I så henseende kan anføres videbrevet for hæltfiskeriet ved Tørring.

Også de daglige små uenigheder kunne give anledning til oprettelse af en vedtægt for at få dem ud af verden. Der henvises til Hvam.

Grundene til grandebrevenes indførelse i tingbøgerne kunne være mange og meget forskellige; men en tvingende grund til deres oprettelse var selve fællesskabet. Det krævede fælles leveregler og lovbud; jo mere detailleret det første var, desto mere minutiøse måtte de sidste blive; og desuden, jo mindre den verden var, som man kaldte sin, desto mere vilde man råde og styre og trække grænser i alle forhold. Tunø er kun 624 tdr. land stor, og dens videbrev søger sin lige i vidtdrevne fællesskabsregler. Også de ældre købstadvidebreve viser, at fællesskab i dåd som i daglig dont blev opfattet som samfundets livsnerve.

En del vider og vedtægter er fremdragen af de gejstlige arkiver, og der ses flere eksempler på, at præster har været virksomme for deres oprettelse; enten at de har haft fremragende sans og interesse for at ophjælpe bønderne økonomisk ved en forstandig ordning af fællesdrift og markernes inddeling, eller også at hævdelsen af det religiøse liv har fået en fremtrædende plads i videbrevet. Som et udmærket eksempel på en sådan landbointeresseret præst kan nævnes E. G. Begtrup i Vistoft, se videbrevet fra nævnte by.

»Videbrev for Vindelef bye« er et sjældnere eksempel på, at godsejerne har ved direkte indgriben ladet ud-

færdige videbreve til bøndernes efterlevelse. Oftere får man det indtryk, at de er udarbejdede af udenforstående, men under påvirkning af godsejeren; de høje bøder til »hosbonden« peger i den retning. Se videbrevene for Børglum herred m. fl. steder.

Imidlertid er grandebrevene i såre mange tilfælde et udtryk for og en direkte genklang af bøndernes organisationstrang og for ønsket om selv at styre deres sager og at holde de indbyrdes stridigheder og overgreb indenfor egen afgørelse. Selvstyreprincippet og orden ved egen hjælp er grundtonen i de fleste jydske videbreve.

Tingbøgerne giver fortrinlige oplysninger om bonde og borger, om de vilkår, hvorunder de har levet, og ikke mindst om, hvad der er øvet af ret og uret af herremanden og af kronens og lenets embedsmænd; men kun få har tid og lejlighed til i arkiverne at trænge så langt ind på disse endeløse enemærker, at der kan opnåes et positivt udbytte.

Dog, der kan også skydes genvej, og man kan finde fuld tilfredsstillelse og al ønskelig oplysning af »vider og vedtægter«, når det gælder om at lære samfundet at kende og om at se granderne løfte i flok; ja, de er så at sige vore eneste kilder på dette område.

Viderne giver et førsterangsbillede, tro og nøjagtigt som det bedste fotografi. Når man kender dem, har man et billede både af bønder og borgere og det samfund, som de udgjorde, og man kender tillige deres kultur og udviklingstrin i fællesskabets tid.

Så kommer dertil, at man bliver stillet ansigt til ansigt med en samfundsordning, der er så forskellig fra og modsat af alt, hvad vor tid byder, at man står ved første bekendtskab overrasket og halvt forbløffet ved de mange sære, gamle former, som de allerfleste kun ved

ringe eller ingen besked med; skønt de ligger os så nær, at enhver nulevende med lethed kan føre sin slægt tilbage til og langt ind i de tider, da hele det borgerlige samfund var mere eller mindre påvirket og præget af denne ordning.

Med det jeg ovenfor har sagt om Nørre Jyllands videbreve — altså om andet bind af værket: »Danske vider og vedtægter« — har jeg også ment at begrunde en væsenlig del af en lang årrækkes arbejde, som jeg har anvendt på at bringe dem frem for lyset og gøre dem tilgængelige for læseren.

Endnu må jeg bringe en tak til de mange, som på forskellig måde har ydet mig hjælp. Mit arbejde er for en stor del udført i Landsarkivet i Viborg, og det er mig en tilfredsstillelse her at få lejlighed til at bringe arkivar Georg Saxild min bedste tak for hans — til enhver tid — store hjælpsomhed og imødekommenhed. Samme hjertelige tak bringes alle arkivets yngre kræfter, som beredvillig har ydet mig al ønskelig hjælp. Jeg indrømmer gerne, at det undertiden har været ret store veksler, som jeg har trukket på dem; når jeg f. eks. har stået med et af fugt og ælde afbleget og langs kanterne hensmuldret grandebrev — jeg mindes »Kombdrup byes granderet og byeloug« o. fl. — så er alle arkivets kræfter rykket mig til undsætning med alle de hjælpemidler, der står til rådighed for sådan et arkiv, og de er aldrig bleven trætte. Når jeg nu fremlægger dette arbejde så omhyggeligt og nøjagtigt, som jeg håber det er, så er det mine hjælpere i Landsarkivet i Viborg, som jeg må give æren derfor.

Min tak gælder ligeledes alle dem, som beredvillig har overladt mig et i deres værge beroende videbrev til afskrivning.

Endelig føjer jeg min taknemlighed til den af højskolelærer Poul Bjerge ved udgivelsen af første bind udtalte; idet også jeg bringer min største tak til »Den grevelige Hjelmstierne-Rosencroneske Stiftelse«, der ved sin økonomiske hjælp har gjort os det muligt at nå frem til offentligheden med vort arbejde.

Viborg, i August 1910.

Thyge J. Söegaard.

20. Item ingen må tage tægtfemmen til græs om sommeren, uden det sker med menige videmendens villie och sambtøcke, och det under én half tønde øl.

21. Item skal hver inderst gierde fire fafne gierde och 4 skielling til jaufning for hver stor høfved, och femb får och svin regnes imod et stor høfved, och det udi kornvangen, och hvor som helst der blifver ny gierder ind tagen. Och skal indersternis skurer regnis lige med gårdmendenes. Och der som samme gierde och penge icke blifver ferdig giort och leveret til den tid, som di blifver der om til sagt, da at gifve for hver dag, som de der efter blifver forsømbt, $^1/_2$ skp. biug.

22. Item skal vi møde den neste søndag efter st. Voldborig dag och giøre jafning for vort fæmmen och skal hafve lige møget fæmmen af hver gård och dersom den enne nåboe hafver merre fæmmen ind den anden, skal hand gifve for hvert høfved 4 sk. ofver sin jafning. Och hvilken som icke møder med sin græspenge neste søndag *efter* jafningen, skal hand gifve for hver ugge, som di efter står, 1 skp. biug.

23. Item hvo kaster anden mands hafve op og giør stette der ofver eller ochså tager stafver och ris af gierderne och fører hiem, der for bøede én skp. biug, for hver gang sligt findis.

24. Item hvo som icke møder, når di blifver tilsagt at ferdig giøre hver sine læder, bøde der for 1 skp. biug.

25. Item hvo som blifver stefnet af sine nåboer til tinge for sin sandhed at vinde, och det icke sker, bøede 1 skp. biug, och hvem videbrefvet hafver, da det at møde med, på hvilket sted det blifver indesket, under 1 skp. biug hver gang brøst findis.

26. Item hvad otte mend vedtår med ploven og høsten, så vel och engslet, byen til nytte och gafven, skal di andre grandmend lade sig nøie med ubrødelig, och det under 3 skipper biugs vide, hvem som sich forser.

27. Item hvo som påklagger at verre sked for kort enten på agger eller eng, da skal nåboerne verre forplicht at gåe med hannem och giør, hvis ret er, under ½ tønde øl strax at oplegge for granderne.

28. Item hvo som findis at ferdis giennem voris vangeleder och icke lucker det efter sich, bøede ½ skp. biug hver gang til vide.

29. Item ingen må holde serhjorde fra hyrden, under 1 skp. biug.

30. Item skal videkornet samlis om Kiørmoes, och det som forsvarligt kand verre, och brygge udi got øl, 6 skp. til hver tønde øl och homlepenge derhos, och skal den mand, som viden skrifver, lade brygge samme øl, och skal otte skurer regnis til en skippe biug, og det under én skippe biug til vide.

31. Item hvo som icke samme tid møder med sit videkoren, da bøede 1 skp. biug for hver dag, det efter ståer, och skal menige grander verre forplicht at gå med den, som viden skrifver, och udtage både for ret viden och for hans fald, under 1 skp. biug til viden.

32. Item hvo som icke vil lade sin lam gå med lam hiorden och hiorre med dem, når det på kommer, da bøede 1 skp. biug.

33. Item der som Vorherre hiemkalder nogen af gårdmendene, deris hustruer, børn eller tiennere, såvel och af indesterne, da skal di alle verre forplicht sambtlige grandmendene både af gårdmendene och indersterne liget at verre følgachtig. Hvo herimod lader

sich finde mutvilige och icke til den tid lader sich finde, da at bøede 1 skp. biug til vide.

34. Item dersom nogen af grandmendene fanger smite på deris heste eller øg enten med springorm eller skab, da skal di andre grandmend verre til forplicht at forvise hannem et sted, hvor hand samme heste och øg skal lade gå på, och det under 1/2 tønde øl strax at oplegge och så goed som 1 rixdaller, om hand icke holder dennem fra di andris, når hand en sted er forvist, hvor hand dennem skal lade gå.

35. Item hvilken af granderne, som icke møder med deris magtallier, hver søndag på viden, da at skrifves for 1 sk.

36. Item hvilken mand, som hafver och skrifver voris tallier, skal hver søndag tage tov af de andre grander med sig och forfare, om voris vange,' hafver och gierder ere brøstfeldig, och det skal skiftes och gå lige byen om, och hvem her imod findis mutvillige, bøede derfor til vide 2 sk.

37. Item skal af gårdmendene enhver hafve 3 bucker och tre gieder, och skal alle indersterne afskafve alle deris gieder och bucker, och ingen af granderne må hafve vidre eller høier ind som forskrefvet står. Hvem her imod giøre eller lade findis vidre hos nogen, gifver til straf fire skipper biug.

38. Item beplichter vi os alle sambtlig Vrold grander, gårdmend och indester, at hvem som blifver eller findis skrefven for noget af alle di punckter och artikler, som findis her udi samme vide, skal di andre grander hafve fuld lov til och sambtligen at indgå udi voris gårde och huse och der at udtage, for hvis som di findis skyldig for, uden nogen hus- eller gårdfred i alle måder.

Disse fornefnte artikler beplichter vi forskrefne Vrold bymend os urøggeligen och ubrødeligen at holde under fornefnte vide, Gud til ære och os self och menige mand til nytte och gafven.

Til vitterlighed hafver vi her nedenfore voris hender påtegnet och signeter hos trøgt, actum ut supra.

Peder Andersen egen hånd.

P. A. S. — E. I. S. — I. S. S. — I. P. S. — S. L. S. — N. N. S.
M. P. S. — R. N. S. — S. R. S. — H. I. S. — T. A. S. — M. N. S.

Om håndskriftet, se foran side 381.

Boes, Dover sogn, Hjelmslev herred.

20. April 1682.

For retten fremstod Søfren Nielsen i Boes och på sin egen och samptlig byemends vegne, nemlig Anders Jacobsen, Søfren Perssen, Jens Christensen alle boende i Boes samptlig vide och vedtegt vedtoeg her for retten at ville indgå och ubrødeligen holde alle disse punkter, som herefter følger:

Så kommer videbrevet, der næsten ord til andet er som videbrevet for Firgårde, der findes side 389—394. Her gøres kun opmærksom på, hvori Boes afviger fra Firgårde.

1—10 er ens, kun i 3 er sidste Sætning udeladt.

11. Item skal indestere gifve til grespending af stort høfvet 8 sk. og til bytyren af hver kov 4 sk., och di pending skal dend mand hafve, som føder tyren, och udgifvis om st. Voldborigdag årligen, eller bøde til vide for hver uge, det derefter blifver ståendis, 1 skip biug.

12—24 er som 13—25 i Firgårde, kun er der i Firgårde 23 sat gård *for* ½ *gård, og i 25 efter* særdrift *tilføjet* efter st. Voldborrigdag.

25. Item hvelken mands gierder, som icke er ferdig omkring deris enge årligen, vinter og sommer, 1 skepe biug til vide, hver uge så findis.

26—32 er ens, kun i 28 står der øxen eller øeg *i steden for Firgårde bester eller fæmon, og i 30 udelades: når stafven opregnes.*

33. Item hvad som di fleste byemend vedtager, skal de andre efterkomme, om det er på byens beste, under ½ tønde øl til vide, hver gang så findes.

34. Item ingen mand må holde gieder uden hver mands minde, under ½ tønde øl til byen.

35—38 som Firgårde 33—36.

39. Item skal samptlig mendene udi byen samlis dend neste søndag efter Voldborig dag at giøre regtig jafning for hves fæmon, som di hafver, och så 8 dage efter, at jafningen er givet, at betale, eller 1 skippe biug til vide for hver uge, det stander lengere.

Efter Ry birketingbog, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Firgårde, Dover sogn, Hjelmslev herred.

23. Marts 1682.

For retten frembstoed LauridtsAndersen i Firgårde med menige gårdmend i Firgårde, som er Jacob Thomsen, Søfren Nielsen, Niels Pofvelsen, Jens Thomsen, Christopher Nielsen, Hans Christiansen och Søfren Rasmussen på hans moder Maren Pofvelsdatters vegne, och her samptlig vide och vedtegt, som de ubrydelige holdis skulle med alle disse ord och articler, som her efter følger:

1. Item hvilken mands rugvangsgierder, som icke er ferdiggiort om st. Mortensdag årligen, då bøde for hver støcke gierder til vide 1 skiep biug.

2. Item hvelken mands gierder om bygvangen, som icke er ferdig om st. Voldborgdag, 1 skip biug til vide for hver gang så findis.

3. Item hvelken mands gierde, som findes hvol och fald på, och som blifver advaret och icke fører råd derved, då bøde 1 skip biug til vide, hver dag de siden stander øde och uferdig.

4. I hveken mands vanglede, som icke er ferdig med vangsgierder at fornefnte tid, som fornefnt står, då bøde 1 skp. biug til vide.

5. Item hvelken mand eller hans folk, som ager, rider eller gåer igiennem vangledet och lucker det icke i klinke efter dennem, bøde derfor 1 skip biug, hver gang så findis.

6. Item hvilken mand eller hans folk, som bieder nat eller dag udi anden mands eng eller korn, efter at det er liust i fred, bøde derfor til vide 1 tønde øl, for hver gang så findes och dertil skadeboden.

7. Item hvelken mands fæmon, som slipper løs i vangen, och hand eller hans folk bliver advaret, och de siden lader det gange med fri villie, då bøde derfor til vide 1 skieppe biug och dertil skådeboeden.

8. Item hvelken mand eller hans folk, som indfører noget fæmon udi rugvangen eller biugvangen eller udi enge epter vedtegt, førind høe och korn blifver indhøstet, och menige mand gifver ophouf, bøde 1 tønde øl til vide for hver gang så findes.

9. Item hvilken mands fæmon, som slipper løs i vangen, skal vides for hvert stort høfved 1 skure och for 3 små høfder, som er gies, 1 skure.

10. Item hves vide, som indesternis femon findis på vidstefne for, skal regnis 6 skurer til 1 skip biug.

11. Item skal indestere gifve til grespending af hvert

stort høfved 8 sk., och regnis 4 små høfder imod 1 stort høfved, och skal bemelte penge betalis och ydes hos videfogden om st. Mickelsdag i det seniste eller bøder til vide for hver uge det lengere stander 1 skieppe biug.

12. Item hafver vi samptlige vedtaget, at dend som mere fæmon hafver på voris mark och gresning end sin nåbo efter lige brug, då skal dend, som mere hafver, jafne med dend, som mindre hafver, och skal gifve for hvert stor høfvid til grespenge 8 sk. och for hver småhøfved 2 sk. Jafningen at ske om Voldborrig dag och betalingen st. Michelsdag eller bøde til vide for hver uge det lenger stander ubetalt, 1 skeppe biug.

13. Item skal ingen af indester må holde nogen heste eller hopper på marken udi tyre, mens gå på fæleden, under 1 skp. biug til vide, hver gang så findes.

14. Item hveken mands gies, som flyver i kornvangen, och hand vel icke føre råd derved, når hand blifver tilsagt, då bøde 1 skep biug, hver gang så findes.

15. Item hvelken mand eller hans folk, som findes at giøre sig lovlig veie ofver anden mands korn eller eng, videre end som veien bør at gange, bøede 1 skeppe biug til vide, hvergang så findes.

16. Item hvelken mand eller hans folk med unøttig ord løgter eller bander hver anden på vide eller hos gierder, bøde for hver gang så findes 1 skeppe biug til vide.

17. Item skal hver af os møde til dend mands, som videstafven hafver, dend første søndag i juel årligen og ofverregne vide, under 1 skip biug til vide.

18. Item hvem som icke møder med sin videkorn, som hand er falden for til dend mands, som videstafven

hafver, på kyndelmisdag årlig, då bøde til vide 1 skep biug, hver uge det lenger stander.

19. Item skal dend mand, som videstafven hafver, hafve fuldmagt at inddrage med 4 dannemend udi dend mands hus och gård, som icke er møt med sin videkorn fornefnde tid, som fornefnt står och udtage fyldest och fuld verd, for hvis vide hand er falden fore, uden vold eller anden lovmål i nogen måder.

20. Item hvilken tid som vi blifver til sinds at holde vagt om vort korn for diur, och hvem som icke då lader it ført hielp møde, hver gang det holdes, tilfalder då *at* bøde 1 skip biug til vide, for hver nat hans brøde findes.

21. Item hves deris markmand forsømer sig nogen nat eller dag med søfven eller andet och icke varer på voris korn, då bøde hand derfor 1 skip biug, hver nat så findis.

22. Item hvelken mand, som tyrer eller bieder på nogen mands bårer eller enghøfder, som bør at vere i fred, då bøde 1 skep biug til vide, hver gang så findes.

23. Item skal ingen mand må holde flere heste i tyringen uden 2 heste af hver ½ gård, under 1 skip biug til vide for hver hest, hver gang så findes.

24. Item skal ingen mand tyre anden steds end i tyringen, under 1 skippe biug til vide.

25. Item skal ingen holde nogen særdreft med nogen fæmon på deris egen mark, under 1 skip biug til vide for hver uge så findis.

26. Item hvad som vi vedtager med høst, slet, pløining, becke at røde, hvem det icke holder, bøde 1 tønde øl til vide, hver gang så findes.

27. Item skal ingen må tage noget femon til gres

udenbys uden lam, bøde til vide 1 skep biug, uden det sker med hver mands minde.

28. Item hvelken mands bester eller fæmon, som findes i eng eller korn udi sædetid, bøde for hver gang 1 skippe biug.

29. Item skal dend mand, som videstafven hafver, brøge vort videøl och fly os godt øl, och skal hand hafve til hver tønde øl 6 skip malt och 1 skeppe homel.

30. Item hvem som icke møder eller hans vesse bud, hver søndag på vide, når stafven opregnes, bøde for hver gang 1 skeppe biug til vide.

31. Item hvelken mand eller hans folk, som ofverstiger nogen mands gierder eller dennem nedertreder och giør stætte derpå, *bøde* 1 skippe biug til vide, hver gang så findes.

32. Item hvelken mand, som tyrer vider end på sit eget, undtagen det som fælits tyring er udlagt, då bøde 1 skipe biug til vide, for hver tyrslag, hver gang så findes.

33. Item hvem som tyrer på anden mands ager før ind man fanger sin stubber refen och kornet deraf, då bøde 1 skip biug for hver tyrslag.

34. Item hvilken mand, som lader sin klodde løbe løse efter vogne i kornvangene efter de ere liuste udi fred, då bøde for hver gang 1 skeppe biug til vide.

35. Item hvelken mands høns, som icke blifver ført råd ved, når de blifver advaret, bøde 1 skippe biug til vide eller hafve skåde for hiemgield.

36. Item hvelken mands bæster eller fæmon, som findes udi eng eller korn efter otte dage før st. Voldborgdag, då bøde 1 skeppe biug til vide, hver gang så findes.

Til ydermere vindisbiurd och beder stadfestelse at alle disse forskrefne *punkter* och articler så ubrødelig

holde skal, då hafver vi forbemelte Firgårdsmend med dommere, tinghøreren og tingskrifveren voris signeter her under trøgt och med egen hender underskrefvit och bejait så och samtøkt ligesom forskrefvit står. Sametid dette videbref och tingsvinde beskrefvet gik, in cujus rei testimonia.

Efter Ry birketingbog, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Troelstrup, Tønning sogn, Tyrsting herred.

1701.

Vi efterskrefne mænd, som bygge oc boe i Troelstrup, nemlig Jens Andersen, Niels Nielsen, Morten Andersen og Jacob Mortensen kiendes och giør for alle vitterligt med dette vort obne bref, at vi samptlig hafver taget ved vide og vedtegt at frede og heigne eng og korn så vel som om særdrøft, gierder at holde ferdig og anden byens nytte og gafn, så alle punkter, ord og articuler af os urygeligen og ubrødeligen holdes skal under den fortabelse og straf, dette vort videbref omformelder, som efterfølger:

1. Først skal vi årligen begynde voris vide om påsken og skal siden fremdelis holdes hver søndag, når gudstieneste er forredtet, indtil alle vort korn er indhøsted.

2. For det andet skal voris gierder og diggier være fierdig til Voldborigdag, så vel som voris vangeleder til bemelte tid, eller for hver ugge, det står uferdig, gifve en skieppe byg til vide.

3. Ingen mand må tage tegtfæmon imod grandernes minde, undtagen hand feil det i hans lod, det hand

icke hafr så møget som hans nåboe, dog hand icke må tage andet fæmon end det, som di andre grandre vil samtycke, på det at mand kand vogte byen for sygt kvæg. Og hvo her imod giør, skal have forbrøt til granderne en god forsvarlig tønde øl, hver gang hans brøst findes, og ligevel drifves bort igien, og der foruden betalle skaden, di andre vederfare.

4. Må og ingen holde særdrøft, under én skieppe bygs vide for hver uge det sker.

5. Item hvem som tyrrer i nogen mands eng eller korn, skal for hver gang gifve én skippe byg til vide og derforuden betalle skaden.

6. Item for hver høfved eller best, der kommer i korn og eng, skrifves hver gang for en skurre og der foruden betalle skaden.

7. Item om svin, grise, gies eller andet små fæmon findis i kornet, da at skrifvis; én gammel svin, én skurre, for tov giesse 1 skure og for tov grisse 1 skure.

8. Hvo som giør ulovlig veie eller stie ofver voris korn eller eng, skrifves for én skieppe biug til vide.

9. Item hvo som hafver hopper i tyr, som hafver føller, og følleren går i kornet, skrifves hver gang for én skippe biug.

10. Hvem som tyrer imellom voris korn, når det står høsted, skal skrifves for hver tyrslaug én skippe biug.

11. Item hvis indersters fæmon, som giør skåde, skal derfor bøde dobelt vide.

12. Item skal ingen mand tage nogen indester, enten karle eller kvinder i huse til sig, som er berøgtet for nogen skarns gierning eller icke hafr sin erlig bevis, hvor fra hand er kommen og sist hafr været bosidendis, under 1 skippe biug til vide, hver uge han dennem hafr.

13. Hvilken mand, som løser sten eller kråd af sin agger og kaster dem på andens agger, skal gifve, for hver sted det findis, én skippe biug og der foruden self at bære dem der af igien.

Hvad vide og vedtegt granderne vedtager, må ingen kaste under firre skipper biugs vide hver gang.

14. Item hvad vedtægt, som de trænde gårde med hinanden indgår, må den fierde icke kaste under firre skipper biugs vide.

15. Hvem som hafver voris vidtalle, hand skal tage én af granderne til sig og bese, når kornet er moen og tiener til at høste, hver slags især og i rette tide, og siden, når det er tørt, og at om det kand vere tienligt at indagge. Om hand det forsømer, da at svare granderne til al den skåde derofver i geråder.

16. Item skal ingen slåe eller høste, inden meninge mands samtycke. Må och ingen underståe sig at høste vidre end én fald hver dag, under firre skipper bygs vide.

17. Om vårdagen, være sig med fælleland, sur at legge eller og siden igien, når det skal pløies og såes til biug, hafre eller boghvede, skal enhver og samptlig følgis ad i vang at fælle og pløie, og icke må pløie videre end én fald, meget mindre drage i anden vang, førend menige mands der er oppløiet, at de så kand følgis ad til anden sted eller vang, med mindre én findes, som er efterladen, efter hvilken di andre ei kan forsinke dieres avlbiering og brug.

18. Item imellom hver mands aggere skal fra begge sider settes så meget jord af, som der kand blifve en giere af til skielsmisse imellom aggeren. Hvis nogen den så siden bortpløier eller og skonner det, som er girre, da efter grandernis rigtig besigtelse at

gifve, for hver sted og hver gang, det sker, én tønde øl til straf, som kand vere tov slettedaller værd.

19. Item hvilken som hafr voris videstafvr och befindes at skrifve nogen for uret for had skyld eller også icke vil skrifve ret for venskabs skyld, og det kand hannem ofrbevisis med to eller én mand, da hafver hand forbrøt voris videstaf og gifve granderne én god forsvarlig tønde øl til vide for sin forsielse.

20. Item ingen skal lade sin svin gå hiordløs under tov skipper biugs vide hver ugge.

21. Ingen mand må vende på nogen mands roug med sin ploug under 4re skipper biugs vide.

22. Item hvo som træder anden mands gierde neder og giøre stætter der ofver eller och tager ris eller staufr af nogen mands gierde eller af ris och staufr, som liger ved gierdesteden, og det vorder dennem ofverbevist, gifve for hver gang én skippe biug til vide.

23. Item hvem som ulovlig løgter og skielder hver andre på vorris vide eller og giør hinanden skåde med våben og verie på bemelte vide, gifver og strax på steden til straf én half tønde øl.

24. Dersom nogen slår kretter løs i korn eller eng, hvilken mands kveg, som giør andre mends skåde, da skal videfogeden tage nogen af granderne med sig og vordere skaden. Forsømmer hand det, da at gifve til vide tov skipper biug.

25. Hvem som flytter anden mands korn og tyrer der hen på steden, item hvem som enten høster eller slår ofver giære, renne og skiel skal gifve for hver sted til vide én skippe biug.

26. Disligeste skal ingen høfvidsaggere vere bredere en som den neste ager, som findis hos i samme mål, under fire skipper biug til straf for hver sted, det findis.

27. Hvem som icke vil gifve hyrden og markmanden deris løn i rette tide, skal gifve hver gang én skippe biug til vide.

28. Og skal der være sex skurer til én skippe biug. Item skal denne voris bref følges med videstafn og møde til vide hver søndag. Item hvem som icke møder til vide eller deris visse bud for dennem gifve til viden én skippe biug.

29. Hvilken mand, som hafver voris videstauf, hand skal opkrefve voris videkorn og giøre rigtig regenskab derfor, og hvem som forholder sit videkorn eller penge og icke udleger det til den dav, som samtlig grandmendene det påbyder, da skal videfogden have fuldmagt til at tage toe eller flere mend med sig, hvem hand vil, som og under to skipper biugs vide skal følge hannem. Di samme må indgå i hans hus og boe og der tage nøiagtig pant for hvis hand kand være skyldig, og hand der foruden at gifve 1 skippe biug til vide for sin trodsighed og for sådan nam icke lide nogen lovmål, og videfogden sampt sine medfølgere ingen gevaldt i hans hus må vederfares, manden eller hvem dem giør ofverlast skal bøde derfor, som for et andet vold, og hvis pant, som di tager fra hannem, skal hand verre forpligt til at indløse inden tre dag ad aften. Giør hand det icke, da selge videfogden det, til hvem der for ville gifve penge, og intet derfor at lide i nogen måder, og skal samme bruges til byens nytte.

30. Item skal ingen mand grafve eller grafve lade nogen tørfve i voris udskift muoser under en skippe biug til vide for hver dags grøft.

31. Item hvem som skier eller lade skiere tørfve i nogen mands tilskieft tørfvejord eller tager sin tørfve

på anden mands tilskyft jord, uden hand hafr det i minde, gifve én god tønde øl til granderne hver gang.

32. Item skal ingen unde nogen tørfvegrøft i voris felles eller tilskift moser under én tønde øl til vide for hver dags grøft.

33. Hvo som kiør, rider eller går igiennem vangeleder og icke lucker dem efter sig, skrives hver gang for 4re skilling til vide og betalle skåden.

34. Item hvem der skal hafve voris bytyr at føde om vinteren, hand skal hafve egn,*) der er til hannem lagt at fodre hannem med, og samme tyr at være forsvarligen, og tvende gange om årit, nemlig om kyndelmise og om påsken at besigtigis, om den blifver forsvarlig fuoret. Forser sig nogen her imod, da at straffis for én kande brendvin strax på steden. Og skal ingen slagte eller selge voris bytyr, uden hand skafr granderne en tyr igien, som di vil nyes med. Hvem her imod giør, hafver forbrøt én god tønde øl til vide og lige vel forskaffe granderne en god tyr igien, som di vil nyes med.

35. Item hvad hiord eller vedtegt, som granderne vedtager, skal icke kastis, før den sidste hafr giort så vel fyllist, som den første vedtog, og skal icke afsigis, før det skier på vide med menige granders minde og samtycke, under to skipper biug til vide hver gang.

36. Item hvor granderne udlegger fellis tiuring, der skal hver mand hafve så mange høfder, som ved blifr tagen. Hvem, som flere hafr, tyrer på sit eller i fellig, som byens hiord drifr, eller skrifves for 1 sk. for hver tiurslag, hver gang det findes, og icke at tyre i

*) *skal måske være eng. I alt fald er det et stykke jord, som er bestemt til underhold for tyren.*

kovdreft, kalfdreft eller i hegnet uden 1 skipe biug til vide, hver gang det findes.

Hvilke forskrefne puncter, ord og articler vi forskrefne mend hafver med hverandre samptligen samtykt, på det vi kunde hafve vort korn og eng her efter udi fred årligen, så lenge, det står på marken, den evige allersommegtigste Gud til lof og ære og os sielf til nytte, gafn og beste og andre til et got exempel. Til vidre bekreftelse og stadfestelse af dette forskrefne udi alle af os og voris efterkomere urygeligen holdis skal, hafr vi voris signeter herunder påtrøgt eller med egne hender underskrefvet.

Datum Throelstrup den 1. juni anno 1700.

Jens Andersen. J. M. S. Niels Nielsen.
Morten Andersen.
Morten Mortensen udi Niels Nielsens sted.
A. N. S. Anders Nielsen.

Efter dateringen tilføjet:

Item hvem, som sanker veper eller korn på voris agger eller i vangen, inden al kornet er inde, og bøde derfor 1 skp. biug for hver gang det findes.

Efter begiering lest for retten på Thørsting Vrads herritsting torsdagen den 3. februari 1701.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, der findes i pakken »Århus stiftamt m. m., dokumenter tilbageførte fra Skanderborg amt, revideret nr. 1«. Den er skrevet på et folioark, stemplet til fireogtyve skilling.

Vejle amt.

Vejle.

I. 1631.

Byens gamble vide och vidtecht.

Vi epterskrefne Clement Severinsøn och Povel Nielsøn borgemestere udi Veille, Thamis Madtsøn, Knud Nielsøn, Niels Knudtsøn, Jens Chrestensen och Jens Berttelsøn, rådmend i samesteds, kiendes och giørre vitterligt for alle, at efter som det befindes i sandhed, at her tit och ofte giørris och handelis uskickeligen af mange i byen imod vores gamble louglige fornøder vider och vidtechter, som tilbørligen burde hæderligen at holdes och alvorligen at straffes efter, når di ofvertredis, och vel mueligt det kunde forvendes at sådan skier møget, fordi di ere icke alle mand vitterligt, efterdi di i lang tid icke ere årligen forkyndt, då på det ingen sig der med her efter skulle kunde undskylle, och dis bedre politi och skik kan holdes i byen, da hafver vi samme vider nu med flid af voris gamble byes bøger sammel søgt och dennom på menighedens vegne med 24*) af voris fornemme medborgere grandgifveligen ofverveiet och på nye bekreftiget, och ere same dannemend disse som følger: Oluf Søfrensen Hyrup, Knud Madtsøn, Madts Brædal, Gravis Søfrensen, Jep Madtzøn, Peder Søfrensen,

*) *Der findes dog kun 23 navne.*

Søfren Troulsen, Niels Frandtsøn, Simon Madtsøn, Christen Madtsøn, Oluf Nielsen, Jacob Holst, Jep Persøn, Tøger Chrestensen, Oluf Persen, Jens Nielsen, Niels Nielsen, Barttel Jensen, Mortten Søfrensen, Dirich Johansen, Beret Persen hatmager, Knud Thamssøn oldermand i fiskerlavsvide och Erich Søfrensen borgere.

Och fornefnte vider och vidertegter ere således befatet som følger:

1. Først skal enhver och alle udi Guds fryct betrachte sin borger ed, vere kongen huld och troe, adlyde sin øfrighed och gierne af yderste nåde och formue giøre sine medborger det same skiel, som hand sielf vilde hafve och hende.

2. Ingen skal her epter indtage nogen mand eller kvinde udi dieres husse eller buoder, undertagen di hafver borgerskab och udi borgemestere och råds minde. Hvo her imod giør, bøde 40 mark til byen. Och hvem, som her efter kommer til byen och fester borgerskaf, skal sette borgen for dennom, at di skal skatte til kongen och byen i trei år af ti mark skat i det ringeste.

3. Ingen borger skal tage sig nogen udenbyes mands sag heller dielle til imod sin medborger. Hvo der imod giør, skal bøde 18 skelling til byen, och 18 sk. til den hand tiltaller.

4. Hvem som vorder tilsagt at holde vacht, hand våge sielf eller och leie for sig borgeresvenne och gange på vacht til 9 slet och af om sommeren til 3, och omb vintter til 4 slet, under 18 sk. brøde hver sinde, hans bryst findes.*)

*) *Her står* folio 4. *Formodentlig er det en henvisning til Knapbogen, der omtales side 409—10. En lignende tilføjelse findes ved de fleste poster, men de udelades her.*

5. Dersom her kommer nogen trætte eller opløb i byen mellom borgerskafvit indenbyrdis, eller och imellom borgerne och udenbyesmænd, och borgemester eller fougden tilsiger nogen af borgerne at hindre eller gribe dennom, som sådan perlement och oplob giør, da skal di vere følgeachtig. Vil hand da icke sette borgen, men begynder at giøre verie, och fanger den da nogen såer och skade der ofver, da skal det vere meninge mands gierning, så vel den som hieme sidder, som den tilstede er. Men hvilken borgere, icke vil med verre at afverie sådan oplob, verre ereløs.

6. Iligemåder skal och holdis, omb stormklocken forårsagis at ringis æntten i sådan oplob, ildebrand eller anden fare. Hvem som da fortrycker sig och icke vil komme til hielp, hand vere och erløs.

7. Hvem udi byen, som gåer på gaden for nogen mands dør och udbiuder nogen borger med vred huf och verrinde hånd, och det skeligen bevises kand, den skal bøde en fuld vold, lige som for anden bordaug til kongen och byen, dog hand ingen siunte skade giorde.

8. Hvem udi byen, som befindis at skiude inden byens porte, nat eller dag, uden i monstring heller sådan leiglighed, heller och gåer med vred hue på gåden med en lad och spent bøse, den skal have forbrøt same bøse til byen och der til bøde kongen och byen it fuld vold, som for anden boerdaug.

9. Skiudis der i nogen mands eller kvindes hus eller gård af nogen udenbyes mand, och hosbunden icke strax på ferske foede gifver øfrigheden det tilkiende, da skal hosbonden der for bøde til kongen 3 mark, och til byen 3 mark, foruden anden skadeboud med kunde følge.

10. Enhver och alle skal hafve goed ildsted, så ilden kand icke giøre skade, så fremt dieris ildstæder icke skal nederkastis. Til med skal ingen hafve udi dieris hus, som ildsted findes, hiø eller fouder, liung eller homble ranker. Hvo her imoed giør, bøde for hver sinde, det findes, 20 mark til byen.

11. Hviken mands skorstien, som brender ud, så at stormklocken der ofver blifver ringet, da skal hand bøde til byen 40 mark.

12. Ingen må kiøbe uden byen, enten korn, fæ, lamb eller, hvad det kand vere, som føris til torfve, icke heller at holde sig hiemmelig til nogen folk at giøre kiøb på nogen ting, førind det kommer inden porten. Hvo der imoed giør, hafve forbrøt 3 mark til byen och stande i pourten i halsjern, til solen ganger nede.

13. Skal ingen af fiskerne drage ud på stranden imoed fremmede at handle eller kiøbe med dennom fersk fisk eller saltede fisk, icke heller her for byen. Hvo her imod giør, bøde hver sinde 12 mark til byen och 8 mark til fiskerlaufvet.

14. Epterdi fiskerne bevilgis stranden med fiskeri at bruge af borgemestere och rådmend, disligeste dieris skråe, da bør di och at selge deris fisk her udi byen, och øretter ved sin vecht, efter den taxt, som dem årlig settis af borgemester och råd ved midsommers tide. Men dersom Gud velsignede dennom rundeligen med ørrette fiskeri, då måe di ligevel ingen entten ferske eller tørre udførre, uden di fanger forlouf af borgemestere och rådmend der til. Hvo her imoed giør, bøde hver sinde 2 daller til byen. Sigtis nogen her for, da verger sig med sex sine gieldebrøder eller bøde som fornefnt står.

15. Skal och holdes med dennom, som bager brød til sal, at når en skip rug gielder en mark dansk, da skal en hvids brød veie 16 loed. Giør nogen her imoed, straffes efter stadsretten.

16. Øl, vin, miød och anden slags drik skal selgis epter Liubech støbekener måel och måde. Item allerne skal och vere efter kongens brefve Sielands måel, och skiepperne 8 til kongl. maits. nye forordnede tynde, och halfve och helle fierdingkåre lige derefter. Och hvem som befindes at hafve ringere måel eller større skieppe, da at straffes efter stadsretten, og målen på kågen *).

17. Hvilken borger, som huser nogen udenbyes mand eller låner hannom sin skieppe heller moel at drifve foerkiøb med, hand bøde 3 mark, hver sinde det findes **).

18. Hvilken mand, som fester ånden mands hommelgårds grøde eller eng fra, da bøde sig skadegield och 18 sk. til byen.

19. Ingen borger må selge, gifve eller lånne nogen udenbyes folk møg til dieris hommelgårde eller jord. Hvo der imoed giør, skal bøde hver gang til byen 3 mark. Hvo her for vidis, verger sig med sex borgere af sin neste naboer.

20. Hver mand skal holde sinne hommelgårde ferdig med giersel och lyckelse, så ochså sine kålgårde, sine

*) *Imellem art. 16 og 17 er der år 1681 indskudt følgende:* Såsom beklagis, at mange icke holder sig efter forordningen med deris mål, enten med skepe, stobe, poter eller pelle, da er det nu idag vedtagen en visse dag her på rådstuen sambtøkt.

**) *Efter art. 17 findes anmærket:* Lest for meninge borgerskab på Veille rådstue torsdagen den 10. janv. anno 1689.

naboer uden skade. Hvo her imod giør, bøde skadegielden och bøde til byen en 1/2 mark, hver sinde det findes uferdig.

21. Ingen skal flytte sinne gierder och forøge sin jord eller byge ud på gaden med nogen diel uden borgemestere och råds minde. Hvo her imoed giør, bøde kongen och byen hver 3 mark.

22. Ingen må grafve eller lade grafve lær på byens grund norden byen, men det skal grafvis synden byen entten i Langflode skouf eller på biergene østen veien, veiene och fædriften och gotfolk uden skade, och sand skal grafves i begge stoere sandbierge synden och norden byen, uden nogen dieris enbol jorde och veien uden skade. Hvo der imoed giør, bøde byen 18 sk.

23. Hvilke mand, som hafver eller bruger eiendomb i Vedle skouf och mark och blifver tilsagt af byens bud, at hand skal giøre sine echte, da skal hand giøre same echte uden nogen undskylding eller hafve forbrøt en gammel daler eller 4 markstøcker i det ringeste til at betalle den med, som leies til at giøre same echte undertagen denne mands heste och vogen var icke nerverendes hiemme, som står for echte. Forholder sig och nogen motvilligen och icke vil giøre sin echte, da straffes derfor som en uliudige borger som vid bør.

24. Skal ingen hafve eller holde ingen heste på greis på Vedle mark, medens øg och gieldinger, icke heller skal nogen holde sine heste eller noget af sin kveg på Romsmark, entten løes, i tiure eller helder, fra st. Voldborge daug och til aufverne opgifvis. Icke heller må nogen hafve heste, øeg eller fåer i kobbelen om vinteren. Hvo her imoed giør, bøde 12 sk. til byen for hver høfvide og 6 sk. til markmenden, hver sinde det findes.

25. Ingen må hafve øxen eller stoere stude iblant kørren nogen sinde om året. Hvo der imoed giør, bøde for hver sinde 3 sk. af hver nød.

26. Skal her stedis vinter och sommer holdes i byen fire goede bytyre, én udi hver fierding, som skal kiøbes af di eiendomer, som der ligger udi fierdinger; hvilke tyrre skal och fødes af eiendommerne udi hver fierding, efter som di ligger til. Och når nogen tiur skal selges, da det at komme eiendommerne til goede, hver udi sin fierding, och da fierdingerne at skaffe en anden guode tiur i steden igien, inden månidsdag, under én dallers brøde til byen. Men di, som hafver kiør och icke eiendomme, efterdi di icke heller føde tiuren, da gifve di årligen 4 sk. af hver koe til tiurpending. Och skal årlig forordnis en mand af hver fierding, som samme penge skal opberre, så hver fierring fanger der af lige meget; hvilken mand hafver indsiend med kemnerne, at der holdes goede tiure, och at *de er* forsiunet om sommeren med husvei, och kommer på four i rette t*id*. Och di som stander for at skal føde och icke vil dennem indtage på four, efter at di af kemnerne vorder tilsagt, den skal gifve bye*n* 2 mark och ligevel holde tiurene, og stande siden til rette, om den forsømmis efter den daug.

27. Ingen må bygge svinefed i Nørreskouf, och ingen mands sv*in* blifve i fornefnte skouf lenger om året, ind olden er opædet, *og borge*mestere och råd tilsiger, at svinen skal aftages. Hvo her im*od giør bøde* til byen 3 mark danske, hver sinde det findes, och indtecht penge 1 ..... stycket til dennom, svinen indtager.

Ingen må heller plucke nødder i kobbelen, under ½ mark brøde och *stå* den dag til aften i halsjernit.

28. Ingen skal legge døde asen nogensteds på Vedle mark, uden alleniste i den grunde ved Svartpøt, som den pæl er slagen. Hvo her imoed giør, bøde til byen 8 mark dansk.

29. Ingen borger skal bygge svinstider eller priveter, uden hand setter det trej allene fra adelgåden, och sin naboer uden skade.

30. Hvo som befindes at kaste nogen urenlighed udi byens grafve, eller streder och vid mitbroufven eller nogen andensteds forfylder grafvene med aske, skarn, jord, grud eller andet sådant, bøde der for til byen, hver sinde det findes 1 mark danske.

31. Ingen må skiere och bære greis hiemb enten i byrden eller i secker. Hvo det giør, di bøde hver sinde, det så befindes, én mark.

32. Efterdi kongl. maits. voris nådigste herris bref formelder, at der ingen må bruge nogen eiendom i Vedle skouf och mark, uden di som boer her i byen och skatter och skylder her i byen, da skal och ingen borger, som hafver eller bruger eiendomb heller jord udi Vedle frihed eller for Vedle, selge, lånne eller leie bort til nogen udenbyes mand, entten eiendomb, agger eller eng, icke heller selge nogen enghiø eller afgrøde, at afførre af marken, under 40 mark brøde til kongen och 40 mark til byen.

33. Ingen skal fordriste sig til at komme udi Vedle kobbel eller Nørskouf at hugge eller hugge lade, eller afførre enten lidet eller stort, hverken heisel, torn eller gierdsel, uden borgemester och råds bevilling og samb-tycke, under én dalers brøde til byen och 1 mark til di fattige; men torn, ...och sellie och anden pur må enhver rydde af sin rebdragne jord.

34. Når skoufhug udvises, synder eller nør, da skal

hver mand afførre sin skoufhug fiortten dage efter den ugge, det blifver udvist. Findes noget der efter i skoufven af same skoufhug, da det at verre forbrøt til byen.

Dersom nogen efter den dag eller nogen sinde fordrister sich til at hugge eller agge af skoufven eg eller bøg uden borgemester och råds sambtycke, da bøde derfor efter byens bog, som for andet uhiemmelt.

35. Hvor som helst nogen fellids eiendomb, bygt eller ubygt, findes her udi Vedle, som tilhørre flere lodseiere ind én, heller och her efter entten vid arve, kiøb eller gialds vordiering kunde tilfalde enten borgere eller andre her samestets udi en gård, hus eller eiendomb, da skal same gård och eiendomb taxeris och vordieris for peninge af uvild mend, och én af lodseigere formuendes er, och hafver størst part der inde, vere nest at udkiøbe och for minde de andre eigre, hver efter deris anpart, enten med rede betalling och pendinge eller andre vederleg och minde inden år och daug. Der som och den, som størst part hafver, icke vil udkiøbe di andre, da skal hvilke af di andre lodseigere, som er formuendes, vere frit fore at kiøbe och tilfritsstille lodseigerne, hver for sin anpart. Er och ingen af lodseigerne formuendes hver andre at udminde, då skal di inden år och daug forenis der omb at selge sådan eiendomb til .....

Efter »Vejle bysbog« i landsarkivet i Viborg. På første blad af denne bog findes optegnelser om de kejserlige troppers ophold i Vejle fra 2. october 1627, derefter følgende:

Samme tid blef byens skab, som stoed på rådhuset, borttaget, och den anden skab i murren opbrøt, och

da blef byens knapboch, som fantis byens vider och vidtech och anden byens leilighed som endelis for tov hundre år var indskrefved, slet bort røfved med andre flere byens jordskyldbog, skiftebøger, borgerskafts bøger och regnskabs bøger, som de vil lå stoer magt på.

Og længere fremme:

For sådan voris stoere och byens uleilgheds skyld hafver vi *ladet* bekoste denne bog anno 1631 och her udi ladet indføre . . . . . eiendomb och jorder, som otte dannemend der til vare betr*oet at* opspørge, at byen endnu hafde beholden. Dernest *byens* gamble vider och vidtecht, som anno 1610 efter den gamble b*yens* bog blefve sammelskrefvid och udi en forseiglit bref såliudendes ord for ord, som følger.

Herefter gøres rede for byens ejendomme. Alt dette tager syv sider.

Derefter kommer »Byens gamble vide och vidtech«, der begynder på blad 3 og har endt på blad 8, men dette blad med slutningen er borte. Enkelte steder er papiret ødelagt eller bortrevet. Disse steder er udfyldt med kursiv eller står med . . . . . .

På Blad 11 findes følgende tillæg til viden:

II.

Anno 1636, fredag den 26. augusti. blef af borgemester Simon Munck, Niels Lauridtsen, Søfren Knudsøn, Hendrich Chrestoffersen, Laurits Lauritsøn, rådmend, och efterskrefne — *32 navne* — efterfølgende vide och vidtegter indnu fremdiellis at skal holdes, efterdi megen uskickelighed tildrages och befindes, når homble plockeri tilstunder, at mange sterke folk och børn omstripper med poser, kommer udi gotfolkes hommel-

gårde, en part stiel och rifver homble af stenger med andet miere, som utilbørligen sker, hvilket icke udi forskrefne vorris byes gamble vide er omrørt, och ere som følger:

1. Hvo som befindis udi hommelgårde der at tage eller samble homble, før ind di ere plocket och afført eller och uden minde tager homblestenger eller stafver af gierder, skal straffes och stande i halsjernit och miste, hvis di hafver med ad farre.

2. Hvo som uden minde kommer eller findes udi abildhafver och kålgårde, der at stielle och tager frucht och kål, skal och stande i halsjernit.

3. Ingen må hafve nogen serdrift med dieris kveg enten sønden eller norden på marken her for byen fra Phillippi Jacobi dag, och indtil høe och korn er indaufiet.

4. Ingen svin må verre her på marken fra Philippi Jacobi dag och indtil sancti Ollai dag. Hvo her imoed giør, bøde for hver støcke, så ofte det skier, 1 slet mark och 4 sk. til markmend.

5. Får må icke tilstedis at komme norden byen nogensteds på Vedle mark, før end høe och korn er indaufiet, och når kornet er af søndermarken, da lodseierne, som hafve får — och icke andre — at hafve dieris får der til greisgang.

6. Blef och vidtagen at lodseiere, som hafver engjord sønden byen, skal årligen her efter 14 dage for Philippi Jacobi dag lade det indhegne, så enhver sit gierde kand verre ferdigt, som forsvarligt kand verre.

7. Ingen må lade slåe dieres eng nogensteds entten norden eller sønden byen om året, førind det af lodseiere blifver vidtagen. Hvo her imoed giør, bøde, så ofte det sker, 2 rixdalle.

8. Epterdi meninge borgerskafvit kiøber dieris væd och ildebrand af bønder, som der med kommer hid til byen, och en part af andre gotfolk tilhandler sig på skove udi naboelauget en diels dieris brendsel, och nu fåe ugger siden, da hafver nogle af borgere soldt til fremmede skibsfolk nogle pramme fulde med vædt, som icke tilforne sedvanlig hafver verret, och der med giort forprang, andre fattige folk, som kiøber dieris væd af bynder, til afbrek och skade. Deromb blef vedtagen, at hvo som befindes at selge och afhende noget væd eller och lade det skibe, da der fore at bøde til kongen 40 mark och til byen 40 mark.

9. Hvilke som blifver tilforordnit at skal verre byens kemner eller och udkorrig at verre rodmester, eller och jordskyld penge at opkrefve, markmend eller anden byens bestilling, och der udi veigrer sig *och* icke vil det vere, da bøde 1 rixdaller och ligevel samme bestilling at påtage.

10. Dersom byens kemner forsømmer nogen sager, som dieris bestilling vidkommer, och det ofverbevises kand, da dennom derfor at stande til rette och udlegge di bøder, som forsielsen och gierning kand verre, af den forsømmelse findes hoes.

At dette således holdis och epterkommis skal, som forskrefvit står, da til ydermere stadfestelse hafver vi med eigne hender her neden underskrefvit. Actum die loco et anno ut supra.

Fredagen den 8. januari anno 1675 er og blef foreskrevne vider og vedtegter lest for borgemester og rådmend sambt menige borgerskab.

Læst igen 10. jan. 1676, 12. decbr. 1677, 11. decbr. 1678, 10. jan. 1682 og 19. jan. 1708. 7. jan. 1717 har man begyndt en lignende bemærkning om læsning, men ikke fuldført den.

Om håndskriftet se foran side 409—10.

Fredericia.

Følgende vedrørende Fredericia bys videbrev findes i rådstuebreve indkomne fra 1682—1699, fol. 428.

19. august 1695. Eftersom fornemes store uskikkelighed i marken tvert imod kongl. majst. allernådigste lov, vide og ald billighed, som oldermændene med tiltagne syfnsmænd skulle forbyge efter videbrefs indhold, som icke er til dato sket, mens mere søger derris egen vesen og forsømmer gemene beste, hvorfor befalles bemelte oldermænd Svend Mortensen og Lauridts Brandt strax idag at giøre den anstalt til klocken 12 slet, at lade møde toe borgere af danske sogen og toe af tydske sogen ved Høiled, som skulle holde vagt til anden dagen samme klockeslet med markmanden for ulovlig tyring og tyfver, som skulle omgåe, sålenge noget korn er i marken. Og ifald nogen skade sker i en eller anden måder, skulle de, som vagt hafver, der til svare og betalle, og så fremt oldermænden icke her med har flitig opsyn, skulle bøde, enhver for hver gang sådant kand befindes, toe rixdaller til de fattige, hvor for de skal vorde udpantit og søge deris regres igien, om nogen findis ofverhørig og icke forretter derres vagt nat og dag, som ske bør.

A. Winterberg. Friderich Hülsenberg.

Reglement over fellets græsjevning i Fredericia ifølge videbrevets 23. post.

Om heste, kiør og ungnøder.

1. For i år tillades det enhver eier her i byen af hus og gård at sette sine egne heste, kiør og ungnøder til gresning på fellederne uden Prinsens port, Handerup skov samt heste i Hybye felled og uden

Kongens port uden videre repartition; dog skal en hver eier inden 1. april på en hvis fastsat dag tilkiendegive oldermændene, hvad hand i dette år vil have på fellets gresningen, som bemelte oldermænd antegner og brender, hvorfor de nyder 1 sk. for hver hest, koe eller kalv; derefter indgiver oldermændene specificationen inden 10. april derefter til magistraten, på det deraf kand erfaris, hvor mange høveder, der er til gresning, hvorefter gresligningen kan tilkomende år og siden fremdelis hver år reguleris.

2. Derimod antager nogen, som eier hus og gård, andres heste, kiør eller kalve på gresning enten i år eller herefter, straffes hand med 2 rdl. for en hest, 8 mark for en koe, 4 mark for en kalv, halfparten til oldermanden og halfparten til angiveren.

3. Angiver en eier af hus og gård ikke rigtig, hvad hand har udsat på fellets gresningen enten i år eller tilkommende år, straffes hand med 2 rdl. for en hest, 8 mark en koe, 4 mark en kalv, halfparten til oldermændene og halfparten til angiveren.

4. For tilkomende år og siden fremdelis fastsettes tallet til fellets gresning på bemelte byens felleder på 500 hoveder, hvilket tal det ei må overgåe. En hest eller koe regnis for et hoved, 2 åringes kalve for et hoved og fire får for et hoved, hvilke sidste allene må være på Hybye felled.

5. Oldermændene påleggis fire gange om someren at møde i Handerup skov og de andre felleder, da høvederne i en af magistratens overværelse, om de så for godt befinder*), efterses, om de ere brente og antegnede. Befindes da nogen, vorder de indtaget, og om nogen bevises over at have same indsat, straffes

*) *De sidste 6 ord er senere tilføjet.*

den skyldige efter bemelte 3. post. Men er det uden byes creaturer, som er løben over, betalis indtegtspenge som sædvanlig.

Angående fårene.

1. Siden indbygerne ei allerede er tilkiendegivet denne forandring, så, når de hos oldermændene inden marti måneds udgang på en vis bestemt dag, har ladet deris får antegne og merke, hvorfor oldermændene nyder 1/2 sk. for et får og 1/4 sk. for et lam, må de beholde fri gresning til dem i somer i Hybye felled og uden Kongens port. Men ingen anden steds må findes fra 1. april til 1. october under 8 sk. straf for et får og 4 sk. et lam, som betalis til den, som same indtager.

2. Denne optegnelse leverer oldermanden inden 10. april til magistraten, på det deraf kand erfares, hvor mange får og lam der i år er til gresning. Men

3. tilkommende år og fremdelis indeler magistraten med fire af de kyndigste 16 mænd om indvånernis omstendigheder det således, at indbyggerne ei må have et høiere antal end 300 får, som reparteris således, at en stor gård ei får høiere end 4 får, en mindre 3 får og den mindste 2 får, hvilket igien decurteris dem i indelingen.

4. Vandmølleren og de 2 skovfogder skal iår og fremdelis enten tøire deres får ved deris huse eller og sende dem til gresning på Hybye felled med de andre, da ingen løse får må findes i Handerup skov eller ved Prinsens port fra 1. april til 1. october.

5. Tager nogen eiere af hus og gård her i byen andres får til gresning, betalis 4 mark for stk., halfparten til angiveren og halfparten til oldermændene, og strax at tagis fra hiorden.

6. Angiver enhver ikke rigtig inden marti måneds udgang hver år sine får og lam, betaler hand i straf for hver får 2 mark og et lam 1 mark, halfparten til oldermanden og halfparten til angiveren.

Angående indelingen på 500 høveder at sette årlig herefter på fellederne uden pengis afgift i nogen måde videre end hidtil sket er.

1. Når oldermændene den 10. april har til magistraten indleveret specification på de høveder, som indbyggerne forlanger til gresning, fastsettis en hves dag, at magistraten med 4 af de 16 mænd forfatter indelingen efter enhver mands omstendighed således, at det fulde tal af 500 høveder kand udkome, da en hest og koe regnis for et høvid, 2 kalve for et høved og 4 får med lam for et høved.

2. Så meget mueligt indrettes gresligningen efter indkvarteringen, så at en fattig mand, som har en koe og svarer en portion, kand nyde et høveds gresning og bør i syderlighed efterses, at enten de, som svarer inkvartering eller de, som derfor er befriet, men dog eier hus og gård, icke får flere høveder til gresning, end hand til sin husholdning nødvendig behøver, således at det ei overgår bemelte antal.

3. Da agerdyrkerne nødvendig behøver deris bester til gresning, så siden de forunder indbyggerne for- og efterårs gresning på marken, er det og billigt, at de nyder de heste, som de til deris aufling høi nødvendig behøver i denne repartition, men har de flere bester, end de til auflingen høi nødvendig behøver, da må de søge anden leilighed, alt på det, at de øvrige indbyggere ei skal mangle gresning til deris creaturer, siden tallet ei må overgåe 500 stk.

4. Så snart repartitionen er ferdig og underskrevet

af magistraten med 4 af de 16 mænd, leveris same til oldermændene, som giver enhver tilkiende, hvormange høveder, hand kand fåe til gresning, med hvilken repartition de skal lade sig nøie uden videre modsigelse.

Dette reglement have vi efter byens omstendighed på det nøieste overlagt og forfattet, så vi således til den gunstige magistrats nærmere foranstaltning og påfølgende approbation indstiller.

Fredericia den 13. Februari 1769.

Gregers Erichsen. K. Schmidt. Daniel Steube.
M. Pedersen. I. Dinesen. Anders Jensen.
Niels Helt. H. Ollesen. Niels Nielsen. Niels Gye.
Hans Hansen. Niels Melsen. M. Pagh. Bang.
G. Linnemann. Paul Hansen.

Da denne høifornødne indretning til et græslæg på fellederne ved Fredericia er høist tienlig for indvånerne, og vi med ovenanførte 16 mænd samme nøie har overlagt og igiennemgået, så vit same efter nuværende omstændigheder kand være indbyggerne til gavn og nøtte; alt så finde vi ei videre ved dette reglement at erindre, men same til høi- og velbårne hr. stiftbefalingsmand von Levitzaus gunstige approbation og påtegning underdanigst indstiller.

Fredericia rådstue den 18. februari anno 1769.

H. D. Hoffman. H. Lund. H. M. Richter.
T. Thomsen. A. J. Holst. P. Lorentzson. J. I. Bruun.

Forestående af Fredericia byes forordnede 16 mænd med overlæg af magistraten forfattede græsligning vorder hermed approberet.

Odense den 1. marti 1769. T. Levetzau.

Læst for tilstædeværende og opkaldede borgerskab på Fredericiæ rådstue den 24de februari 1775.

H. Lund. H. M. Richter. S. V. Lindberg.

Efter originalen, som findes i Landsarkivet i Viborg, indført i Kongelige befalinger m. v. 1660—1773 ved Hans de Hoffmann, *Fredericia rådstuearkiv.*

Kolding.

I. 1556.

Desse epterskrifne articler er bevilliget och samtykt oc vedtagne af menige markmend uti Kolding ubrødelig her epter at holdis under slig brøde och vide, som her epter følliger:

1. Først at hvilken borger der markjord skal hafve udi Brendekiersmark, hand skal dend hafve met borgemesters och råds samtycke och gifve derfore til byen, når hand dend annammer tuo daler oc til borgemestere och råd tuo daler. Desligste hvem eng skal hafve, gifve byen én daler och borgemester och råd én daler, och skal hand vere forplichtet til at holde disse epterskrefne vilkor oc articler, som her epter følliger.

2. Først at hand skal self bruge sin jord och eng och icke lone eller leige dend bort til nogen anden by. Hvilken der imod giøre, hand hafve der med forbrot sin markjord, uden hand kand fange den igien på det ny met borgemesters och råds samtycke epter dend sevon hafver veret af gamel tid.

3. Item hvilken som icke holder sine gårde ved magt, suo at de ere vangs verige, på de tider och terminer, som dennom forlegges, och menige markmend

vedtager, hand bøde for det første gang fire sk. danske eller och pantes derfor. Findes hand der ofver ulydig, da bøde hand den anden gang otte sk. Och dersom hand genstridig findes den tredie gang uti det samme år, da hafver han dermed forbrot sin markjord.

4. Item hvilken som setter sine heste eller øg uti marken om nattertide enten uti tøger eller helde førre end krop och kieruf er afført och det kand hannom ofverbevisses, hand hafve dermed forbrot sin markjord epter gamel sevon, uden borgemester oc råd ville unde hannom den igien på det ny. Desligste skal och ingen mand sette deris heste eller øg uti marken om dagen under samme brøde, uden når de høster. Det samme er och om nogen rydder i marken uden borgemesters och råds sambtycke undertagen fore deris egne rette aggerende*), som gamble sevon er.

5. Item hvilken som icke udgifver sine tiende penninge, når hannem tid forleggis, hand hafve der med forbrot sine 18 sk. Vil hand dennom icke utgifve, da pantes hand der fore.

6. Item når nogen gård, som markjord tillegger, selligis bort frå rette eigere eller och om hosbunden flytter der frå oc uti en anden gård, da nyder hand icke sin markjord, icke heller dend anden, der kommer uti gården igien uden borgemester och råd vel unde hannom det.

7. Item skal oc ingen her epter hafve markjord, som sidder udi leigegård epter som sevon er af gamble tid.

8. Item når nogen trette kommer emellom markmend, anten at den ene ploger eller slår den anden for ner eller och hafver borttaget af hans jord eller oc i hves måde den ene kand giøre den anden nogen

*) *der står aggerunde, men det må være aggerende.*

uret, da skal der utnefnis 12 markmend, och de skulle granske og sige der på foruden al vild under deris 18 sk. brøde, om de det icke giøre ville. Oc hvis de der om grandskendes och påsigendes vorder, der met skulle de, der tretter, nøgis på begge sider. Oc hvilken der ofver vidre tretter til tinge eller anden steds och icke vil nøgis met retten, der hannom er afsagt, hand hafve forbrot sin markjord.

9. Item på det at den grøde, som Gud almegste gifver på jorden, må hafve fred och skonsel for øg, fe, svin och andet kre, da skal hvert år herepter om st. Vulburgs dag tilskickes tuo danmend af markmendene, som skulle hafve tilsiun til marken uti det år, at det går ligelig til epter som sevon er uti andre kiøbsteder. Och hvis kre de lade indtage uti vongen, det skal udløsses af dennom, dog at den sker skiel, der skade hafver fangit. Fordrister seg och nogen der ofver at voldetage sit kre ud emod deris minde, da bøde hand derfor som for anden vold epter loven. Och skulle de tuo mend hver sante Vulburgsdag giøre regenskab for markmendene for hvis de uti det år hafver opboret.

10. Item hvilken dere slår sit kre uti vongen førre end afret er opgifvet, hand bøde der fore 18 sk. eller och pantes der for, når det er bevisligt. Desligste bøde den der icke vil lade vugte vongen, når hand tilsiges, eller och icke vil gifve markdrengen made, når det kommer hannom til epter menige markmends vetegt och samtycke.

11. Item skal oc ingen må bede uti vongen, som lade der pløie eller och age deris mug på marken frå sante Vulburgs dag oc indtil der er indhøst, under deris 18 sk. til brøde.

12. Item når markmend tilsigis at gange uti marken oc bese, hves gårde der ferdige ere eller oc uferdige. Hvilke der da icke møder self eller oc hans fuld ..... bud uti hans sted, om hand er rettelig advart, hand bøde strax 4 sk. eller oc pantes derfore. Men dersom hosbunderne tilsigis, at de skulle self gange, oc de icke komme, da bøde den seg så forsømer 8 sk., uden hand kand bevise, at hand den tid hagde loglig forfald.

13. Item skal hver markmand gierde deris gårde och icke kaste der nogen grøft fore. Hvem det giør, hand hafve dermed forbrøt sin markjord.

At desse forskrefne article oc vilkår alle och hver besynderlig herepter holdis skulle ubrødelig under slig brøde, som forskrefvit stander, och epter som de nu anden gang bevilligt och samtykt ere af menige markmend på Kolding rådhus i dag forsamblet och alle dertil rettelig advart. Til ydermere vitnisburd oc sterkere forvaring, da hafve vi epterskrefne ladet trycke vore indsigle oc signetere her neden fore. Først borgemester och råd for os oc vore epterkomere. Dernest desse efterskrefne tolf danemend, som ere de eldste och beste markmend for dennom och menige markmend af almugen och deres epterkomere, som ere Hans Pederssen, Claus Stub, Jens Jørnssen, Tyggi Skofssen, Niels Bøgvad, Peder Clemenssen, Niels Matssen, Lauritz Nielssen, Rasmus Severinssen, Lauritz Staphenssen oc Morten Thamssen.

Skrefvet uti Kolding santi Egidi dag år 1556.

Hans Nielssen met egen hand. Anders Synnessen, med egen hand. Hans Perssen med min egen hand. Jens Pauelssen min eggen hand. Ancher Mounssen, min egen hand.

Efter Kolding vide og målebog, der gemmes i Kolding i byens arkiv. Den er i kvart, indbunden i skind og indeholder 92 beskrevne blade og omtrent ligeså mange blanke. De to første blade er ubeskrevne, på tredje blads forside står for oven: Om markmends vilkår oc vedtegt 1556 *og nede midt på siden:* Fremvist på Viborg landsting den 31. augusti 1691. *På fjerde og femte blad er en fortegnelse over byens fald og agre. På sjette blad begynder vedtægten, og den fortsættes om på 16. blad. Det er en afskrift, dog er de fire sidste navne originale. Hver post har en meget vidtløftig indholdsangivelse i margen, men den er ikke medtaget her.*

Derefter følger en årlig meddelelse om, hvem der har været oldermand siden sidste Egidi dag og sommetider en lille bemærkning om et eller andet vedkommende markordningen, enkelte gange fortælles der om strid, fejltagelser og bøder. Dette fylder bladene 16—20 og 23—39 og atter igen blad 78 til 92. Og de strækker sig over tiden fra 1596—1788. På blad 40—68 er der en fortegnelse over agrene i Brendekiersmark, hvor mange kvadratalen de er, hvor stor udsæden kan være og hvor megen hartkorn de har. På blad 21—22 og 69—77 findes der tilføjelser til videbrevet og meddelelser om større forretninger i marken.

II. 4. august 1616.

1. Eftersom stor uskickelighed seg er tildragen udi Brendkiersmark sønden Kolding, at der er blefven aggen ofver kornet, som det stod i sin beste grøde, hvilket hafver verit meget utilbørligt, som och af mange af markmendene er beklaget och er siunet och bevisligt. Då på det sådan ulempe endelig kunde blifve afskaffet, då hafver menige markmend i Kolding

verit forsamblet udi erlige velachte mands Ancker Mogensens borgemesters hus den 4. augusti anno 1616. Och då blef det vedtaget och samtykt, at hvilken af markmendene eller deris tienere, som motvilligervis agger ofver nogen mands agger, emedlertid kornet stander uhøst, då skal den, som kand ofverbevises och udspørges det at hafve giort, bøde for hver agger, hand ofverdrifver, én mark danske, hvilke penninge strax der efter skal udleggis eller pantes derfor. Och samme penninge skal den hafve, som skaden hafver bekommen. Och dersom skaden icke dermed kand betales, skal deris giøres derfor vederleg efter sex uvildige markmends samtycke og afsigelse.

2. Item blef samme tid af menige markmend samtykt och vedtagen, at dersom nogen af markmend eller deris tienere eller folk modvilligervis ganger tvert ofver eller langs neder ad nogens agger udi marken emedlertid kornet stander uhøst, och voder kornet neder och icke ganger udi renen emellom aggere, hvor deris erinde och bestilling seg begifver, då skal samme markmand bøde for hver agger, deris folk eller di self giører sti ofver och igemel, otte skilling danske til den, skaden hafver foit. Och dersom skaden dermed icke kand betalis, då skal der och derfor giøres vederleg efter sex uvildige markmends afsigelse uden al forhindring.

3. Item blef samme tid vedtagen och samtykt, at når markmendene blifver tilsagt, at løsse di onde urter af deris korn, och di derudi blifver forsømmelig och icke ville samme onde urter afløsse, då skal samme markmand, udi hves korn di findes, hafve forbrut en half daler, som hand strax skal udlegge eller pantes derfor.

4. Item blef samme tid vedtagen och samtykt, at ingen af markmendene skal hafve deris heste och vogne udi Brendkersmark udi høstens tid, førend krop och kierfve aldelis er indført, då skal den, som her emod giør, for hver gang hans brøst findes, hafve forbrut én half daler, som hand strax skal udlegge eller pantes derfor.

Efter Kolding vide- og målebog, blad 21—22, se foran side 422.

III. 1714.

Som uformodentlig af nuverende lodseiere udi Colding vang, Brendgårdsmark kaldet, beklageligt foregifvis og må fornemme stoer misbrug og anden usømelighed forefalder ved jordens afpløining fra hinanden, som gifves anledning til, idet en del af lodseierne, som nu ere, og icke self kan følge deris ploug, men må have fremmede tiennistekarle dertil, og tid efter anden samme omskifter, hvorved sådan misbrug ved afpløining forårsagis. Iligemåder imoed gamle vide og vedtegters vilkors lydelse, som dog af fremfarne konger og itsige regieringstid allernådigst er priviligerit at skal tilbørlig afholdes og i agt tagis, så icke befindes dermed rettelig at omgåes. Altså hafver vi hermed for nuverende og efterkommende lodseiere hermed udi efterskrefne punkter til menige mands gafn og beste, at igientage og fornye under vedbørlig her hos satte straf, som følger:

1. At enhver ved agernis pløining årlig skal lade stå en grøn half fure eller balk imellum aggerne til en rettelig skilsmiskiendelse, og hvo som befindes efterdags icke således iagttager, bøde derfor til byen

og magistraten første gang én rixdaler, anden gang dobbelt, 3. gang sin feste forbrut.

2. Efter herudi den 2., 6. og 7. art. vedtegtes lydelse, bliver en hver, som her imod handler, enten af udenbyes mend så vel *som* indenbyes, som nogen markjord sig tilforhandler eller jorder bortleier og bortselger uden borgemester og råds vidende og samtøcke, skal dermed have sin markjords rettighed forbrødt, med mindre de med magistratens villie efter sagens befindende igien kand være fangelig, hvor udofver nuverende eller efterkommende oldermanden for vangen haver flittig at på agte og ufortøvet angive.

3. Herforuden skal iligemåde det støcke engjord i vangen, som forhen har verit nefnt til Byesvendseng, hand skal have nødt for lodseierne til broe at sige sampt tiende pengenis indkrevelse, hvor ud ofver skal vere befunden icke rettelig i tiennesten der imod at have omgået. Altså bliver nu hermed for godt befunden og vedtagen, at sådan omrørte engebond at nuverende eller efterkommende oldermand for vangen, skal nyde samme eng, hvor imod hand skal vere forpligt lodseierne i rette tid at lade tilsige, når nogen samling til markens beste skulde nødig eragtes, såvel og tiendepengene at indfordre og til behørige vedkommende steder i rette tider at levere.

At således som foreskrevet står, vel alt hvis ellers herudi denne vedtegtsbog findes indført, såvel og hvis vidre til nøtte og gafn her udofver kunde optenkis, er således idag samtøgt og til nye erindring giort af os samptlig underskrefne at skal holdis og efterkommis.

Colding rådstue, d. 7. mai 1714.

Hans Pedersen. Matth. Raff. Michel Danielsen.

Efter Kolding vide- og målebog, blad 72—74, se foran side 422. Der er kun de tre underskrifter.

IV. 1738.

Siden byens respective indvånere og borgere i mange forbigangne år har haft megen påanke over det, at de allene i Colding, som haver haft kvæg og bester, har også allene dermed beslået og benytted sig hele byens fælletsgræsning, hvorimod alle deris nåboer og medborgere, som intet kvæg og bester har haft leilighed eller efne til at holde, ingen nytte eller loed, mindre vederlag for deris anpart har bekommet, da dog Koemarken af salig høiloflige konger er givet og confirmeret så vel den ene, som den anden i dessen allerunderdanigst efterlevelse til én lovmæssig græslæg ifølge herom udstæde og tinglyste placater og efterretning af rettens middels foregående syen og taxation, bliver følgende puncter heraf rådstueretten efter byens nerverende tilstand og leilighed for indeverende.

Anno 1738 vide og vedtegt.

1. Alle byens indvånere, som eier huse eller gårde her i byen, eller og som deris borgerskab vundet hafver, og ingen anden står det frit for, at nyde deris kiør og bester indbrendt på Colding fællitsgræsning, indtil 300 stk. efter taxationen, men hverken stude, kalve eller kvier, ei heller noget fra nogen, som ingen grundtaxt eller borgerlig tynge i Colding svarer, langt mindre fremmedes creatur, måe der under forståes eller antages, og som det er umueligt at dele græslæget i 4 til 500 ulige lodder i hvike mange *får* for meget, og flere for lidet, og til ingen nøtte indfalt, altså er i dend sted græsleggel sat på rede penge, lige billig for alle, nemblig:

2. for hver koe, eller hest, som nogen lader indbrende på Colding græsning før st. Hansdag, betaler hand strax

forud ved indbrendingen, til græspenge ei mere end tre mark, og til brendpenge og dessen indskrifning 2 sk. Men efter st. Hansdag betales strax forud ved indbrending til græspenge for hver koe eller hest ei høiere end 2 mark og til brendpenge og desen indskrifning 2 sk. Hvorefter det er byen uvedkommende, enten eiermændene lader sådan deris kiør og bester græsses i lang eller kort tid. Men når nogen enten selger og afhender sin koe eller hest til nogen uden byen eller slagter sin koe og sligt bevises, da nyder hand i dend sted én anden frit på marken indbrendt. For hver får, enten dend har lam eller ikke, betales i græspenge til byens kæmnere inden Mortens dag 10 sk., og må de Colding får ei græsses iblandt kiørne, men alene ude på felletsheden.

3. For bemelte græspenge skal byens kemnere ved indbrendingen annamme og svare til, og giøre derfor regning til magistratten om Mortens dag, hvor efter samme græspenge uddeles retferdig imellem alle byens indvånere, halft efter grundtaxten, og half efter indkvarteringens repartition, som den allerbilligste græslæg og ligning for alle, så vel fattige som rige, og som har mest fundamente såvel af loven, som af høiloflige konge Frederich den Andens gavebrev af året 1580 og allernådigst forordning af 5. mai 1683.

4. Alt hvad kveg og bester, som uden Colding byes brende kand findes på Colding taxerede græsning, skal hyrden og vangmanden strax indbringe i Colding fold, og af eiermanden nyde til indtegtspenge 24 sk. for hver stk. inden det udlades. Skulle og slig ulovlig kveg og bester ved sligt indtegt komme til skade, have desen eiermand sådan skade for hiemgield. Og skal de anordnede borgere have dermed flittig indseende,

og hvis de antreffer noget ubrendt kveg og bester i marken, da hyrden og vangmanden det bøde for hver stk. strax til byen 8 sk., eller side derfor dag og nat i arrest på vand og brød.

5. Efter som ald pløilandet og auflingen af byens jorder er reparterit allene på husene efter grundtaxten, så falder også alle digerne allene på grundtaxten, hvorefter så vel den dige omkring Koemarken strax bliver at repartere, som de andre diger om Nørevang og om Koemarkens indtegt er lignet og skaffer så hver mand efter grundtaxten sin dige forsvarlig opkast og vedligeholdt eller lide for dessens mangel efter dend 5. post i hans kongl. majests. allernådigst confirmation under 6. aug. 1723 udpantning for hver fafn, første gang 2 sk. og siden hver gang dobbelt.

6. Byens kiør bliver bestandig ude i byens græsning, så vel nat som dag og ikke sommeren igiennem fra 1. juni til 1. sept. må drives i byen eller lengere end til de beskickede malkesteder aften, morgen og middag, som en hver vilde betiene sig af, eller tilregne sig selv den skade.

7. Og som Steilbierg og Brendkers taxerede græsning synden byen er ubeleilig for alt byens hjord norden byen, altså udleges disse 2de steder til dem, som begge sider nest Synderporten ere boende, som der til forsyner sig self med deris egen hyrde og varetegt og forholdes med indbrendingen og indtegtsfæe og dessen udløsning, ligesom om byens hele hiord om meldet er.

8. Hyrdeløn, varetegtspenge, vangelede og deslige fornøden omkostninger betaler hver mand pro qvota eller lide udpantning derfor, og pantegebühr for hver koe eller hest 2 sk.

9. Og som Niels Ibsen i Koemarkshuset ikke har holt forsvarlig opsigt med leden ved hans hus, men

tvert imod alle ordres fra magistratten ladet alle og enhver igiennem uden forskiel passere, som haver idelig ruineret digen til årlig bekostninger og forkiørt Koemarken, tilmed er Koemarken nu frem for tilforn afdelt i pløiland og græslæg, hvor efter Niels Ibsens fri græsning ligeså vel for ham som for alle Colding byes beboere ophører. Hvor imod hand er pligtig at svare og betale lige græspenge, indbrendingspenge og indtegtspenge som borgerskabet. Dog er hannem for hans alderdombs skyld forunt i dette år fri græs i Koemarken til 4 kiør og 4 heste, så frembt hand den ulovlig passage igiennem hans tofteled og dend der over forvoldende mulest på Koemarksdigen kiendelig afverger og dend sædvanlig gierde imellem Koemarken og Bramdrup mark i goed stand settis og vedligeholder.

Datum Colding dend 3die mai 1738.

Jens Duus. N. V. Juhl. B. Bahnsen.

Efter originalen i Kolding bys arkiv. Den er på fire folioblade.

V. omtrent 1740.

Instruxtion,

hvorefter Johan Lüdersen, Colding byes hyrde, haver sig at rette og forholde.

I. Skal han holde 2de folk til sig selv, som samtlig sommeren over bestandig skal vogte Kolding byes kiør, og fra foråret, så tilig de lades ud på græsset, til i efteråret, så sildig de igien bindes inde fra græsset, i hver gade hver morgen meget tilig blæsse og annamme hver mands kiør og dennem hver aften til hver gade her i byen igien inddrive.

2. Samme kiør skal hand hver morgen allerførst uddrive og omgræsse på fælletsheden uden Koemarken

og siden hver formiddag så sagte i græsbed ad dend nordre led styre dem ind på græs og i Koemarken til hver middag holde dem samlet på malkepladsen, samt strax efter malkningen styre dem andensteds ned i Koemarkens beste græs, og imod aftenen i græsbed føre dem sagte af Koemarken hjem i byen.

3. Stude, ungnøeder, får, lam, svin og giæs må ingen af Colding have i Koemarken, langt mindre må sådant eller andre creaturer af Bramdrup, Hardte, Rådevad eller fra andre fremmede eiermænd, findes derinde, hvorfore hand sligt hverken må antage, vogte eller lide i Koemarken, men samme, i hvem det endogså tilhørrer, strax indbringe i Colding rådstuegård, hvorfore hand da skal nyde de forordnede indtegtspenge, men for hvis hand ikke således indbringer og kand findes der, når kiørene ere i Koemarken, derfore bøde da hyrden for hver stor nød 2 sk., og for hver mindre creatur én skielling, hver gang det antreffis, som byen beregnes.

4. Hvis køer, som formedelst hyrdens ilde medhandling, vanrøgtelse eller forsømmelse kommer til skade, det skal hand fornøie og betale eiermanden for, og hvis kiør som løber øxnet, vil få kalf eller vorder syg og vil ikke æde eller slåes andet vanheld til, alt sådant skal hand strax lade eiermanden vide eller selv betale, hvad skade deraf årsages.

5. Hvis mangel eller brøst der findes på Koemarksdigerne, det skal hyrden under én mark straf til byen strax anmelde for eieren til digen, eller for byens kemnere eller og for magistratten.

6. Hver månet fra 1. mai til 1. october skal hyrden under 4 mark straf til byen, hver gang det forsømmes, lade skriftelig under sin hånd indlevere til magistratten fortegnelse på alle de kiør og høvder, hand har at vogte, og hvis de ere. Item også på

alle de heste, der er i Koemarksgræsning, og hvem de tilhøre, såvel som også på hvis kveg og heste beboeren i Koemarkshuset holder derinde.

7. Malkestedet må hyrden icke holde på et sted alene, men fra Koemarksleden af og langs ned til Dyrhaugen at forfløtte malkestæden jefnsides langs ved Rytterkoblen, og med en rifve udsprede giødningen i Koemarksjorden til nytte og forbedring.

8. Hvorimod hand for sig og sine folk da nyder til hyrdeløn dend sædvanlige husleie af byen, samt for hver koe, hand vogter under 8te uger, hver uge 2 sk. og over 8te uger indtil den halfve sommer 1 mark 4 sk., men ofver dend halfve sommer enten kort eller lang tid 24 sk., samt desuden for hver fremmet koe venpenge 4 sk., item til midsommer en middagsmelkning af hver koe, og til jul dend sædvanlige hyrderedsel, som for en vished ansettes til en siettepart verdie af fornefnte hyrdepenge. Dattum Colding.

Efter originalen i Kolding byarkiv. Den er skreven på et folioark.

1765 købte Kolding by en ny mark, Overmark, og nu 1766 gjorde man en ny vedtægt eller græslæg, der gjaldt for denne mark. Der skulde gives så meget af hvert høved, så renter og skatter og andre udgifter kunde svares, og så endda noget til afdrag på købesummen. Vedtægten er nok forskellig fra den forrige, men den er dog sådan, at det er de samme forhold, der går igen, om de end her er behandlet mere som en forretning. Den gengives derfor ikke her.

Vi skylder filialbestyrer P. Eliassen i Kolding Tak, først fordi han har gjort os opmærksom på disse aktstykker fra Kolding, og dernæst fordi han har hjulpen os tilrette med at få fingre i dem.

Skjerrildgård, Nebsager sogn, Bjærge herred.

1674.

Da høslætten indtrådte på Skierrildgård i året 1674 gav Knud Bille en af sine bønder fri for at deltage i dette arbejde og meddelte ladefogden skriftligt, at fritagelsen var given, ligesom han også lod det meddele til alle dem, som var tilstede ved hovarbejdet nogle dage i forvejen.

Formanden for høslætlavet bestemte imidlertid i henhold til videbrevet, at den fritagne bonde skulde pantes for sin udeblivelse, og der dømtes, at han skulde afgive i pant en høstle og en halv vogn.

Der opstod nu en retstrætte imellem Knud Bille og bønderne, formedelst di imoed hosbundens og fuldmechtigens ordre og befaling og imod hosbunden velbr. Knud Bille hans villie og minde hafver tilgangen og fratagen en hans velbrs. tiener Christopher Andersen i Nebsager en bagvogn fra, och en hiøelie, formedelst hosbunden hafde gifven hannem fri med en karl at slåe, og icke hafver villet achtet dend privilegie og frihed, som hans kongl. maist. adelen nådeligen meddelt hafver. *Under denne strid blev nedennævnte del af videbrevet anført i Bjærge herreds tingbog:*

Vi efterskrefne Skierrildgårds bønder og tienere hermed bekiender, at voris vide og vedtegt, som hid til dags hafver verit holden og efterfuld, ville vi og hermed vedtage frembdelis at holde og efterkomme udi voris sletemænds lav, når vi er sambled på hosbunden velbr. Knud Billes vegne til at slåe hans velbr. enge og gres lil Skierrildgård, i alle måder uden omstende, som det hid til dags hafver verit

manér — af hvilke vi nogle poster forbigår her skriftlig at forfatte, des årsag vitløftighed der ved at undvige, og nogen poster, mest macht påligger, er opsat, som følger.

1. Nårsomhelst bønderne er tilsagt at sambles på hosbundens vegne at slåe Skierrildgårds eng og gres, skal enhver møde på steden så tidlig, soelen opgår, tvende karle af hver helgård, en karl af en halfgård, og ligeså en karl af en boelshus; og hvo som icke kommer i rette tid, skal bøede for hver ofvergang, samblingen slåer, førind hand kommer, 2 skilling, undtagen dend første ofvergang, mens hvo som blifver borte en ganske dag, skal give der for til vide tive skilling danske. Hvis de icke den vil betalle med goede, skal formanden udnefne 4 karle af forsamblingen, som skal pante dend motvillige for samme vide.

2. Dersom nogen icke slår sin skor af hosbundens gres, som ded bør i samblingers og hofgiernings slæt, skal formanden udnefne 4 personer at siune og sætte hvis brøde, der skal gifves til vide for dend skor, der med rete påklages at være slagen hosbunden til skaede, hvor imoed ingen undskylding må gielde, for hvis billig brøde at udgifve på dend tied samblingens formand ded begier, eller derfor lide at vorde pantet.

3. Hvilke personer, som kommer i voris sletemands sammeling at slå, der icke ochså vare i nestafvigte år, skal gifve til igangspenge sex skilling, laed vere enten hand nogensinde for omrørte tid hafver verit i samblings slettelav eller icke.

4. Hvo som udi voris sambling lav enten udi ord eller gierninger nogen laster giørligen begår, hvor ofver Gud allernådigst kunde fortørnis, og skaede påfølge, så som banden, sværen, klameri at stifte eller nogen at gifve vedernafne, lasterlig ord andre med at

tiltalle, slig og andet, som lastelig er, enten af hvis her er benefned eller icke, skal aldelis verre afskaffed. Och hvo sig der imod ulydig lader befinde, skal bøede til vide derfor efter deris sigelse, samblingens formand udnefner der på at kiende.

5. Hvis penge, falden er til at bøede efter videns vedtegt, skal strax udgifvis på den tied, derom af voris formand vorder dennem forelagt slig skal udgifve, og der imod ingen undskylding gielde, uden så er, at de hafver hosbondens sedel, at de må vere fri, og dend lovligen første dag for voris forsambling lader oplæse, mens hvis nogen er ofverhørig, di skal pantes af dennem, voris forganger der til udnefner, og ingen vider eftermælle hafve der på ved anden laugmål eller retergang at talle eller talle lade, mens nøies med dend ræt, derom i voris samblinglav erlanges, som andre af des leilighed och hid til dags har verit manér, hvilke voris fornefnte vide- og vedtegtsposter, der nu er meldt eller herudi forbiganget, vi ei allenist vedstår den hid til dags at have holden — dend stund vi har verit velbr. Knud Billes tiener — mens os der foruden och enhver isærdelished tilforpligter samme vide til fyldestgiørelse at holde og efterkomme uden al omstende, til så lenge der ved domb og rettergang os afvindis, formedelst dend nøtte og gaufn ded hosbunden og os, som giør hofningsgierning, kunde verre. Og des til bekreftelse, at så skal holdis udi alt, som forskrefven er, har vi med egen hender underskrefvet eller voris signeter undertrykt.

Datum Hylleråd den 8. juli anno 1674.

Jens Rasmussen. Jørgen Rasmussen. T. R. S. P. P. S. – I. R. S. – O. P. S. – I. R. S. – Terkild Nielsen. N. S. S. — Niels Jensen. Mas Lassen. I. I. S. — L. S. S.

M. I. S. — I. S. S. — I. H. S. — I. H. S. — I. S. S. — I. K. S. N. O. S. — Søren Pedersen. Jens Andersen. R. R. S. I. N. S. — H. S. S. — I. N. S. — M. K. S. — I. K. S. Som samme vedtegt i sig sielf bemelte och for retten lest og påskrefven.

Endskønt det måtte antages, at Knud Bille havde magt og ret til at give en af sine bønder fri for hovarbejde, blev der dog afhørt en mængde vidner i flere retsdage for at få oplyst, hvad skik og brug havde været, så langt der kunde huskes. Retten dømte sletmændslauget til at tilbagelevere den pantede bonde sin høstlé og den halve vogn, og hermed var sagen afgjort.

Efter Bjærge herreds tingbog for 15. august 1674, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Forhen meddelt af Thyge J. Sõegaard i Samlinger til jydsk historie og topografi, 3. række, 2. bind, side 51—54.

Hyrup, Skovby sogn, Bjærge herred.

Thomis Christensen var lovlig tilfalden at verre deris grandefogit i Hyrup efter deris videbref dette år og dertil blev sat af 6 mend på midfaste søndag sidst forleden; hvilken bestilling hand betiente ickun i siu uger, så siuntes meninge grander di ei kunde verre med hannem benøiet, formedelst di kunde icke få heigneden fred, som det sig burde, og tilmed sagde sig sielf af med bestillingen, og derfor var hand falden for én tønde øl efter deris videbref.

Dette affødte en retstrætte. Ved denne blev i retten fremlagt Hyrup byemends vedtagne vidtegt och skriftlige forseiglede videbref, *og dens 80. capitel anførtes:*

Når vore grandfougder hafver verit et år i befaling

og icke lenger vil hafve umaeg, da skal di til midfast søndag opnefne 6 mend, som skal udlegge toe andre grandfougder, som står ræt for, og hvilken icke vil vedtage, når det kommer hannem til ræt omkring, bøede én tønde øl, och siden fornefnte sex mend at udtage en anden grandfogit, som står ræt for. Vil hand og icke vedtage, da bøde lige vide, som forskrefvet står.

Efter Bjærge herreds tingbog for 29. august 1674, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Vindelev, Nørvang herred.

1774.

Videbrev for Vindelef bye.

Den daglige erfarenhed lærer, at når en bye ei har et vide- og vedtægts brev, som så vit muelig bestemmer og forskriver nogle visse regler, hvorefter enhver i sær har at rette sig — alt under en ufeilbarlig mulct, som af videfogden og 2de tiltagne mænd udpantes — så giør de fleste, hvad dennem selv lyster, uden at betragte de skadelige følger, som deres foretagender har og kan have for det almindelige, så søger mer den, der mist attråer uenighed og urætfærdighed, ved sværgen og banden samt andre Guds fortørnelser at værge og besmykke hans uretfærdige gierninger. For nu at forekomme al uorden eller i det mindste de groveste forseelser og feiltagelser, som fast daglig gåer i svang i store bønderbyer, have vi 2de underskrevne lodseiere af Vindelef bye fundet for got at overlevere til samtlige beboerne i fornæfnte bye dette videbrev, der er indrættet så vel efter lovens og forordningernes allernådigste bydende, som og efter

de os om Vindelef byes situation og eiendomme bekiendte tilstand; dog forbeholde vi os med ydermere at føie flere poster her til, dersom vi befinde, at sligt skulle være til byens bæste, lige som vi og ville findes ganske villige til at forandre et eller andet, dersom byens almindelige gavn det således udkræver.

1. Det skal i fremtiden være en almindelig regel for enhver, at han inden den 1. mai hvert år forsvarligen tillukker de ham og hans stæd tilhørende giærder, så at intet kan passere der igiennem for at komme ind i vangene og der giøre skade. Forser sig nogen herimod, skal han strax fra 1. mai af inclusive — som den dag, da alle giærderne og indhægningerne af videfogeden og 2de af byens beboere efterses — betale toe mark dansk eller 32 sk. til vide, og des uden for hvert stk. creatur, som bryder igiennem med hans skiødesløshed og slette tillukning, betaler efter forordningen af 14. april 1694 løsningspenge, som er af et stort høvede 8 sk., af et ungt nød og svin 4 sk., af hvert får eller gris 1 sk., hvilke penge ligeledes strax hos den skyldige udpantes. Så sætter byemændene ham atter dag, forinden hvilken han vedbørlig skal have hans giærder og indhægning tillukket, hvilket, om hans efterladenhed da atter befindes, så giver han 4 mark eller 64 sk. til vide, som således continuerer, indtil han har efterkommet hans skyldighed.

2. Da nogle i Vindelef bye have tiltruet og tilbådt sig den skik at tyre deres creaturer i kornvangen *), hvoraf daglig flyder kiv og trætte, så skal dette i fremtiden ei være nogen oftere tilladt at tydre noget creatur

*) *De sidste fire ord er en rettelse; oprindelig har der stået:* nogle af deres kiør iblandt bæsterne og på det jord, som ene og allene er udvist til tydergræs for bæsterne.

i kornvangen*); men enhver er pligtig at lade sine kiør og bæster efter aftale**) følge byens i græsvangene***). Forser sig nogen herudi, da giver han for hver gang †) for stykke 16 sk. til vide. Da enhver kan tydre på sit eget i græsvangene, hvad han vil ††).

3. I den vang, hvor byemændene skal såe deres sidste kiærv havre, så og i alle andre †††) vange, hvor der er såed korn udi, måe intet bæst eller creatur tydres, langt mindre løsslåes, forinden der er høstet, og kornet indført*†). Forser sig nogen herudi og imod, da bøder han for hvert stykke én mark eller 16 sk., samt betaler desuden efter de flestes skiønnende den skade, hans creatur har giort til den, som er bleven fornærmet. Dog skulde det hende sig, at en eller anden ei i rette tide med de andre byemænd ville føre sit korn i hus, da advarer videfogeden og 2de mænd ham, til hvilken dag han senest skal føre hans korn af marken. Retter han sig da ei derefter, så bør han lide skade for hiemgield, og formenes det så ei nogen, at han jo må drive sit bæst og sine creature i vangen.

4. Enhver græsser efter det hartkorn, som han skatter og skylder af, og dersom en eller anden ei har så mange creature, som han efter hans stæds storlighed med rette kunde tilkomme, så gives hannem de sædvanlige græspenge af de andre i byen,

*) *De sidste sex ord er senere tilføjet.*

**) *De sidste fire ord er senere tilføjet.*

***) *De sidste to ord er sat i stedet for:* hiord og koeflok, med mindre han har en a parte toft ved hans stæd, han kan sætte dem udi, *der er udstreget.*

†) *Herefter er overstreget:* han tydrer sine kiør blandt bæsterne.

††) *De sidste tolv ord er senere tilføjet.*

†††) *Her har oprindelig stået:* kornvange.

*†) *De sidste tre ord er senere tilføjet.*

der have flere bæster og creature end som der ellers kan falde på deres andel, hvorved det ganske og aldeles forbydes enhver især at tage fremmede og ham selv ei tilhørende bæster og creature på græs for dermed at complettere hans andel, hvorved ellers byens marker letteligen kunde blive oversatte med alt for meget fæe. Forsér nogen sig herimod, da giver han i vide af hvert bæst eller koe 64 sk., af et ungt nød eller svin 16 sk. og af et får eller gries 10 sk. og desuden inden 2de dages forløb, alt under dobbelt straf, skaffer sådanne ham ei vedkommende bæster og creature ud af byens marker til det stæd, hvor han har taget dem fra.

5. Befindes nogen at have skabede bæster og får eller andre smitsomme creature, da skal han strax ved videforsamlingen give byemændene det tilkiende, der om sommeren udviser ham et særlig og adskilt stæd at holde det i tydre på, hvor så da på det nøieste skal og bør iagttage, at sligt besmittet creatur ei kommer løs, da han i så fald betaler den 1ste og 2den gang 32 sk. til vide for hvert stykke, men sker det 3die gang, da tillades det byemændene i følge lovens pag. 820 art. 7 at jage det i dynd og dræbe det.

6. Samme frihed har de og, dersom en kiøber noget kvæg på de stæder, hvor kvægsvagheder grasserer, og de kan kiende, at samme ligeledes er befængt med denne så fordærvelige syge, da måe de strax tage det ud, enten det er vinter eller sommer, og jage det i dynd, for om mulig at befrie byen fra denne ulykke. Og skal den skyldige desuden for hans særdeles formastelige adfær give 2 rdlr. i vide for hvert stykke fæe, han bevislig har tilkiøbt sig, hvor han dog vidste, at kvægsygdommen var.

7. Det skal ikke være de af byen formente, som have kalve og ungt fæe, at holde samme i en a parte hiard, omendskiønt en eller nogle ei have af samme slags fæe, så gives dennem derfore den sædvanlige vederlag, da dette tiener til enhvers opmuntring at beflitte sig på opdræt*).

8. Da det er befunden, at den såkaldede Fæilmoos er meget tienlig til at slåe og avle høe udi, som hidentil ei har kundet sket, formedelst den store uenighed, der har hærsket i Vindelef bye — hvor ofte en eneste mands modstand har omstødt alt, hvad samtlige byemændene have fundet for gavnlig og retteste — så skal i fremtiden fornævnte Fæilmoos ei opgræses eller noget creatur der på sættes, forinden slætten er forbie, og alt høet er indbiærget. Handler nogen derimod, da betaler han for hver gang for stykket 16 sk. i vide.

Så tiener det og til en almindelig regel, som lovens pag. 477 art. 31 understøtter, at hvad de fleste i en bye forenes om at være til byens bæste, og derpå læger vedtægt, bør af samtlige holdes uden modsigelse, lige som og den skyldige strax derfor kan vorde udpantet — uden mindste forbrydelse.

9. Ingen husmand må have mere end én koe og 4re får på byens græsning. Har han mere, da skal han enten forenes med byemændene om græspengene for de øvrige eller og strax skaffe dem af byen, under 32 sk. i vide af en koe og 10 sk af et får. Så måe ei heller nogen gårdmand, der tager en husmands giøskning til halv på hans jorder, forunde husmanden mere end de 3de første kiærver efter giøskningen. Forser en gårdmand sig herimod, så giver han 64 sk.

*) *De sidste elleve ord er overstregede.*

i vide, og fløtter en husmand hans giødskning af byen, da betaler han 1 rdlr. til samme cassa.

10. Begåes noget af det såkaldede ringe tyverie i byen, så betaler den skyldige i vide én rigsdaler og desuden tiltales efter loven. Det samme gielder og, om nogen bortstiæler giærderne.*)

11. Det er ingen tilladt fra udgangen af februari måned indtil october måneds udgang at drage og fare over anden mands ager og eng, da enhver bør følge de gamle veie eller kiøre på sine egne agere uden sin naboes fornærmelse. Om så meget mindre måe nogen kiøre og drage på tilsåede agre, ved hvilken årsens tid det end være måe. Forser nogen sig herimod, da bøder han i vide 16 sk. for hver gang. Således straffes og de, der nedtræde giærderne.**)

12. Den skammelige sværgen, banden og tumlen, som en og anden hidendtil har forlystet sig med at udøve og bruge ved videforsamlingerne i Vindelef bye, skal aldeles være afskaffet og således straffes, at den skyldige, som begynder kiv og trætte ved grandernes forsamling, betaler strax i vide 16 sk. Men angriber han nogen med skammelige skiældsord eller slag, da bøder han 64 sk. og desuden tiltales efter loven.

13. Hvor som ikke lukker vangledene efter sig, når han drager igiennem samme, betaler hver gang i vide 2 sk.

14. Skjærer nogen vipperne af anden mands ager og samme hos hannem findes, eller og han derved antreffes, da erlegger han 1 rdlr. i straf til den, som således er fornærmet, og lige så meget nemlig 1 rdlr. i vide til granderne.

*) *De sidste otte ord er senere tilføjet.*
**) *De sidste syv ord er senere tilføjet.*

15. Driver nogen med frie forsæt og velberåd hue i anden mands ager eller eng, da erlegger han 1 rdlr. i vide og betaler skaden a parte til den fornærmede.

Stougård og Brandberg den 24. mai 1774.

Chr. Fr. T. Lüttichau. Brockdorff.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, i pakken Haraldskjær godsarkiv, diverse dokumenter 1655—1853.

Kongsted og Torp, Bredstrup sogn, Elbo herred.

1666.

De Kongsted bymænd indstævner 17. juli 1666 de Torp bymænd, fordi de holder særdrift och icke vil holde hiurde och hiurdelag med dennemb efter deres videbrefs formelding, som for retten blef fremblagt och iblant andit derom således formelder:

Hvo som befindes at tage noget fremmet kræ til gres heller holde nogen serdrift, den skal hafve forbrudt 1 rdlr. for hvert høfde, halfpart til øfrigheden och halfpart til lodseierne, så tidt och ofte det sker och befindes.

Et tingsvidne fra 1657 oplyser, at Kongsted kvæg og Torp kvæg gik horn imod horn på fellesgang, *så længe man kunde mindes.*

Kongstedmændene begærer dom for, at de Torp mænd holde hiurde og hiurdelag med dennemb och derforuden at bøde deres bøde for serdrift efter deres videbrefs formelding. *Og de Torp mænd bevise der imod med tingsvidne,* at deres fellesgierder imellem heignit och fellit icke hafver verit gierdet eller holdt vedlige — siden denne forleden ufredstid — som tilforn sked var, hvor ofver de Torp mænd er forårsaget sielf at

holde varetegt på deres kveg, *og så siger de*, at vi icke heller tør betro vores kveg under andre hiurder for de skadelige ulfve, så och for tiufachtige mennesker, som her omkring lader sig finde.

Dommen: Efter slig leilighed vidste jeg icke at tilfinde de Torp mend at holde nogen hiurdelag med Kongsted byemend, førend deres gierder blifver så forsvarlig gierdet, som de var och befantes den tid, de oprettet deres videbref med hverandre.

Efter Elbo herreds tingbog, for 17. juli 1666, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Gaverslund, Holmans herred.

1781.

Gade- og hegns-vedtægt for Gauerslund by.

Vi underskrevne Gauerslund byes beboere tilståer herved med hinanden at have indgået følgende vedtægt og forening angående Gauerslund byes gade og dens hegn, der bestandig af os og vore eftermænd skal holdes og efterleves, nemlig: at vi alle ere enige om:

1. At hvad ledene fra byen ere angående, da deles samme til vore gårde således som følger: a) Markled holder Mads Nielsen, Michel Laugesen og Lauge Madsen og Seier Nielsen for Peder hiulers og Peder Madsens stæder. b) Leddet imellem Morten Qvist og Hans Madsen holder Ole Pedersen og Hans Madsen, Søren Nielsen og Niels Thomsen. c) Tyreveis led holder Morten Qvist og Peder Hansen. d) Ledet for Mads Hvids gyde holder Mads Hvid og Anders Sørensen, og e) Hørregods ledet holder hr. Steenberg og Søren Qvist.

2. Hvad gadedammene ere angående, da skal vi alle være lige lodtagne i samme, dog således, at når en dam skal ryddes, da måe ingen rydde udi eller tage af den, førend vi alle først fåer det at vide, og enhver kan fåe sin part tildelt. Eiheller måe nogen rydde længere ind på vore tilstødende gierder eller grunde end som 3 alen derfra, der i forrige tider ligeledes har været brugeligt.

At dette således uryggelig skal holdes og efterleves tilståer vi herved med vores hænders underskrift, og måe denne imellem os oprettede forening skrives på behørig stemplet papir, såsnart samme kan bekommes.

Gauerslund, den 23. april 1781.

H. Schousboe. H. Steenberg.
Søren Qvist. Anders Sørensen. Mads Hviid.
Peder Hansen. Morten Qvist. Hans Madsen.
Olle Pedsen. Niels Thomsen. Niels Laues.
L. M. S. Mads Nielsen.

Efter originalen, der findes i Landsarkivet i Viborg, Gaverslund pastorat: diverse dokumenter 1752—1807.

Andkjær, Gaverslund, Holmans herred.

1758.

Videbrev for hartkorns besiddere, som og for de andre beboere samt hver anrørende udi Andkiær.

1. Grandstefne begyndes anden påskedag, derefter hver søndag i året, når kirketienesten er til ende, og noget efter enhver er hiemkommen fra kirke, som vedbliver til ald høe og korn er indauflet, ja så længe

nødiges. Andre behøvende samlinger ske ved advarsel med dertil værende byens horn af videfogden på grandestefne, som sædvanlig på gaden midt udi byen, hvor enhver mand eller udi hans lovlig forfald visse bud om søndagene og de andre samlingstider, som mælt, indfinder sig eller for udeblivelse til byen betale hver gang otte skilling.

2. På denne grandestefne videfogden, som efter rigtig omgang, en helgårds besidder, hver sit år, skal være betids tilstæde med menige mands tallestok, same han på anden påskedag af forrige års videfoged på grandstefnen imodtager.

3. Markvogteren eller andre uden nogen persons anseelse eller undseelse og frygt på en skikkelig måde angiver på grandstefne alt, hvad han eller de med sandhed ved og haver set af tilskadegående creaturer næst afvigte ugge, og videfogden på vedkommendes tallestok anmærke.

4. Hvo som finder sig i nogen slags måde af nogen fornærmede, anmælde det på grandstefne, hvor han af videfogden og hver tilstæde værende i ald mulig mindelighed strax forhielpes til ret og erstatning efter den befundene sande beskaffenhed, og den skyldige desuden efter samtliges upartisk eragtning giver noget til byen. Forresten den klagende på frisk foed og neste grandestefne sådant anmælde eller og siden tie og tage skade for hiemgield, undtagen æregields og eiendoms sag, hellers menige mand så vit mueligt se at afgiøre alle påkomne store og små stridigheder, imellem hvem det er, og hvad det end er, ved en kierlig og billig mellemhandling. Hvo der imod uden skiellig årsag så dermed umager øfrigheden eller anfanger med nogen slags ufornøden vidtløftighed,

betale til byen fiere mark og til byens fattige toe mark i penge.

5. På grandstefne og anden i nødig tilfælde samlings stæd overiægges og vedtages alt uforbigående til det almindelig og fællets tarf, være sig græs- og kornfredning, slæt, høst og indaufling med videre andre indkrævende ting, udi alt de fleste stemmer i følge lov og leilighed gielder. Hvo sådan enige vedtagelse bryder, betaler til byen toe mark og til byens fattige én mark.

6. Hvo som på grandstefne eller andre samlingsstæder bander, skielder, truer, bruger unyttige, ærrørige, nærgående og uanstendige ord, betaler til byen fiere mark og til dens fattige toe mark. Item ypper eller øver slagsmål eller slåer nogen af vrede på grandstefne eller ved samlinger, eller hvo som lever uskikkelig med fylderie og drukkenskab enten udi eller uden sit hus, udi værdskaber og forsamlinger, betale til byen én rdlr., til byens fattige én half rdlr.

7. 1. mai alle og enhver deris gierder, grøfter, heigninger og lede både inden og uden byen være udi fuldkommen stand og stå for fuld syen. De forsømmelige hermed betale første gang til byen én mark, anden gang efter advarsel toe mark og fremdeles dåbelt, indtil indmældte forefindes udi sin behøvende forsvarlig stand. Den derved årsagede skade den skyldige og erstatter. Slig heigning og fredning, til ald høe og korn er indauflet og længere, om vedtages, hvorledes og i hvad henseende til byens beste.

8. Hvo som med vogn, heste, creaturer, hvad slags, item plov, harre og harreslæder eller i andre måder tilføjer nogen mand skade på besåede eller ubesåede jord og ager eller eng vinter eller sommer, fornøjer

den skadelidende og betaler til byen, for hver gang det befindes, én mark.

9. Menige mand eller sit visse bud vedtager og overværer gierders og heigningers syen. Ingen understå sig at tage særsyen til gierder og deslige heigninger eller forøver nogen pantning med vider, men dermed forholdes som ovenmælt, og ved videfogden med tiltagne toe eller fiere mænd pantning i så måde at ske. Hvo herimod anfanger med syen og pantning efter egen beram og ei efter samtlig vedtægt, betale til byen hver gang toe mark og til byens fattige én mark. Hvo som opsætter sig imod lovlig udpantning og de, sam panter, betaler til byen toe mark og til byens fattige én mark, som med det samme udpantes.

10. Først in majo om året græsjefning at ske, og vedtages fornemmeligen hvormange kiør på loden udi koehaugen. Med de andre af alle slags creaturer forbliver som sædvanlig. Midlertid de, som haver over sin lod, og de, som haver under sin lod, at give og tage for én koe udi byens koedrift toe mark, udi såkaldede fællets gang én hest eller hoppe ei under 3 år gammel 24 skilling, dito der under tolf skilling, et fæhøved ei under 3 år gammel én mark, derunder otte skilling, et årings kalf 6 skilling, item fem fåer for et fuldkommen høved udi græslæggen.

11. Er fastsat som uforanderlig herefter, at de huses beboere, der ere fæstere, haver hest og vogn, nyder toe kiør, og leiehuses beboer én koe udi byens koedrift. For hver koe græspenge, som nu i mange år så fremdeles toe mark. Med deres havende heste og andre creatur forholdes efterdags, som ald sin tid forhen. Over alt leiehusbeboer ingensinde have flere end én koe, som mælt. Her under undtages de nu

nye opbygte huse, hvis beboere tillades ei kiør i koehaugen uden på hosbondens lod.*)

12. Og besluttet, en helgårds beboer herefter at have udi Strandskoven eller på marken sommer eller vinter kuns 2 svin, en halfgårds beboer ét svin, ei udlades på skovens græsgang, førend de vorder med byens brænde brænt, som og stedse forsvarlig ringet. Hvo herimod bryder, betaler, så tit befindes, for hver svin otte skilling til byen, og de svin over bemælte deres lod strax hiemtage af skov og mark, udi dets mangel, til byen hiemfalden.

13. Ingen slags fremmed creaturer af nogen lodseiere antages på sin lod, men af byens beboere tage til sin lods fylde for indrørte fastsatte græsnings penge og ei mere, af hvad slags creaturer det end er. De antagne fremmede creaturer uden ophold hentages. Hvo her imod handler, betale til byen fire mark og til byens fattige toe mark.

14. Særtyring med bester samt følhopper, som haver føl, at tyre og sætte, hvor ved korn og fredgræs på ager og eng kand beskadiges, aldeles afskaffes. Item ingen løse eller i hælde bester at være på byens vedtagne tyring, eller vrinsk plage løse gående nogensteds udi byens skov eller mark. Enhver forholde sig med sine besters gang og tyring som og i alle andre forefaldene ting — under hvad nafn det er — efter menige mands vedtægt. Den skyldige og modbrydende betale til byen to mark, så ofte hans i så fald brøst findes.

15. Ald særdrift med kvæg afskaffes indtil auret er opgiven og overdreven med hele byens kvæg, for ingen del at lade noget kvæg komme der, auret enten

*) *De elleve sidste ord er senere tilføjet.*

først eller sidst til sin fornøden fællets nytte fredtages, ikke heller nogen anden slags creaturer, førend det med denne fredning og nytte er til ende. Udi øfrig forbliver byens kiør, årings kalve og fåer fremdeles under hyrde vogtning og varetægt. Hvem underståer sig herudi at forandre eller imodbryde noget, give til byen hver gang toe mark og byens fattige én mark.

16. Ej at såe, slå og høste samt at indkiøre høe eller korn udi fællets vang og byens indtægt af ager og eng, førend den der om vedtagne tid. Item ei heller i så måde berammes, før efterset af samtlige lodseiere befunden dertil moen og tienlig. Findes nogen kiendelig sendrægtig og forsømmelig udi sin auflings drift og befordring og derover tager skade, har han sig self at takke derfore. Er heller hans omstendigheder således, at han ikke kand, som han gierne vilde, befordre sin auflings drift med de andre lodseiere, bør dermed i alle mulige måder efter hans leilighed at føies. For resten: den sidste kierv med den første kierv udi byens kornvange og indtægter fredes af hver og for hver mand, ja ingenlunde udi nogen byens kornvange og indtægter samt nye slagne bårer og enge lade tyre, i hælde sætte eller løse gå bester eller nogen slags creaturer, førend høe og korn med ryfning over alt er hiemkiørt, og om bester samt andre creaturer dets udladelse derpå af samtlige lodseiere vedtages. I øfrige forholdes i den fald videre i følge forindmældende 14. og 15. post. Hvo ei lade sig dette i alle sine omstendigheder være efterrettelig, men forholder sig derimod, erlægge til byen for hver gang, modbrydelsen *sker*, toe mark, og den skadelidende fornøie.

17. Med de nyeskårne hesteplage må i 14ten dage efter de ere skårne, gå og trækkes over hver mands

fredbårer og agerender, dog hvor mindst til skade, men ikke gåe eller trækkes his og her over ens eller nogles isæragere, mindre tyres derpå. Hvo her imod giør, fornøje den skadelidende og betale til byen toe mark.

18. Ingen at pløie, slå og høste hinanden for nær eller være og handle, udi hvad tilfælde det end er, sin naboe og næste til nogen fornærmelse og beskadigelse, lade stå urørt agerréns furer imellem sig og naboen, ei forandre, flytte eller oprykke self eller ved andre gamle eller nye satte og forrefindende lovlig skiæl af pæl og sten eller anden kiendetegn til skiæl. Item ei hugge eller hugge lade på anden mands hovedskovsparter og skifter eller agerenderskov, enten over- eller underskov, og, for at enhver kand vide sin skovs parter, oprette og sætte kiendelig skiæl imellem hvers. De her imod befindes at handle, betale til byen fiere mark og til dens fattige toe mark og aparte fornøie den fornærmede.

19. Alle ulovlige og skadelige veie og gangstier aflægges og forbydes, derimod de af alders tid værende fornødne veie, stier og igiennemfart for alle og enhver uforhindret, på hvad sted det er og være kand, til den ende i stand holdes til fri fart og gang leder, lukkelser og stætter. Item ei hindre eller hensætte vand, på nogen stæder fra sin gammel sædvanlig låb. Hvo herimod giør, betaler til byen fiere mark og byens fattige toe mark.

20. Til møentorveskiør udses, hvor bekvemmest, best og uden skade på byens fællets grund, som og sand grued at grave og tage; hellers enhver holde sig dermed på sin egen grund og icke på andres. Item alle og enhver at entholde sig fra at grave ler, grued eller sand til nogen skade eller nær veie og stie

til nogen hinder for fart og veifarende eller skadestagelse af mennisker eller creaturer, som og uindheignede brønde at afskaffes eller og forvares således, ingen mælende — fornemlig børn — og umælende derudi komme til skade, enten på byens gade eller, hvor det være kand, her imod at øve under høieste ansvar, betale til byen fiere mark og til byens fattige toe mark.

21. Alle voldscreaturer eierne i tide og så snart derom advares lade hemme således, de ingen skade giør eller og alddeles afskaffer. Hvad skade samme giør midlertid, når det eieren *er* bevest, at det er volds, og først advare, betaler eieren den eller de skadelidende den tilføiede skade.

22. Hvo befindes eller skielligen kand overbevises at nedkaste, opbryde eller borttage nogens led, stænger eller tilhørende gierder og grøfter uden eierens vidende, villie og tilladelse; item enten tidlig eller sildig, ved dag eller nat, hvo antreffes og kand ofverbevises, at hentage og plukke af nogen mands gierder, inden eller uden byen, friske eller gamle stafre eller gierdsel, straffes første gang med én mark at betale til byen og siden dåbelt etc.

23. Hvem betreffes, hvo være må, ei at lukke vel og forsiktelig efter sig lede og lukkelser, erlægge til byen otte skilling for hver gang, og de som bliver det var, ser det og ei råder boed derpå, så ingen skade tilføies derved, eller og dølger og medvidere derudi, betaler ligeledes otte skilling hver sinde.

24. Ved torveskiæring udi torvemoesen ingen må komme videre end hans egen torvegrund sig strekke. Item ved torvens sætning eller hiemkiørsel ei at skade nogen på sin eng eller græs. Hellers enhver samle

sin tørveaffald og komme udi den nyeligste torvegrav, alt under straf til byen toe mark *for* enhver, som ei således forholder sig.

25. Byens stenbroer, våser og veie inden og uden byen, hver sine udi upåklagelig stand at holde under mulct til byen én mark, så tit findes påklagelig efter vedkommende derom advarede; item kirke-, mark- og skovveie på byens grund menige mand, ingen undtagen, ved tilsigelse, når bekvemmest, indfinder sig endrægteligen at forfærdige på beste måder mueligt. Hvo her udi findes uvillig og ei indfinder sig, som mælt, betaler for hver gang sin uvillighed og udeblivelse til byen én mark.

26. Byens hyrde og markvogter antages af samtlig lodseiere, enhver villig giver dennem sin andel af den accorderede løn i alle sine ting udi rette tid, samt anskaffer, efter rigtig omgang og tilsigelse betids om aftenen før af hyrden og markvogteren, hver sit forsvarlig bud til så vel kvæget som marken, når behøves, at medvogte. De uvillige her udi give til byen hver gang én mark. Ingen må forurette eller overfalde hyrden eller markvogteren enten med utilbørlig ord eller slag, men hvad haves dennem at påanke, mældes på en vedbørlig måde ved grandestefnen, der stridigheden billigen efter sagens forefindende beskaffenhed afgiøres imellem begge parterne. Hvo her imod sig forholder, giver til byen toe mark og til dens fattige én mark, og den uretlidende at fornøie.

Her imod hyrden og markvogteren, som hver mands tiennere sig at vise lige tienstvillig, ærbødig og skikkelig udi ord og gierninger imod hver mand, ingen utroskab eller underfundighed forøve imod nogen, men være alddeles af ald efne på hver mands lovlig gafn i alle

dependerende ting, og hyrden fornemmelig have god opsigt med hver mands creaturer, han vogter, forsvarlig drive det ud og ind af byen, flittig og omhyggelig drive det udi marken til markeskiellet imellem Andkier og tilgrænsende byers grund, være ansvarlig, om noget af creaturerne beskadiges ved hans uagtsomhed og uvillighed, item have ald omsorg for menige mands creaturer kommer hiem middag og aften til sin eiere, til den ende stræbe at få det alt under sin drift ind i byen, over alt forholde sig villig med at opsøge de creaturer, der stundum kand imod hans villie blive tilbage og ei under driften hiemkomme, samt lade sig være i alle sine ting efterretlig, hvad han ifølge gafnlig vedtægt befales.

Forresten, hvad hyrden og markvogteren kan have at påklage, anmelder de ved næste grandstefne, og der da ske, hvad ret er på ald lovlig og billig måde. Skulle hyrde og markvogteren finde sig i nogen måde*) herudi modbrydende, betaler de til byen én mark og til dens fattige otte skilling hver gang.

27. Hyrdehuset og smedstæds bygning**) holder hver mand ved lige, og hver sin part deraf, når indkræves, forsvar*lig* og upåankelig i stand holder. Den her udi uvillig og forsømmelig, betaler til byen toe mark.

28. Videfogden må ei tage nogen forsømmelse i hvad han bør at forrette, ei nægte nogen sin ret, men villigen og oprigteligen forhielpe enhver dertil, item ei urettelig handle med nogen lodseieres tallestok, alt under mulct til byen toe mark og byens fattige én mark, så tit det sker, og han overbevises.

29. Alle forskrefne mulcter og pengestraffer til byen og fattige, videfogden tilligemed 4re af lodseierne hos

*) *De tre sidste ord er senere tilføjet.*

**) *De tre sidste ord er senere tilføjet.*

de uvillige betalere, i hvo de ere, udpanter og tager pant over mulctens værd, som står til løsning en vis tid, i længste inden viden skiftes eller længe før efter omstendigheden, i den fald pant indløses, i dets mangel dermed efter loven forholdes. Midlertid tager videfogden panterne til sig, som og indkomne penge derfor, som alt anvendes til byens nytte i alle slags tilfælde — og byens fattiges del uddeles efterhånden til de nødlidenste i Andkier*) — efter menige lodseieres got findende.

Hellers indtages de mulcter ved gierders og indheigningers syen, med hvis deraf dependerende. Item ved nøie undersøgning udi Strandskoven, som fællets drift for alle slags byens creatur, om fremmede creaturer samt om formange og over loden med videre at erfare kand forrefalde til byen, må bruges til nødvendig drik for samtlige ved den i så måde hafde møie og gang.

For alt andet videfogden aflægger rigtig reigenskab til byen, og om nogen beholding af pant eller penge, da fra sig levere til den efter ham værende videfoged i senist på anden påskedag tillige med enhvers tallestok.

Alt hvad i tiden til byens lovlig nytte her foruden kand opagtes, vi samtlige ei lade mangle i agt at tage, villigen samtykke og fremme som hver mands gafn. Midlertid vi samtlige underskrefne lodseiere dette videbrevs udi alle sine indeholdene puncter og clausuler uryggelig holder og efterlever; som vi og i ald underdanighed itsige høie øvrighed i amtet hans excellence høi- og velbårne hr. kammerherre og amtmand hr. von Bülow til høigunstig ratification insinuerer.

Andkier d. 1. mai 1758.

*) *De elleve sidste ord er senere tilføjet i margen.*

Reserverende Hvilsberggårds besidders og underhavendes af alders tid frihed med slet, høst og andre ting undtagen forsletten, for resten til videbrevet i ald indholdende at efterleve underskriver.

M. J. Mule.

Betreffende heigning og freden på høe og korn, hvad mere dependerende af værende videbrevs mentionerede poster Hvilsbjerggårds eier og besidder samt underhavende under de udi dette videbrevs dikterede mulcter at efterleve, det hermed endvidere tilståes af

M. J. Mule.

Alle foreskrefne posters indholdende puncter og clausuler udi dette videbrev vi samtlige Andkiær lodseiere med vores underskrivelse samtykker, ja uryggelig holder og efterlever.

Efter en afskrift i Rigsarkivet i indkomne breve og besvarelser til general-landvæsens collegiet 1769, nr. 264.

Forhen meddelt af Povl Hansen i Samlinger til jydsk historie og topografi, 2. række, 3. bind, side 149—58.

Børkop, Holmans herred.

1723.

I Koldinghus birketingbog for den 15. Januar 1737 findes følgende:

For retten fremkom Peder Møller af Børkop mølle og på samtlige Børkop byes lodseiere og egne vegne fremlagde et gammel oprettet vide og vedtegtsbref in originali sub dato 12. juni 1723 af menige Børcops lodseiere med respective rytter sessionens approbations påtegning, hvilken bemelte Peder Møller begierede for

retten læst, protocollerit, påskrefven og hannem igien tilstillet, alt i henseende slig nyttige document, om det ved uagtsomhed eller i andre måder kunde forkomme eller bortkomme, måtte da til vedkommendes fuldkomene efterlevelse hafves, når forlanges her af retten extraheret og meddelt og således vorde aldtid udi fornøden frisk minde. Hvilken vide og vedtægtcontract lyder således som følger:

I den hellige trefoldigheds navn hafver vi efterskrefne Børcop byes lodseiere som følger: velbr. hr. retmester Brun, Jørgen Mortensen Kroge, Povel Thomsen, Niels Ollesen, Peder Nielsen Dahl, Peder Nielsen, Hans Thomsen, Peder Tygesen Raun, sl. Stephen Dahls enke, Osted Hansens enke, Jens Jørgensen, Søren Christensen, Peder Hvid, Laurits Hvid, Peder Larsen, Søren Svoger, Jes Semonsen Møller, Ifver Thomsen, Hans Skousen og Gyde Andersen kiendes og giør for alle vetterligt i dette vort åbne videbref, at vi på byens, nytte, tarv, gavn og bedste ere samdregtelig ens vorden efterskrefne poster at indgåe og herefter hafver at holde under straf og bøder som følger:

1. Hafver vi den 24 juni anno 1722 vedtagen her efter at indheigne med grøft og gierde, hver for sin agger og grund, når fornødenhed tilsiger, og det med forderligste.

2. Frit fore er enhver at pløie og såe, høste høe og kornneg, dog icke at indføre uden menige granders vedtægt, og så icke at giøre nogen skade med frapløien, slet eller høsten, eller borttræder anden mands sæd med ploug, vogen eller andet, icke heller tyre enten bæster, kvæg eller svin i vangen eller engstub uden menige granders minde og vedtægt. Hvo her

imod giør, bøde, hver gang forseelsen findes, 2 mark til kongen og 2 mark til byen, og for særdrift hver gang ligeså meget til kongen og byen.

3. Ingen må indtage eller bryde videre jord, end hans lod er, udi de falde, menige grander vedtager at indtage, hver år i de andre marker.

4. Hvem som sætter mere kvæg udi Koehaugen imod menige granders græslegs formelding, bøde hver gang for hvert høfved 4 skp. byg til byen, og hvem, som ingen lod i marken hafver, gifver 2 mark for et stort fæhøvde til byen.

5. Ingen måe tage fremmede kvæg til græsning, være sig hvad det er, uden menige mandens samtycke, da bøde, hver gang der forseelsen sker, 1 mark til kongen, 1 mark til byen.

6. Ingen måe opbryde sine nåboers eller granders giærder, i hvor det være kand, hvem det giør, bøde 1 mark til kongen og 1 mark til byen og sætte gierden got op igien.

7. Hvem som forsømmer at hiorde med hyrden efter vedtægt, bøde til byen 1 skp. byg.

8. Enhver møde på grandstevne med sin talistok eller sit vise bud, undtagen hand er i lovlig forfald, under 1 skp. bygs brøde til byen.

9. Hvad, som de fleste i byen vedtager, det må én eller to ei kuldkaste, og *hvo*, som her imod giør, bøde hver gang for sin tråtsighed 2 mark til kongen og 2 mark til byen.

10. Videfogden skal være flittig på byens gafn og beste og møde i rette tider om søndagene på grandstevne. Siden grandstevne er holt, skal alle grander og nåboer eller deris vise bud være ham følgagtig at siune eller i andre bestillinger, hvad behov giøres.

Hvem her imod findes motvillig, bøde 4 sk. dansk hver gang.

11. Hvem som giør klammerie og trætte enten imod videfogden eller grander med truen, skieldsord eller hug på grandstevne eller i nogen forsamling, byens vedtægt og tarver vedkommer, bøde hver gang 2 mark til kongen og 2 mark til byen.

12. Når et stort menniske ved døden afgår, da skal 2de store folk af hver gård og én af boelet følge at bære ligget til kierken og icke flere møde til jordegilde under en halv tønde øls brøde til byen, dog icke forbøden, hver mand at tage sin koene med til arve øl, som er en god tønde øl og 3de stobbe brændevin at dricke, dog alle vedkommende hastelig at indbydes, under en half tønde øls brøde.

13. for det trettende, da skal dend mand, som er grandfoged, med menige mænd omdrage hver søndag og udpante hvis vide, som er forbrudt i den næst forgangen uge, og der som nogen mand der over sker nogen ubekvems ord med banden, høden eller truen enten i deris gårde eller uden for, den, det giør, bøde til kongen 1 mark og til byen 1 mark.

14. Og dersom nogen af de forsømmelige der over sker skade, hafve skade for hiemgield, og der som hand giør skade, da derfor at stande til rette efter lov og ret. Og skal dette vort videbref altid følge dend mand, som er grandfoged, i hans hus at forvare, og hand skal være forpligtig at lade det en gang hver sommer læse på grandstevne, så enhver kand vide sig der efter at rette. Hand måe eiheller tillade nogen pant at opdricke uden alle nåboers samtycke, under en half tønde øls brøde.

15. Ingen gieldhæster at komme i Vesterskov eller

Fløsterhold. Når nogen der findes, bøder 1 mark til byen.

At denne foreskrefne vores nødvendig vide og vedtægt således fast og ubrødelig holdes skal med alle sine ord og articuler, som melt er og forskrevet står, derfore underdanigst ere vi samtlige, at voris høigunstig øvrighed allerydmygeligst begierende dette med os at stadfæste og underskrifve.

Actum Børcop ut supra.

P. s. Haver vi samtlige byemend og lodseiere vedtagen at til fælles drift skal udlegges efterskrefne jord, som nu er inddiget, nemlig Kieldved, Rorhauge, Nørholdt, Tyringsagger og Heiselholt. Og skal bemeldte fælles fædrift for os og voris arfvinger holdes uryggelig, og enhver lodseier sin lod der i at hafve, hvor imod vi årlig til engslæt skal udlægge et fold agger, hvor på ingen måe tyrere, men frede det så vel som andet eng. At dette af os skal holdes urygelig, hafver vi det med egne hænder underskrefvet.

Datum Børcop den 12 juni 1723.

16 navne.

Forestående vide og vedtægts contract blifver ved denne voris påteigning til tryg efterlevelse af vedkommende stadfæsted, og erindres lovens pag. 477, art: 32, hvorefter byemændene sig med de forfaldene bøder allerunderdanigst retter og forholder.

Rytter sessionen i Colding den 27. septb. 1723.

L. E. von Wojda. H. Folsach.

Efter Koldinghus birketingbog for 15. Januar 1737 i Landsarkivet i Viborg.

Skjærup, Holmans herred.

1756.

....står det frit at indkiøbe andre, dog således, at de tager forbemeldte 4de postes indhold nøie i agt i henseende til dend svig derved kunde begåes.

8. Intet creatur må tyres, langt mindre løslades på aured i nogen kornvang; thi når hver mand haver fået alle sine kierve og rivelse derfra indført, skal samptlige lodseiere vedtage, enten samme vang skal bruges til tyring eller drift, da en vis dag og tid af dennem fastsættes til dends ibrugtagelse; dog må ingen lade sin rifning ligge længere end i det længste tvende dage efter at kiervene ere indkomne, undtagen veierligt det skulde forhindre. Men lader hand det længere ligge, skal det være hans egen skade. Hvo herimod forbryder, betaler for hvert creatur, som derpå findes, til byen 2 mark.

9. Skulde nogen have flere creaturer, end hans gårds lod tillader hannem at græsse på fællesgræsningen, som er Koehaven, fellesskoven og felledet, da betaler hand for hver fuld høved til byen udi Koehaven 1 mark 8 sk., men i fellesskoven kuns 1 mark. Dersom nogen skulde feile noget i sin gårds lods fellesgresning, gotgiøres hannem af byen for hver fuld høved 1 mark udi fellesskoven og for hver koe i Koehaven 1 mark 8 sk.

10. Enhver lodseiere, som haver boels- og husmænd, regner sammes creaturer under sin egen gårds lod og lader sig igien af samme betale, som de best kand forenes om — så vidt hans gårds lod kand strække, men det øvrige betales til byen af husmanden efter følgende post. Men skulde en lodseier være for-

bunden efter udgivne festebrev at græsse flere kiør af hans husmænds end hans gårds lod kand strække, skal de anses som lodseierens egen.*)

11. Såsom de andre husmænd udi byen ingen besværing haver med markgiærderne, så bør de at betale for hver fuld høveds gresning 8 sk. mere end lodseierne.

12. For at forebygge dend befrygtende nederslet og svig ved græsningen, skal enhver udi byen være forbunden til at lade alle heste, fæehøveder og svin, som hand vil have på græs i sommer, brænde med byens brændejærn, inden det kommer enten på fellesgresning eller tyring på marken, nemlig: Hestene med hestebrændet på det høire lår, item svinene på dend høire side med samme brænde og alle fæehøvder med kvægbrændet på dend indre side af det høire horn. Men på det ungfæe, som ikke haver så store horn, at brændet kan sættes, eller grise, som ei kunde brændes, klippes et S på dend høire side.

13. Begge brændejernene leveres snarest mueligt til Peder Sørensen Qvist, som dermed giør begyndelse på sine creaturer, hvilken leverer dem til Oluf Qvist og siden fra dend ene lodseiere til dend anden, som de efter lodderne følger, så at Østergård bliver dend sidste, hvor de af gårdens eiere bliver forseglede og viefogeden Peder Sørensen Qvist levered til forvaring, hvor de af flere lodseiere kand forsegles, om fornødent eragtes.

14. Husmændene besørger deres creaturer brændte hos dend lodseiere, de boer nest, når hand brænder sine egne, hvilken siden giver viefogeden tilkiende, hvor mange og hvad slags creaturer således hos hannem er bleven brændt for husmændene.

*) *De sidste 46 ord senere tilføjet.*

15. Eftersom alle byens creaturer bliver således brændte og merkede, kand straxen ses, om noget fremmed kommer der iblandt på græsset. Derfore skal byens hyrde og markvogter være forbunden til enhver på sit sted at have nøie indseende, at intet fremmed creatur befindes på byens græsning, og såsnart de noget fornemmer, da straxen at bringe det udi byens fold og advare viefogden derom. Findes de forsømmelige herudi eller hæler og tier med nogen, skal dend skyldige betale til byen første gang 4 mark, og om oftere sker dåbbelt.

16. Såsom landmålings forretningens extract for Schierup bye, dateret Rentekammeret d. 9. Decbr. 1732, viser, at byen til græsning er inddelt udi 14½ ottinger, hvilke således derudi ere inddelte, som herefter udi 19 post vises, så skal enhver otting nyde frie græs udi felles græsningen på 8 stk. fulde heste, 8 stk. fulde køer, 8 stk. andre fulde fæhøvder, 8 stk. fulde svin, 12 stk. får.

17. På det enhver kand vide, hvad én fuld hest, ét fuld fæhøved og et fuld svin er, da regnes dend for én fuld hest, som haver fyldt det 4de år, for ét fuld fæhøved, én koe eller et andet fæhøved, som haver fyldt det 4de år, ét fuld svin, som er 2 år.

18. Imod én fuld hest regnes enten 2de fulde fæhøvder, 1½ 3års plag, 2de 2års ditto, 3de 1års ditto. Imod en fuld fæhøved regnes enten 2de 3års fæhøveder, 3de 2års ditto, 4re 1års ditto, 2de fulde svin, 5 stkr. får. N.B. Væderen regnes ikke, men gieldvædere ligesom får. Imod ét fuld svin regnes enten 2de 1års, 3de ½års. N.B. Pattegrise eller de, som ikke er half år, regnes ikke.

19. Efter dend ligning oven udi 16 post er om-

meldet, kand enhver af byens lodseiere gresse i alt for sin gårds lod på felles græsningen så mange creaturer, som udi dend på efterfølgende side forfattede tabel udviser.

Tabellen viser, der er 17 gårde, én på 2½ otting, én på 1½, én på 1⅛, fem på 1, tre på ¾, 1 på ½ og 5 på ⅜ otting. En af gårdene på 1 otting ejedes af fire, én på ¾ otting ejedes af to. En gård på 1 otting beregnedes til 38⅖ fulde fæhøvder. De andre i Forhold derefter.

20. Efter samptlige lodseiernes giorde aftale blef alle de creaturer, som for nærværende tid vare i byen, den 19. marti sidst afvigte af dennem samptligen efterset og opskrevet på et hvert sted i byen, som til efterretning ere anførte på følgende tabel, hvor ved tillige kand ses, hvad en hver lodseiere kand gresse efter sin lod, sampt hvor mange nogle dend tid havde for meget, og hvor mange andre feilede.

Tabellen viser, at der efter loddernes størrelse kan græsses tilsammen 557⅘ fulde fæhøvder. Der er tolv mænd, der har for meget, det bliver i alt 34⁴⁷/₆₀ fulde fæhøvder. Der er otte, der har for lidt, det er tilsammen 96 fulde fæhøvder. Ejeren af Østergård, det er den til 2½ otting, må have 96 fulde fæhøvder, og han har kun 22¹/₁₅. Det er den, der tæller så svært til blandt dem, der har for lidt.

Efter d. 19 marti giorde opreignelse havde boels- og husmændene i deris huse, nemlig:

Her følger så en tabel over dem. Der er otte boelsmænd og sytten husmænd foruden skolemesteren og byens hyrde. En boelsmand har i reglen to-tre heste, ligeså mange køer, et par ungkræ, en tre-fire svin og en seksotte får. En husmand har én eller to køer, en enkelt

tre, og tre har ingen køer, en to-tre har et ungt svin en del af dem har får, i reglen en to-tre eller fire stykker, en enkelt har dog syv.

Schierup bye d. 9. Juni anno 1756.

H. Moldrup.

Efter originalen, der ejes af gårdejer Niels Markussen Linnet på Vejlbygård i Vejlby, der er født i Skjærup, og hvis Tipoldefader Ditlev Marchusen i 1756 ejede den gård, der er på 1⅛ otting. Derfor gemmer han så omhyggelig de gamle papirer. Videbrevet er i folio på to ark. Der må have været mindst et ark mere, der har ligget uden om. På første blad har begyndelsen været, men det er borte, så der begyndes midt i en post. På første, anden og tredje side af det bevarede findes post 8—19, på fjerde side første tabel og post 20, på femte og sjette side de andre to tabeller og underskriften. På syvende og ottende side findes der optegnelser fra 1756 og 57, om hvor de skal så boghvede, hvem de skal have til hyrde o. l. Præstens annexbonde har ingen skorskifte i Linned mark. Han gør fordring på et skifte eller vederlag af de andre lodsejere, og hvis de ikke vilde dette, blev hand årsaged at andrage det for amtets høie øvrighed. *Sagen blev undersøgt og ordnet ved næste samling.*

Eltang, Brusk herred.

1667.

Hans Bertelsen i Eltang fordrit dom imod sine bymend om, hvis hannom fattis i sin greislod efter irettesettelse och opsettelsis indhold och derofver i

rette lagde videbref, som grander och nabuor i Eltang hafver giort år 1648 den 28. mai, som i sin første punkt formelder:

1. For det første skal vi lege greisleg hver år den neste søndag efter st. Valdborig dag på voris fæ, heste och øg och indjefne os det imellom, så at dend, som hafver mere, skal giøre dend skiel, som hafver mindre och strax på grandstefne gifve for hver nød 8 sk. och for en hest eller hoppe 1 mark danske på fellits greis.

2. Och hvilken mand, som er grandfouget och skiellies derved, skal giøre alle lodseigere och deris hustruer et gielde, som hans formand giort hafver, och hver mand skal tage sin høstrue med sig, uden hun hafver louglig forfald. Hver det icke giør, bøde en half tønde øl i lauget.

Efter Brusk herreds tingbog for den 27. Juli 1667, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Almind, Brusk herred.

I. 1709.

Videbrev for Kolding hospitals bønder i Almind.

Kiendis og hermed vitterliggiør, at vi samplig underskrefne Colding hospitals tiennere med annexgårde og den ryttergård i Almind her med indbyrdis udi kraft opretter disse efterskrefne vedtegtspuncter; hvilke bref vi sambtlig belove under efterskrefne faldsmål.

1. Først skal alle og enhver af vore byemænd, som nogen gård udi brug og fæste har, udi rete tide hegne for, hvis hans lod og anpart med rete tilkomme kand efter loven, under pant hos de efterladende 8 sk. til byen og 8 sk. til de fatige.

2. Hver år skal vi legge gresleg efter gårdenis skyld på Valborgdag eller neste søndag der efter. At når en helgård lader 6 kiør med de kvier, som ere løben, som forståes ved de personner, som har ei fult 6 kiør, når di ere løben eller icke, drive på koegang til greis; hvor imod en halfgård lader i samme koegang greise half der imod, og alt voris ongkræ og stude at drive på fellitshæde, dobelt så meget fra en hel som fra en halfgård. Skulle nogen af os formene mer på koegang og greis at ville have, end forskrevet står, da betaler hand deraf til dend mand i byen, som ei har så meget på sin gårds loed i koegang at indlade, 2 mark for 1 koe og 2 mark for it ungnød og 2 mark for it best. Ligeledis forståes det og med halfgårdsmændene, at de ei må greise mere end halft mod en helgård; og hvis kræ og bester, som går på hæden over en hver gårds lod, da de der af at give for it hvert støke 4 sk., som grandfogden skal tage og svare byen til.

3. Så skal og ingen person indsnige sig med fri forset i voris indhegnede koehave med flere bester eller andet kræ, videre end deris gårdslod kand tilkomme, som før er melt. Hvem, som i så måde findis enten nat eller dag sig fordrister, bøde til byen for it hvert støke stort kræ 8 sk. og til de fatige 8 sk., hvilke penge grandfogden skal modtage og til byen svare.

4. Dersom nogen forsetlig overkiør eller driver over en mands tilpløiet og tilsåed agere, skal give i straf til byen $^1/_2$ mark og til dend mand, som eier aggeren, $^1/_2$ mark og de fatige $^1/_2$ mark.

5. Når høsttiden er, og kornet er vel moed, da skal vi alle bymænd på én dag begynde at høste. Understår sig nogen her imod, da bøder hand til byen

1 mark og 1 mark til de fatige, som grandfogden oppeberger og tilsvarer.

6. Vi forplichter og os, at vi ei skal tage noget fremit kræ, enten it slaug eller andet, enten på greis eller fellitsdrift, uden så er, at hand kand inted få fra samtlige byemænd.

Det angående vore hvojmands agere, da bør ingen der på hverken at kiøre eller vende, når de tilforn ere tilsåed efter loven.

7. Ingen af os må holde nogen vrinsk stohest uden en i ald byen, som er 20 slete daller verd, eller og gandske ingen, som kand springe vore hopper. Skulle nogen her imod sig anderledis vorde sindet, da dend skyldige at give til byen 1/2 mark og til de fatige 1/2 mark.

8. Små kræ så som gies, svin eller andet småkræ, belover vi at holde hyrde til, som det skal vogte, på det at det ingen skade skal tilføie nogen mand. Skulle det anderledis befindes, da betaller de dend skyldige skaden efter vurderingen og derforuden give til straf 4 sk. til byen for en hver gang til grandfogden.

9. Ingen må sete sin nyeskåren hest, dend at treke mere end 14 dage, og det ei mere på dend enis end på dend andens aggerende. Fornemmis anderledis, da at give 4 sk. for hver dag og af hver hest til byen og 4 sk. til de fatige.*)

10. Dersom stort kræ eller bæster ertapis udi eng eller korn, da givis af it hvert støke 8 sk. for hver 2 gies, gammel eller ung, 1 sk., for it hvert får eller

*) *Den tilsvarende post i én af 1749, der omtales side 471, lyder:* Ingen må sette nyeskåren hest mere end 14 dage på hverandres agerender, og det lige længe så vel på dend enes som på dend andens.

lam 1 sk., for it hvert svin 1 sk. og der foruden betaller skaden efter vurderingen.

11. Så skal og en mand møde af hver gård på grandstefne, hver søndag efter herrens tieniste om sommeren, og da skal der optegnis, hvis forseelse dend ugge er tildragen, de forfaldne bøder at betale, dog så at ingen frembkommer med noget gevehr enten øx eller andet. Befindis nogen forsetlig her imod, da at pantis til byen for 1 mark og til de fattige 1 mark.

12. Ingen af os må tyre vore bester imellem hver andris korn, endog det kand vere høstet eller forsetlig lade dem løs førend 3 dage efter*) rivningen er indkiørt. Hvem her imod giør, giver til straf 8 sk. og 8 sk. til de fatige.

13. Dersom nogen af os drager skade på vor korn eller eng formedelst vore knegters eller sønners efterladenhed, da skal skaden hiembfalde hosbunden og ikke tienneren. Så bør hosbunden at søge sin tiener igien.

14. Ingen af os må understå sig efter Valboredag og Micheli enten med vore kiør, kalve eller får at drive videre,**) end som hiorde og hiord driver. Fordrister sig nogen forsetlig her imod, da at give til brøde til byen 4 sk. og til de fatige 4 sk., for hver gang forseelsen sker.

15. Ingen må berøve vorre gierde eller stavr, som vi om vinteren lader overstå. Er og at forstå, om nogen husfolk eller andre enten bryder eller hugger nogen fersk vas eller grøn ved enten på mark eller i skov, da hos dend saget at udpante strax for 4 sk. til byen og 4 sk. til de fatige, for hver gang forseelsen sker.

16. Må og ei nogen fremmit folk grave torf i byens torfgrøft, ikke heller flagtorf eller slå løng på Almind

*) *De sidste tre ord er tilføjet i margen.*

**) *De sidste tre ord efter én af 1749, se side 471.*

fellits hæde, hverken selv eller til andre overlade. Hvilken, som i slig forseelse betrefis, bøde til byen 1 mark og til de fatige 1 mark.

17. Ingen uden byen boende person må uden voris forlof slå nogen løng på Almind ennemærke. Betrefis nogen, de da derfore at pantis for it hvert les 8 sk. til byen og 8 sk til de fatige; eller og om de deris bester befindis fraspent og nyder nogen greising samme steds, de der fore at give for hver hest 2 sk. til byen og 2 sk. til de fattige.*)

18. Befindis nogen af os motvillig at følge med grandfogden did hen til dend person, som enten er brøstfalden eller bør pantis, og sig derfore undslår eller forstiker, da bør dend person at pantis i steden for dend sandskyldige. Så og om grandfogden er efterladen i sin bestilling og ei tager dend i goed agt, som hand bør, og det ham overbevisis, da udpantis hand for 1 mark til byen og 1 mark til de fatige og sin bestilling at forestå.**)

19. Ingen må slå greis i deris fellits fædrift eller tyring eller fellits jord eller på udlagde veie eller stie eller tyre nogen hopper med føl ved kornit. Hvo her imod giør, da udpantis hand for 1 mark, halfparten til byen, og halfparten til de fatige.

20. Vi skal holde voris gierde i hæfd om voris rugvang fra vor fruedag i faste så vel *som* de andre grøfter og gierder. Ligeledis hvem her imod sig forser, bøde til byen 8 sk. og til de fatige 8 sk.

21. Vi må ei fløte nogen enghøe eller korn udi samfuldfold. Hvo her imod giør, da hos hannem at udpantis for 8 sk. til byen og 8 sk. til de fattige.

---

*) *De sidste seks ord ulæselig, men er tilføiet efter én af 1749, se side 471.*

**) *Der har først stået* kvittere, *men dette er ændret til* forestå.

22. Vi må ei påføre hverandre skade med ulouglig kiørsel enten over hans ruglest eller andet korn. Bevises det, da dend skyldige at vere brødfalden til byen 1 mark.

23. Må og ingen ved sin reise eller fart igiennem leden lade det stå oben efter sig. Hvo her imod giør, bøde 2 sk. til byen og 2 sk. til de fattige.

24. Må og ingen utilbørlig overile markmanden på grandstefne med slemme ord og trusel. Fordrister sig nogen dertil, da at bøde til byen 4 sk. og de fattige 4 sk.

24. Dete voris videbrev skal følge en grandfoget efter en anden, hvor efter vedkommende sig skal rete, og skal grandfogden velvilligen lade samtlige byemænd det lese, og alle dermed bekomne bøder at giøre goed rigtighed for ved helligmestide, dog *uden* nogen undersleb eller efterladenhed der ved bør ske, og hvis pant in natura, som icke er i penge bragt, skal fiortendags dag derefter til den høistbydende forautioneris. Således som forskrevit står beskre*fter* vi samtlige under vore hænder og boemærker.

Colding hospital den 19. augusti anno 1709.

P. s. Dersom uformodentlig nogle poster af d*ette* brev *er* ude glembt, da når derom vorder lougligen talt, så skal de fleste *stemmer* ved magt stå. Ut supra.

4 navne og 13 bomærker.

Til vitterlighed Jens Flye.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, Kolding præstearkiv, embedets diverse dokumenter nr. 85. Den er skrevet på et folioark, stemplet til fireogtyve skilling. Se endvidere side 472.

II. 1749.

For ommælte viede og vedtægtes brev bliver her oversat og igientaget således:

Derefter gentages videbrevet af 1709 post for post lige til dagtegningen. Derpå er der foretaget nogle udstregninger og ændringer; men da kulturbilledet, der oprulles for os i det første, næsten ikke ændres, gentages det ikke her. Heller ikke gøres der opmærksom på ændringerne, kun tilføjelserne meddeles:

Forbemelte vide og vedtægtsbrev er af os samtlige beboere i Alminde taget i continuation til efterlevelse, som stadfæstes af vores underskrivelse.

Almind, dend 14. marti 1749.

17 navne, de tolv har tillige tilføjet deres bomærker.

Som hospitalsforstander på hospitalsgodsets veigne underskrives af mig.

Colding hospital, d. 14. marti 1749. H. Lintrup.

Det var best om dend forhen § 11 bemelte grandstæfne blev holdt på en anden dag om ugen og ei om søndagen, der er Herrens dag. Iøfrigt bliver foreskreven vedtægt på annexbøndernes vægne under min hånd og seigl confirmeret.

Colding, d. 19. marti 1749. M. Bakke.

26. Hvo som bliver panted og ikke self strax vil løse sit pant, når det i 14ten dage hos videfogden har ståed til løsning, skal miste det på så måde, at videfogden på grandstefne til bortsælgelse måe opbyde og til den høistbydende overlade det, og skal da eieren gives overskuddet fra det, som samme pant er taget for, dog at der først af overskuddet fratages og betales for hans modtvillighed til byen 4, 8, 12 og 16 sk., ligesom overskuddet fra pantet er stort til og forseelsen har været.

27. Alle de bøder, som efter dette videbref kand forefalde, måe ingenlunde bruges til drik og fylderier, men skal, når de fattiges først er frataget, anvendes

til byens nytte eller og uddeles til enhver lodseiere efter hans gårds hartkorn.

28. Skal der holdes rigtig omgang med videfogedtjenesten, at når en har været det et år, en anden da bliver det et andet år, og må ingen undslåe sig derfor, såfremt han dertil er tienlig, under straf til byen 4 mark.

29. Hvad som nu herudi ikke er erindret og ellers herefter til byens fellets nytte fornøden eragtes og lovmæssig pålægges, skal i alle måder være af lige kraft, som hvis herudi er anført.

Hvilket vi således samtlig har indgået og vil holde os efterretlig, indstillende det nu til vedkommende øfrigheds påteignede approbation og ratification.

Alminde, d. 14. marti 1749.

Post 26—29 er skreven med samme hånd som rettelserne og ændringerne i afskriften af videbrevet af 1709. Men det må være gjort efter præsten P. Bakkes påtegnelse af 19. marts 1749, måske kort efter, kan også være længere tid efter, men de har dagtegnet det med samme dagtal, formodentlig for at give det samme lovskraft. De er dog kommen i tanker om, at det ikke var helt rigtig og har så tilføjet:

Dette videbref blev ikke observeret at være påteignet af vedkommende, førend noget deraf allerede var revideret og corrigeret, altså siden det var begyndt, blev det og endt, hvilket formodes i bedste mening at blive optaget.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, samme sted som den forrige. Begge vedtægtsbreve er skrevne på folioark, de er sammenhæftede med en tråd, og trådens ender fastholdes med et segl med et M. B., formodentlig præsten M. Bakkes segl.

Ringkjøbing amt.

Ringkjøbing.

I. 1611.

Videbrev af 5. Julii 1611, som blev vedtaget af borgemester og råd og adskillige borgere på Ringkjøbing rådstue, i overværelse af Predbiørn Gyldenstierne, kongelig majestæts befalingsmand på Bøvling, herre til Vosborg etc.

1. Menigheden vælger 6 lægsmænd til at lægge byens skat hvert år inden nytårsdag; da vælges også kæmner og sandemænd. Hvo der udtages og ikke møder til bestemt tid, bøder 3 mark til byen.

2. Hvo der huser nogen fremmed uden borgemester og råds samtykke, skal bøde 3 mark for hver gang, det sker. Byesvenden skal advare huseierne herom. Have de ikke penge, sættes de i halsjernet, indtil de stille lovning for dem, at de ikke giøre det tiere, ellers skulle de strax rømme byen.

3. Ingen må holde køer, øg eller heste uden tøire på marken, fra bygget er sået, og indtil kornet er opskåret, eller lade heste gåe løse om natten, førend høst er endt.

4. Alle veie i marken skulle være så brede, som de nu findes. Veien fra Kappelhøi og til lille Skors-

mose 3 skaft, de andre veie, som de have været fra gammel tid, uden borgemester og råd det anderledes samtykker. Hvo der forkrænker veien, skal bøde 3 mark og udlægge veien igen.

5. Ingen må holde svin, får etc. uden med byens hiorde.

6. Ei heller høns eller giæs, som gåe til skade i mark eller enge. Sker det efterdags, have vedkommende lov til at slåe dem ihiel.

7. Ingen må røgle tang ved fiorden fra Michelsdag til påske.

8. Eiheller age tang ved fiorden om søn- og helligdage, fra soel gåer op, indtil den gåer ned.

9. Ei heller brænde tang, når vinden bærer røgen på byen eller kornet på marken.

10. Ingen må tage sand ved fiorden, som strandbiergene kunne have skade af eller byen.

11. Ingen må grave brændtørv, mortørv eller fladtørv i byens forte eller fædrift.

12. Ei heller der grave såd til korntofter eller kålgårde uden, hvor borgemester og råd dertil udpøtter.

13. Ingen må lægge møddinger eller tangdynger på adelfare veie i marken, men på agerenderne.

14. Ingen må giøre gangstier over marken, over vester- og nørretoft eller andre tofter i byen, medens kornet er i dem, uden de almindelige stier, som gåe til Rindom.

15. Ingen må røgte ruser i åen om natten eller helligdage, før messen er ude.

16. Ingen må skyde bøsse af så nær ved byen, at det kan befrygtes at giøre skade.

17. Ingen må sætte løse varpel i åen.

18. Byens kæmner skal være forpligtet til, hvert

år at holde 5 stager med vidier i åen på byens bekostning, så at enhver kan finde færgestedet, eller og de skulle have tilsyn med dem, som love at holde dem ved lige.

19. Dersom borgemester og råd eller byfogden befaler nogen af borgerne at udrette noget på byens eller kongens vegne, og de giør det ikke, da skal de for sådan ulydighed bøde 3 mark til byen og 3 mark til kongen.

20. Samme mulct tilsiges dem, som overfalde dem, der forrette byens bestillinger, udpantning eller sligt, efter øvrighedens befaling, med overskielden, onde ord, hårdnakkenhed eller modtvillighed.

21. Hvo som ikke godvillig vil udlægge sin pant og faldsbøder til dem, som panter, men lukker døren for dem og giver onde ord, bøde 3 mark til byen hver gang.

22. Hvo som lader sin hund komme ind i kirken under gudstienesten, skal bøde 1 mark d., som stadsbudet skal påse.

23. Hvo som kiøber eller sælger med skieppe, tønde, kande, måde eller vindser, som ikke er brændt med byens brønde, eller ei er så rigtig, som det bør være, bøde 3 mark for hver gang, det sker. Findes det 3 gange, da have de forbrudt deres hovedlod efter statsrettens lydelse.

24. Dersom byesvenden brænder nogen kande, tønde, skieppe eller vindser, som ikke haver sin rette måde, der er sat af borgemester og råd, da skal han være æreløs og hans hovedlod i kongens værge.

25. Bekommer nogen af byens indbyggere nogen, som skal rettes for sin misgierning, da skal menige byen bekoste og lade dem rette, om det og er for tyverie og trolddom.

26. Hvo som sætter får, lam, bukke, giæs eller giæslinge på kirkegården enten tøirede eller løse, skal for hver gang bøde til kirken en halv mark danske.

27. Hvo som ikke yder sin kirketiende hvert år inden jul, skal bøde til kirken 3 mark danske.

28. De skidne pudser, som findes i gaderne, skal enhver for sin gård eller eiendom opfylde med grus eller sand eller og med stenbroe, eftersom borgemester og råd finde fornødent.

29. Byens kæmner med byesvendene og 2de dannemænd skulle 3 gange hvert år i husene undersøge, om intet lyng eller tørv findes for nær ved ildstederne.

30. Ingen må kiøbe lyng eller tørv udenfor byen; men det skal falholdes på gaden eller torvet.

31. Ingen må grave møntørv i byens forte; men de skal grave dem omkring Heebeltoftflod.

32. Hver fredag skal borgerne på rådstuen advare kæmneren i borgemesters og råds nærværelse om, hvem der i ugen har forset sig imod videbrevet. Og ville de ikke godvillig erlægge deres fald, da skal kæmneren strax med byesvenden pante.

33. Ingen kvindfolk måe gåe med kåber på hovedet på gaden eller sidde med dem over hovedet i kirken under prædiken, på det at enhver kan vide, hvem det er for folk, de ser eller taler med.

34. Ingen må huse fruentimre, der ere forviste fra byen.

35. Ingen må lokke eller stede en andens tienestefolk, før de tilkiendegive den mand eller kvinde det, hvor karlen eller pigen tiener. Er det imod hosbondens villie, måe de ikke stede dem, etc.

Efter P. N. Frost: Beskrivelse over kjøbstaden Ringkjøbing, Borris ved Ringkjøbing 1817, side 18—22.

II. 1698.

Foranstående videbrev blev overholdt og efterlevet i lang tid; men i slutningen af århundredet klagede byfogden over, at der var ingen tilsyn med omløbende betlere og tatere, gaderne vare brøstfeldige, beboerne lagde fejeskarn og møgdynger midt på gaden, og vejene udenfor byen var ufremkommelige. Så blev et nyt videbrev af 16. maj vedtaget. Det bestod af 38 poster, hvoraf P. N. Frost i forannævnte skrift anfører følgende tre:

7. Såsom hyrderne hidindtil i pindse hellige dage have brugt adskillige uskikkeligheder på gaderne formedelst det gilde, hosbonderne dem have bevilget, da skal herefter samme gildes holdelse ganske være afskaffet. Og dersom nogen hyrde sig med slig uskikkelighed lader finde, da skal han straffes med rådhuskielderen eller halsjernet.

19. Såsom hidindtil er befunden, at de, som sand og ler under byens markdiger haver ladet grave, det så nær under digerne haver ladet kaste, at ikke alene digerne derved beskadiges, men også marken derved formindskes, så skal alle og enhver, som herefter ler og sand agte at lade kaste, ikke være tilladt at kaste det på 2 skaft nær digerne, at digerne ikke deraf beskadiges. Hvo herimod giør og dermed befindes, give til straf for hvert læs 8 sk.

33. Såsom hidindtil og har været stor misbrug med tømmerlaster, som er her til byen ankommen at sælges, da må ingen enten hemmelig eller åbenbare kiøbe af dem, som ankommer, førend det samtlige borgerskab er tilkiendegivet, at da enhver, som har eiendom, kan fåe nogen del derudi og, i det ringeste, have første bud derpå. Handler nogen herimod, skal

et sådant kiøb ikke ståe ved magt, og han bør desuden bøde til byen 1 rdl.

Efter P. N. Frost: Beskrivelse over kjøbstaden Ringkjøbing, side 24—25.

III. 1791.

Da Ringkiøbing byes aggermark ikke er udskiftet efter de ergangne anordninger, og sådant ei heller bekvem lader sig giøre, dels for dens beliggenhed og dels for dens stoere forskiællighed, udskiftningen formodentlig også ville være til mindre nytte her end andre stæder, fordie aggermarken ikke følger gårdene i byen, men sælges stykvis, når og hvorledes vedkommende vil, så at nu eier en mand meget, som til en anden tid eier slet intet deraf, og mange af indvånerne ingensinde noget; én har sit jord på et à to stæder, andre på 6 à 7 stæder, og den samme jord, som nu tilhører én mand, kand, om den end var udskift, om kort tid have mange eiere, da marken ei heller er eller haver nogensinde været inddelt i ordentlige tægter, sådan at sæden var for sig selv og græsmarken for sig selv, men enhver lodseier bruger sit, som de vil, i hvor det ligger; hvoraf følger, at kornaggerne findes hist og her på hele marken imellem de aggere, som græsses, og almindelig er den enes græsejord nest ind til den andens kornsæd, så at sæden desformedelst er udsat for megen skade. Til dette såvit mueligt at forekomme og at forsikre enhver lodseier om sit, samt for at forekomme trætte og uenighed, der haver ofte reist sig, dels fordi nogle haver holdet får og lam på marken, andre ingen, nogle holder giæs herpå i efteråret og andre ingen, nogle lader sine kreature gåe

løse foråret og efteråret til skade for både sig selv og andre, og endelig for at forekomme andre flere uordener, haver vi underskrevne, som for nærværende tid eier en del hver af Ringkiøbing byes mark, agger og enge, herved opretted og indgåed et videbrev og vedtægt, såsom:

1. Alle indhegninger om byens mark, nemlig den nørre dige fra Damstræde til Alkiær, den søndre dige fra byen til Rindom hule og videre i øster, så langt som marken strækker, hovd skiælgroben imellem byens mark, enge og kiærlukker lige fra åen til Alkiærlucke, grobene vesten og sønden byens eiendomme, vesten byen grobene imellem marken og kiærskifterne hel omkring, og grobene imellem kiærskifterne selv med alle øvrige, i hvor de ere, skal stedse holdes forsvarlig vedlige og inden hver års 1. april være opgiort og istandsat, således at de både kand hegne og trække vandet fra eiendommene. Og dersom nogen til sådan tid ikke haver sit hegn istand, og hand ikke heller efter advarsel i en vis forelagt passende tid efter veirligets beskaffenhed skaffer det i stand, da skal det uden videre omstændigheder leies istandsat, og den vedkommende skal da betale alle omkostninger og lige så meget i mulct til byens publike kasse, som også alt uden lov eller dom ved rodemestrene måe udpantes. Kæmneren er den, som skal have tilsyn, at alt sådant bliver efterkommet, og hand besørger de forsømmeliges og de modtvilliges del leiet istandsat, både diger og grobe. Skulle hand findes forsømmelig i at exekvere videbrevet i denne eller nogen anden ham vedkommende post, og derom sker klage til øvrigheden, da skal hand stå vedkommende til rette og erstatte den skade, som nogen

beviser formedelst hans forsømmelse at måtte have lidt.

2. Enhver skal herefter holde sine heste, kreature og får tygret på sit eget såvel om sommeren som i forår og efteråret, da ald løs drift herved fra nu af og fremdeles er gandske aflagt og forbuddet, det være sig både på aggrene, i engene eller på byens fælled eller nogen andenstæds; eiheller måe nogen græsse sine kreaturer eller får løse mellem marken og kæret eller imellem marken og fjorden og ingenstæds, undtagen Strandsberg østen byen, hvormed forholdes efter auctions conditionerne af 30. september 1789, efter hvilke leieren hegner byens mark; thi ellers er diger og grobe udsat for fare og beskadigelse. Der måe heller ingen græsse sine kreature løse på deres egen eiendomme, så længe de ikke ere indluckede. Dersom nogen vil holde får, skal de stedse holde både fårene og lammene tygret på deres eget jord og måe ingenstæds findes løse nogensinde end ikke på indluckede eiendomme, thi digerne kand ei hegne for dem.

3. Løse svin og giæs måe ingen sinde komme på byens mark, hverken vinter eller sommer, forår eller efterår, hverken på en mands eget eller på andres jord, undtagen hans eget jord er indlukket, og han vil holde dem derpå.

4. Ingen måe drive sine høvder løse til og fra marken end ikke med veiene, men skal holde dem koblet til og fra deres jord, det være sig til aggre eller indlucker.

5. Alle løse høvder, som tilhør nogen indenbyes mand, det være sig heste, føl, kiør, kalve, andre kreature, får, lam, svin eller giæs, som ingensinde til nogen tid på året findes løs, enten på aggerne, som

ei er indlukket, eller på engene eller fælledet eller på veiene, det optages af markmanden, bringes i det hus, som dertil er anvist for nærværende tid ved Damstrædet, og inden det udlades, skal eieren betale til markmanden indtægtspenge således: Af en bæst eller koe eller andet stort høved 4re skilling, af et ung høved eller svin 2 skilling, af et fårhøved eller lam, gris eller gås, hvert stycke 1 skilling, og det enten det er taget på eierens egen indelukkede eller på andres jord. Har kreaturet, da det blev indtaget, gjort nogen skade på nogen mands korn eller græs eller diger eller grøfter, da skal ald sådan skade desuden betales efter uvillige mænds sigelse, tillige med sådanne synsmænds umage, hvorfore markmanden, når hand befinder, at det af ham optagne best eller andet kreatur har gjort nogen skade, skal advare vedkommende, som har lidt skade, at den kand taxeres, og skaden betales, inden kreaturet udelades dets eiere.

6. Det er enhver, foruden markmanden, tilladt at optage og lade bringe til byens markhus, alt hvad der findes løs på marken enten på dens eget eller på andres jord; men det er ikke tilladt at udlevere nogen således opbragt kreatur, liden eller stoer, inden markmandens indtægtspenge er betalt, således som bestemt er, og med skadens taxation og betaling omgåes efter 5. art., i hvem der end lader de løse kreaturer opbringe.

7. Findes bæster, kiør, får, svin eller andre kreature løse på gaderne i byen, og ingen er derhos for at passe, da optager markmanden dem og lucker dem i markhuset, og dersom det er svin, da meldes det for byefogden og måe icke udelades, endskiønt indtægtspengene blev betalt, da dermed bliver at forholde efter den ergangne allernådigste placat af 18. november 1778.

8. Markmanden, som skal beflitte sig på at kiende hver mands jord og hver mands kreaturer, måe og skal også optage alle høvder, af hvad slags det er, som måtte findes tyret på anden mands jord, men alle de kreature, der findes tyret således, at det kand nåe over eiernes aggerfure på en anden mands jord, dem skal hand opbinde, advare hyrderne og tilholde dem at tyre rigtig. Frugter det ikke, da melde det for eierne, både den, hvis høvder det er, og den, hvis jord de nåer over på. Sker det endda oftere af de samme hyrder, og altså skiønnes at være af forsætlig ondskab, da tager markmanden kreaturerne og bringer samme i markhuset, og da slige forseelser anses at være forsætlige, så måe sådanne optagne høvder ikke udelades, inden både indtægtspengene og skaden er betalt, og ikke inden der for hver sådan høved, liden eller stoer, desuden er betalt til kæmneren en mulct til byens casse af 4 mark danske.

9. Da også enhver jordbruger måe og bør giøre, hvad billigt er til at forekomme skade af anden mands høvder, så skal enhver, som har indlucker i brug, det være sig eng eller kiærskifter eller andre eiendomme være forbunden at holde faste markleder for indkiørselen til sådanne lukker, og hvormed i tilfælde forholdes, ligesom med grobe og diger er bestemt ved 1. articul.

10. Således som bestemt er ved 1. articul herudi angående indhegningerne, diger og grobe, således skal også forholdes med veiene og vasegrobene over alt og for så vidt det tilkommer lodseierne af marken at bekoste deres vedligeholdelse, hvormed byefogden haver den fornødne opsigt.

11. Alt, hvad nogen lodseier eller jordbruger efter

dette vide vorder frapantet, skal leveres på rådstuen og der bevares og stå til indløsning i 4 ugger; men dersom det ikke indløses i sådan tid med rede penge, så vorder det efter trommeslag bortsolgt ved auction for eiernes regning og omkostning.

12. Dersom nogen med magt eller list fratager markmanden de af ham optagne kreature eller ikkun sætter bevislig forsøg derpå, da skal der foruden indtægtspengene betales i mulct til markmanden 4 mark dansk for hvert kreatur, lidet eller stort, som således frakommer ham, hvilke 4 mark kæmneren skal forskyde af byens casse, og de måe derefter ved roedemesterne uden dom udpantes fra den skyldige, hvorfor sligt også strax anmeldes for byefogden.

13. Markmandens løn for hver helt år, som nu er accorderet til 24 rdl. udredes således: Af hver reb aggermark 24 sk., da der til hver reb er 6 ørter, og i hver ørte 12 skiepper sædeland efter den ansætning, hvorefter tienderne svares og efter alle markbøggerne, så er det ikkun 1 sk. af 3 skp. land. Af engenes eiere og klynepøtterne, som hidtil i alt 1 rdl. 3 mark 12 sk., og af Vester, Øster og Nørkiæret samt Alkiær 2 sk. af hver rdl. som afgiften er deraf efter forpagtningsauctionerne, ligeledes af Strandsberg, som alt udredes af enhver leiere, resten udredes af byens publike casse. Disse penge måe inddrives ved udpantning uden dom, ifald de ikke til hver års Michelsdag er betalt. Og den, som herfor lader sig pante, betaler tillige pantemændene og alle vedkommende, som derved har uleilighed, hvorfor der tillige sker udpantning.

14. Vi have også herved committeret byefogden og byens elligerede mænd at oprette en udførlig til byens og hver mands nytte sigtende instrux for markmanden,

som de for byen og for os alle underskriver, og disse, nemlig de elligerede mænd foreslåer, og byefogden antager markmanden både nu og herefter.

15. Det er vedtaget herhos, at i foråret 1792 skal lodseierne af byefogden sammenkaldes, og da vil det være at udgiøre, om man også fremdeles skal holde bæster og kiør og andre fæhøvder tyret hver på sit i efterårene, når kornet er inde, eller efter Michelsdag, om det kom ind før. Men dette år 1791 skal enhver tygre på sit eget og stedse altid i foråret ligesom og i efteråret, til kornet altsammen er inde, om det end ikke kom ind inden efter Michelsdag. Men om kornet blev indbierget førend Michelsdag, så skal dog enhver stedse tygre på sit eget lige til Michelsdag den 29. september.

16. Alle de disputter, som heraf måtte opståe enten imellem markmanden og hyrderne eller imellem lodseierne eller disse og markmanden, skal uden ophold strax afgiøres efter mundtlig forhør af byefogden og 2 elligerede mænd, hvoraf hver part vælger den ene, og deres kiendelse underkaster enhver sig, og hvad de dicterer i hver enkelt tilfælde, måe udpantes uden dom.

Af dette videbrev skal kæmneren have en gienpart, da det er hans pligt stedse at tilse, at alt, hvad heri er bestemt, vorder efterkommet, daglig at tilholde markmanden at være årvågen og flittig og i fornøden tilfælde at melde til byefogden, alt hvad hand ikke selv kand anderledes fåe fuldkommet. Markmanden skal også heraf have en gienpart tillige med en udførlig instrux, som også må være kæmneren bekiendt, at hand kand vide, hvad markmanden skal påpasse.

Dette vide er vi alle underskrevne enige om, og da vi haver oprettet det som lodseiere, så skal det af os og alle efterfølgende eiere af Ringkiøbing eiendomme vorde uforanderlig holdet, da vi herved erklære og indgåe, at ingen af os herefter eier vore jorder eller kan afhænde dem anderledes, end at dette vide jo i alle punkter skal holdes, til hvilken ende det approberes af øvrigheden og tinglæses.

Ringkiøbing den 28. marti 1791.

Jeg glæder mig ved at være deltagtig i en forening som denne, i hvilken enhver mand bevidner, at hand vil nøies med sit eget, et principe, som altid er rigtig, og som jeg fast vedbliver, forhåbende at den i 15. § forbeholdne berådslagning aldrig fåer til formål at giøre mindste forandring i det, som i sig selv er ret, nemlig at enhver nøies med sit eget, det er, til alle tider tøirer på sit eget, noget som efter vores markbrug, da vi ingen rugvang haver, endog er befalet i loven. Min meget positive påstand er derfor og bliver, at berådslagningen efter 15. § icke måe giøre nogen forandring i bemelte articul, hvis forandring jeg også icke antager, førend egennytten billiges ved dom, som er umuligt.

Ringkiøbing den 8. april 1791.

Hansen. N. Rindom.

Som lodseiere og tillige som byens elligerede mænd underskriver vi dette videbrev af 28. marti 1791.

N. Rindom. Peder Tang. C. M. Vorgod. Jep Kolbye.
Mads Fischer. Chr. Strandbyegård. J. Crone.
Peder St. Friis. N. Frandsen. Berth. Kolbye.
Jens Harpøth.

Vi underskrevne, som også ere eiere og brugere af Ringkiøbing byes eiendomme, have ligeledes indgået dette videbrev af 28. marti 1791.

B. A. Heide, Krigsråd og brandinspecteur. H. J. Jordhøy, Provst og sognepræst.

N. Hviid, Rådmand og byeskriver. J. Fuglsang, Herredsfoged. Th. Bagger Lütken, Amtsforvalter.

P. Grønlund, Birkedommer og procurator. H. P. Nisson, Told- og consumptions controleur.

Broagger, Apotheker. Beyer, Veier og måler. N. Buchholtz, Klokker og chordegn.

N. Timmermann, Procurator. A. Chathr. sal: Rindoms, Kiøbmandsenke.

Andr. Bruun. L. Rindom. Th. J. Thomsen. Jacob Sahl. Ole Bertelsen. Christen Christiansen. A. Feld. C. L. Tang. Søren Harpyth. C. Bendix. N. Flincher. Clemen Nødskov. L. Nissen. Jens Thoft. Lars Gravesen. A. Kolbye. Tøger Frandsen. Niels Holm. Hans Stauning. Hans Christian Lauritzen. Jens Christensen Holm. C. Holm. Niels Strandgård. Hans Christensøn Holm. For farver Christen Vorgod og Niels Vedersøe, som deres ansat formynder P. Grønlund. Som formynder for Isaac Frieses børn, der eier nogle aggre, Peder St. Friis. Som kirkeværge for kirkens eiendom, Beyer. Som kirkens og de fattiges inspecteurer underskriver ligeledes for de disse stiftelser tilhørende eiendomme H. J. Jordhøy. S. Bork.

Dette videbrev, hvortil jeg efter overlæg med de elligerede mænd haver giort udkast, som på rådstuen den 28. marti sidst for sammenkaldt lodseiere er oplæst og der med alle dem, som vare mødte, atter retted og underskreven og nu efter at være renskreven ligeledes egenhændig underskrevet af alle lodseiere, haver jeg, som også er lodseier, således samtykket,

og på embeds vegne finder jeg heller intet herimod at erindre, hvorfore det underdanigst indstilles til høivelbårne hr. stiftsbefalingsmand von Hellfrieds approbation.

Ringkiøbing den 23. april 1791. S. Bork.

Den forestående enstemmige vedtægt af samtlige lodseiere i Ringkiøbings marker, jorder og fælleder, som sigter til god ordens og skiks vedligeholdelse samt til hver mands sikre og nyttigste afbrug af sine eiendomme, approberes herved i alle dens punkter og poster; således at dette approberede videbrev skal og bør anses som en virkelig anordning, der af stedets øvrighed med den tilkommende myndighed overholdes; dog at det på ingen måder kan og skal hindre mageskifte, ligninger og andre overenskommender, hvorved lodseiernes nu omstrøede enkelte lodde og eiendele her efter til større nytte kunde samles i forenede eiendele eller tægter.

Kiøbenhavn den 10. mai 1791. C. v. Hellfried.

Læst for retten på Ringkiøbing byeting den 27. mai 1791. S. Bork.

Indført i Ringkiøbing byes panteprotocol folio 427 og 428 af N. Hviid.

Efter originalen i ovennævnte panteprotokol, der findes i byfogedarkivet i Ringkjøbing.

Trykt i Uddrag i P. N. Frost: Beskrivelse over kjøbstaden Ringkjøbing, side 65—69.

IV. 1791.

Instrux for markmanden Jacob Hansen og hans eftermænd i denne tienniste i Ringkiøbing:

1. Markmanden er givet gienpart af byens videbrev dateret 28. Marti 1791, som hand skal giøre sig bekiendt og bevare den til aflevering til hans eftermand, da hand og hver markmand skal rette sig efter dens indhold i alle poster.

2. Markmanden skal stedse være i marken ved dag og ved nat, besynderlig hver morgen førend soelens opgang, særdeles fra 1. april eller så tilig, der kand ventes at findes høvder på omliggende sognes marker, og indtil jorden tillegges med vinter, at der ikke kand ventes at være kreature i marken længere; og i ald den tid, ligesom og hele året om, er det hans pligt at optage alt, hvad hand finder af byens høvder at være løse nogen stæds på byens eiendomme, så og hvad der enten er tyret på andres jord eller således tyret, at det kand nåe på andres jord, efter den omgang, som videbrevet bestemmer.

Fra den tid kornet er inde og hele efteråret, ligesom og i foråret til 1. mai, skal hand vogte alle omliggende sogners kreature ude af byens mark og enge og kiærlukker og øvrige eiendomme; men alt hvad der treffes på byens eiendomme i lovlig hegns tid, nemlig fra 1. mai, og til ald kornet er inde, det optages ligesom byens høvder, og derfor fåer markmanden de samme indtægtspenge, som af byens høvder ved videbrevet er bestemt. Skulle det ske, at hand traf og opbragte en mands høvder mere end én gang, da anmeldes det for byefogden, som da undersøger, om dertil er andre strafværdigere årsager. I marken måe hand, markmanden, absolut være i foråret og om sommeren, hver morgen førend solens opgang til klokken 7, og igien fra klocken 9 til 12, om eftermiddag fra klocken 2 til aften, og så længe der er

folk ude, da måe hand også være på færde, dog skal hand ikke være bunden til nogen vis klokkeslet, når hand ellers i alle måder upåklagelig forrætter tiennesten; men over ald marken 3 à 4 gange i hver døgn anses nødvendigt.

3. Da hans tienneste således er fast det hele år omkring fra nu 1. april af, så måe hand ikke påtage sig nogen anden forrætning, hvorved hand kunde forsømme denne tienneste, ei heller måe hand påtage sig at passe nogens kreature, undtagen at flytte et høved en gang, men ikke være i fast accord med nogen mand derom.

4. Hand skal passe på, at ald hegnet, diger og grobe og markleder stedse er i stand. Når derpå noget fattes, da advare vedkommende strax at istandsætte det. Sker det ikke, melder hand det for byefogden.

5. Ligeledes byens veie, ald den mangel hand derpå mærker, eller om nogen anlegger usædvanlige veie eller fodstier over marken nogen stæds, anmælder hand det straks for byefogden og angiver, hvem hand har funden skyldig i sådanne forseelser.

6. Foruden den opsigt, hand har med byens mark, agger, eng og kiær og fælled, og den ret, hand har til at optage løse og uforsvarlig tygrede høvder af alle slags, skal hand også have opsigt med byens hyrder, tilholde dem hver at blive ved sine kreature, som de passer, og ikke løbe fra samme, og om disse hyrder i marken findes skiødesløse eller forsømmelige, eller og om de slåer kreaturerne utilbørlig, da anmeldes det for deres hosbonder uden ophold og uden at se igiennem fingre med dem i nogen måde. Skulle hyrderne sammenrotte sig at true eller fornærme

markmanden, da meldes det for byefogden, som uden skånsel vil lade dem straffe. Formærker hand, at nogen hyrde giør veifarende folk nogen fortræd i ord eller giærninger, eller at de indbyrdes ikke kand forliges, da haver hand at angive den skyldige for byefogden. For resten skal markmanden tilholde hyrderne, at de ordentlig trækker deres høvder i kobler efter sig og efter hinanden ved en side på vejen, sådan at vognene kand komme dem forbie.

7. Markmanden passer også på, at ingen graver torv eller klyne nogensteds på de eiendomme, som tilhører byen og allene er leiet bort, ligesom og at ingen udenbyes folk hænter tang, ler eller sand ved fiorden imellem den og byens mark, og når sådant treffes, meldes det i øieblikket for byefogden og kæmneren, som beordrer folk til at optage dem; der måe heller ingen, end ikke af byens folk, grave sand eller ler ved fiorden lige for byen, ei heller andre stæder nær ved diger og grøfter, som desformedelst tager skade. Sker det, da melder markmanden det, at de kand vorde straffede.

8. Da ald kiørsel over folkes eiendomme uden for de rette veie er ulovlig, og det er vanskelig at treffe dem på stædet, som således kiører, så er markmanden herved givet rettighed at affordre enhver, som kiører uden for veien på byens eiendomme, for hver gang hand således treffer dem på stædet, af en vogn 4 sk., af en ridende 2 sk. og af et høved 1 sk., som hand selv måe beholde. Og skulle hand ei i mindelighed kunde fåe disse penge, da angiver hand det og vidner derom til byefogden, som, om det er byens folk, da vil hielpe markmanden til sine indkomster.

9. Der måe ingen sanke ax på anden mands agger,

forinden både negerne og rivfoeret er taget af aggeren. Finder markmanden nogen, som giør herimod, da fratager hand den det, den således ulovlig har sanket, og melder det for eieren og tillige for byefogden.

10. Hand skal i mindste hver anden dag melde sig hos byefogden og hos oberkæmneren og en gang imellem hos formanden af byens representantere for at erfare, om disse haver ham noget at sige; da hand er forpligtet at rette sig efter alle deres ydermere ordres angående hans tienneste, så fuldt som om det her var indført.

11. Når der holdes markeder i byen med heste eller kreature, da måe markmanden have den alvorligste opsigt, at ingen skade sker af fremmede høvder, og at byens høvder ved sådanne leiligheder ikke vorder forvildede. Byens fælles foerte næsten byen måe hand anvise for markeds kreaturerne at græsse på og ingen andenstæds. Vil nogen markedssøgende ved sådanne leiligheder betroe ham deres bæster eller høvder at oppasse, da er det ham tilladt, og hand måe derfor tage en billig betaling.

12. Til hver års Micheli oppebærer hand sin løn, såvit den betales af jordbrugerne, og til påske det, som hand skal have af byens casse. Alle indtægtspenge efter videbrevet tilhøre ham til lønnens forbædring. Men skulle han forurætte nogen enten med urættelig at indtage nogens kreature eller i andre måder, da skal hand foruden at miste tiennesten tillige miste alt det tilgodehavende af hans løn uden nogen undskylding. Det samme har stæd, når og om hand i nogen måde forsømmer tiennesten, og desuden skal hand selv erstatte den skade, som findes giort af bæster eller høvder på nogen mands korn eller

græs, såfremt hand ikke haver meldt det til eieren i rette tide og inden de optagne kreaturer udelades af huset.

Ringkiøbing rådstue den 28. marti 1791.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, i Ringkjøbing rådstuearkiv, pakken vedrørende markjorder 1700—1793.

Tørring, Skodborg herred.

1766.

Tørring sogns vide og vedtægt angående sognets fælles fiskerie udi Hvolbæk, Nyebæk, Maebæk og Østersøe etc.

Eftersom Vorherre har iblandt mange andre ting også velsegnet os samtlige Tørring sogns beboere med et fordelagtigt heltefiskerie, især om efteråret, udi Hvolbæk, Nyebæk, Østersøe og Maebæk på Tørring mae — hvilket fiskerie kand være af stor betydenhed i vore husholdninger, når det ret og ordentlig drives og påpasses, men hidindtil icke sket er, menige mand til stor skade, eftersom sognet ingen vide eller nogen ordentlig vedtægt samme fiskerie angående enten har eller har haft — så for at bringe merbemelte fiskerie ret på fode og ald skadelig uorden herefter at afværge, have vi samtlige Tørring sognemænd indgået med hinanden denne vide og vedtægt og med vore hosbonders råd og samtycke besluttet og fastsat følgende:

1. Som sognets beboere, der haver hartkorn, har fra fiskeriets første tid været inddelt i fire fierdinger eller hovedlodder til fiskeriet at bruge og nyde, en fierding efter den anden, hver sit døgn udi de sex

søgne dage af uggen, så forbliver det herefter ligeledes i alle måder, ligesom og husfolkene nyder fiskeriet om søndagen som sædvanligt, da bækhusmanden også nyder sin lod iblant de andre husfolk. Og som husfolkene, der icke haver hartkorn og følgelig hverken skatter eller skylder som gårdmændene, har alleneste gårdmændenes godhed at tacke for dette fiskerie, så skal de i alle måder også meget mere holde sig denne vide efterretelig.

2. Af enhver af bemeldte fierdinger udvælges en såkaldet fierdingsmand, som da udgiør fire i tallet, hvilke skal være og anses for fiskeriets hovedmænd, der skal have magt, myndighed og ret til at anordne og befale alt det, som kand være fiskeriet til nytte og fremgang, med bæckene at udkaste og rense, når de stoppes, grave at grave, dæmninger at giøre, og alt arbeide at forrette, som de tienlig eragter, i hvad navn det endog have kand, når det kand være fiskeriet til nytte og forbedring. Men skulle det ske, at fierdingsmændene vare af ulige tanker og mening med hverandre i henseende til et og andet, som angår fiskeriet eller det arbeide, som skal giøres, så andrages sagen for eieren af Wadskiærgård og sognepræsten, som da enten begge eller en for begge ordinerer det nødvendige og, om behov giøres, ser til ved arbeidet i slige tilfælde, at det bliver ret giort til fælles nytte, hvor imod de begge bliver herefter som sædvanlig fri for arbeid ved fiskeriet at lade bestyre.

3. Hvo som ikke, efter fierdingsmændenes tilvarsel og befaling, møder eller møde lader til den bestemte tid med en forsvarlig mandsperson at arbeide i behøvende tilfælde eller icke giøre sit foresatte arbeide på den måde, som fierdingsmændene det haver anordnet,

eller gåer ud af arbeidet før tiden, eller på andre måder viser sig modtvillig imod fælles nytte, skal have sin lod i fiskeriet forbrudt for dette år, i hvilket hand således forser sig, da samme lod bliver enten en eller flere af de mest fattige i sognet til del.

4. Hvo som underståer sig at sætte noget slags garn, vodder eller togger i fiorden for strømmen af Hvolbæk eller Nyebæk, på den tid fiskeriet drives i bemeldte bække, skal for sin livstid have sin lod i fiskeriet forbrudt. Giør hand det oftere, da skal hand bøde fire rigsdaler til sognets fattige, hvilke penge sognefogden tillige med fierdingsmændene skal have forlov at udpante fra gierningsmanden, eftersom sligt er et skammeligt og grovt tyveri, hvorved fiskene aldeles forhindres fra at komme ind i bæckene, og følgelig ingen fisk kand fanges af dem, som ere berettigede til fiskeriet. Ligeledes må heller ingen underståe sig at sætte eller bruge noget slags garn i Østersøe for strømgangen af Nyebæk eller for strømgangen af Maegrov eller på de steder enten i søen eller i fiorden, som fierdingsmændene det forbyder, alt under forbemeldte straf.

5. Til fiskeriet at påpasse skal alle tider sendes og bruges mandspersoner og ingenlunde kvindespersoner, da sligt har hidindtil givet anledning til mange forargelige optøier. Underståer nogen sig at sende et kvindemenneske, da icke alleneste skal hun strax hiemvises, men hosbonden skal desuden betale 1 mark til sognets fattige. Dog hvad husfolkene angåer, så, siden der iblandt dem ere mange fattige kvinder og enker, som ei formåer at leie mandfolk for sig, forbydes det icke fra fiskeriet at påpasse for sig selv, allerhelst, da af dem icke ventes nogen anledning til usømmelighed eller forargelse.

6. Hvilken af de bud, som sendes, der begåer nogen overlast mod bækhusets bygning enten på tag, vindver, vægge eller andet sådant, hand skal efter fierdingsmændenes vurdering betale skaden og lige så meget til sognets fattige, hvilket samme tienestebuds hosbonde efter fierdingsmandens angivelse og forbud skal indeholde af hans løn og til vedkommende udbetale, når lønnen er forfalden.

7. Som der hidindtil er begået mange slags uordentligheder, undertiden også forargelser i bækhuset og ved bækkene af de unge, som til fiskeriet bruges, så for at forebygge sligt herefter, skal hvilken af de unge, som begåer noget usømmeligt, enten med klammerie at giøre, banden og sværgen at lade høre, kort at spille, modtvillighed eller andre skarnsstykker at bruge med videre, straffes efter bevislig angivelse således, nemlig drenge med ris på rumpen udi skolehuset og karle med 1 rdl. mulkt til sognets fattige.

8. Bækhusmanden, i hvis hus fiskefolkene har deres sædvanlige opholdssted, skal også have opsigt med de unge, som til fiskeriet bruges, at de icke begåer noget usømmeligt i huset med kortspillen, drikken og andet sligt; og når sligt skulle af nogen begåes imod hans advarsel, skal det strax tilkiendegives af ham for præsten, at hand kand få de skyldige afstraffet efter fortieneste. Ser bækhusmanden igiennem fingre med nogen og dølger deres udyder, eller og om hand selv giør sig delagtig i meldte skarnsstykker, skal hand have sit hus forbrudt.

9. Denne originalvide skal forvares på Wadskiærgård, og desforuden skal skrives 3de copier, hvoraf den ene skal leveres til baroniet Russenstens respective forvalter, den anden til sognepræsten og den tredie

til sognefogden, som en gang om året tydelig oplæser den på sognestævne for alle mand til efterretning og advarsel.

10. Forbemeldte poster og vide, som sigter til menige sognemænds nytte og god kristelig orden at holde, have vi præstens medhielpere, sognefoged, fierdingsmænd og en del andre sognemænd, som selv kand skrive, icke aleneste med egne hænder underskrevet på egne og hele sognets vegne, men endogså derhos allerydmygst ombedet især velædle sr. Mads Olufsen Dahl til Wadskiærgaard, som største lodseier i Tørring og velædle hr. forvalter Stausholm på høiædle og høivelbårne hr. baron Juuls vegne, som dernæst største lodseier, tillige med os som samtyckende at underskrive med recommandation til vedkommende herredets og birkets velædle og velvise dommere, at de dette documente, som forhåbentlig icke støder an mod deres majestets allernådigste lov og forordninger, ville gunstigst approbere, confirmere, til tinge læse og påskrive.

Actum Wadskiærgård den 29. obtobris 1765.

Christen Eskebæk, sognefogden. Will. Simonsen, medhielper. Niels Andersen Søegård. Poul Madsen Haldgård, fierdingsmand. Jacob Jensen Bierre. Peder Nørkiær. Peder Seiberg. Hans Christensen Kokholm, fierdingsmand. Christen Laursen Kokholm. Christen Sønderkiær. Christen Hommer, fierdingsmand. Jens Nielsen Sig. Peder Brel. Christen Pedersen Calledsøe. Graver Madsen Gransgård. Niels Madsen Dusgård. Niels Dusgård. Niels Windelboe. Niels Loumand.

NB. Lauritz Gransgård beklager sig for sognepræsten og medhielpere, at Søndersogns beboere nedkiør hans mark til deres fiskerie og vil icke følge med sogneveien.

Christen Larsen Sudergård. Lauritz Grandsgård. Jens Nør-Kalledsøe, medhielper. Christen Kiær i Kalledsøe, medhielper. Jens Weye. Gregers Ballebye. Christen Gotfriedsen. Ole Ballebye. Jens Madsen Bæg. Poul Nielsen Kalledsøe, fierdingsmand. Christen Dalgård, medhielper.

Denne til god og kristelig orden at holde og til nytte for det almindelige bedste i Tørring sigtende vide kand jeg icke andet end samtycke med ærbødigst begiæring til velbenævnte rettens betiente om approbation og confirmation. Mads Olufsen Dahl.

Når det måtte behage vedkommende respective dommer gunstigst at approbere og confirmere forestående vide og vedtægt, kand megen ugudelighed og forargelse samt stor confusion og selvrådighed, som hidindtil er gået i svang og brugt ved fiskeriet, forebygges, hvorfor jeg ligeså indstændig som ydmygst beder, at den må finde den forlangte gunstige confirmation. Denne påtegning sker efter begiering af Marcus Borgen.

Denne vide, som intet sigter til andet end sognets almindelige nytte, bliver i alle måder samtykt af
J. Stausholm.

Efter originalen, der findes i Vadskiærgårds arkiv, hvis eier, hr. proprietær M. Agger, med megen imødekommenhed har overladt mig det til afskrivning. En genpart er indført i Skodborg-Vandfuld herreders tingbog, læst ved Skodborg-Vandfuld herreders ting den 27. februar 1766 og ved Ryssenstens birketing d. 7. marts s. å.

Forhen meddelt af Thyge J. Söegaard i Samlinger til jydsk historie og topografi, 3. række, 2. bind, side 54—59.

Hygom, Vandfuld herred.

1766.

Vide og vedtægt for Hygom sogn i Wandfuld herred angående sognets felles fiskerie i Hygom bek, fiorden og noeret med videre.

Samtlig Hygom sogns contribuerende beboere såvel som sognepræsten haver et fælles fiskerie med hinanden udi benævnte fiskevande; men da samme fiskerie hidindtil har været mange slags uordentligheder af andre sogne underkastet, menige mand her i sognet til skade, så for at forebygge slige uordentligheder herefter og i det sted at fåe indført og vedligeholdt god skik og orden for fremtiden, have vi underskrevne samtlige sognemænd tillige med vores kiære sognepræst efter bedste overlæg og til fælles nytte giort og sammensat følgende vedtægt og vide:

1. Hygom sogns beboere, der står for hartkorn, og hvilke følgelig alene er berettigede udi fornævnte fælles fiskerie, skal være inddelte udi 4re parter eller fierdinger, af hvilke en part eller fierding efter hverandre, alt efter vedtagen orden, for sig selv alene bruger fiskeriet udi én døgn, eller fra solens opgang den ene dag og til solens opgang den anden dag undtagen om søndagen.

2. Enskiønt husfolkene, som ei have hartkorn, og andre sognets fattige, icke have nogen rettighed til dette fælles fiskerie i benævnte vande, så dog, for at vise kristelig kiærlighed og medlidenhed, skiænkes dem alene, uden nogen fællesskab med de contribuerende, fiskeriet om søndagen for- og efterår, eller så længe fiskeriet varer, fra soelens opgang søndag morgen og til samme tid mandag morgen at regne, og det således at lige så mange husfolk og familier,

der ere i sognet, udi lige så mange lodder skal den fangende fisk deles, og hver familie eller husholdning skal have sin lod. Hvad degnen angåer, da nyder han, foruden sin lod iblant husfolkene også den sædvanlige en snes helt af hver fierding, samt være frie for ald arbeide til becken, dog ved en mandsperson lade sin lod affordre.

3. Udi hver af de 4re fierdinger, som sognets contribuerende beboere eller gårdmændene, hvorunder også sognepræsten er indbegreben, skal stedse være en duelig og forstandig fierdingsmand, hvilke da udgiør fire i tallet. Samme fierdingsmænd skal være, anses og agtes for fiskeriets rette hovedmænd, som skal have fuldkommen magt og myndighed til at anordne og foranstalte alt det, som de til fiskeriets drift, fremgang og påpasning tienligt og nyttigt eragter, da de andre lodsbrødre skal være pligtige benævnte fierdingsmænd at være lydige i alt det, som de, fiskeriet angående, anordner. Ligeledes skal husfolkene også have deres fierdingsmand iblant dem selv, hvilken dog skal i alle ting, som hører til fiskeriets drift, stå under sognets 4re fierdingsmænd.

4. Hvo som findes ulydig og modvillig imod fierdingsmændene, når de noget til fælles nytte anordner, og enten icke, efter forhen given advarsel, møder eller møde lader med en forsvarlig mandsperson til det behøvende arbeide at giøre, eller viser sig modvillig og ulydig under arbeidet, eller går ud af arbeidet for tiden, skal, om det er en hosbonde selv, have sin lod forbrudt for det år, i hvilket han således forser sig, men om det er en tienestekarl eller nogen af lodsbrødrenes børn, skal han bøde 24 skilling danske til sognets fattige. Sognepræsten skal aldeles være

fritagen for al arbeide og påpasning til becken og lade sin lod, hver morgen den falder, afhente ved en mandsperson uden at ske nogen afgang derpå.

5. Understår nogen sig at sætte eller bruge noget slags garn, i hvad navn det endog kand have, for strømgangen eller noget sted, hvor friheden for becken af alders tid været haver, og af fierdingsmændene skal betegnes med et tydeligt kendetegn af pæle eller stene, skal have sin lod og rettighed i fiskeriet forbrudt sin livstid, så fremt han er en lodsbroder; men har den ingen lod i becken, eller er sådan en, som forhen har forbrudt sin lod, skal den for sligt skammeligt tyveri bøde efter sin formue fra 1 til 4 rdl. til sognets fattige, alt efter fierdingsmændenes tycke og sigende.

6. For at forekomme forargelse må ingen til fiskeriet at påpasse sende piger eller kvindfolk, men aleneste mandspersoner, under 1 marks straf til de fattige, dog er hermed icke ment de fattige, ugifte huskvinder eller enker, som altid måe passe fiskeriet for deres egne personer, da de ei formåer at leie mandfolk for sig. For de fattige og skrøbelige skal samtlige husfolkene være pligtig at påpasse ved becken, og skiftevis enhver af de fattige sin tilfaldende lod at levere hver mandags morgen, hvilket fierdingsmændene skal have nøie indseende med, at den fattige og nødlidende sker den ret, som den tilkommer, uden afkortning.

7. Bander eller sværger, skielder eller trættes nogen under arbeidet ved becken eller udi bekhuset, bøder 24ve skilling. Begynder eller bruger nogen slagsmål på enten af stederne, bøder 4re mark. Hvo som fører kort eller terninger med sig til bekhuset og søger at forføre andre til at spille dermed, bøder lige-

ledes 4re mark; men hvo, som virkelig spiller dermed, betaler hver for sig 1 rdl., alt til sognets fattige.

8. Bekhusets beboere skal have nøie indseende med de unge og andre, som passer på fiskeriet, og icke fortie nogen forbrydelse, som i huset måtte begåes af dem, langt mindre forføre eller tilskynde dem til drik eller nogen slags spil, alt under den selvsamme straf, som den begangne forbrydelse fører med sig.

9. Alle de bøder, som i denne vide ere anmeldte, skal fierdingsmændene icke alene have magt til at udpante fra de skyldige, om samme ei i mindelighed strax vil rede for sig; men de skal endog dertil uden nogen persons anseelse være forpligtede bøderne til sognepræsten at levere, at han dem ved sine medhielpere til de mest trængende kand uddele.

10. Denne originale vide og vedtægt skal giemmes og forvares hos sognepræsten i Hygum, efter at deraf ere tagne 4re vidimerede copier, hvoraf én skal overleveres til baroniet Rüsensteins respective forvalter, den 2den til Waskiergårds respective eier, den 3die gives fierdingsmændene til deres behøvende efterretning, og den 4de beholder sognefogden, som tydelig og lydelig skal oplæse den en eller tvende gange om året på sognestevne til alle mands efterretning, på det ingen skal undskylde sig med uvidenhed.

Eftersom nu vores eneste øiemærke med foranførte poster sigter til en del at afskaffe den skadelige uorden, som hidindtil er gået i svang og derimod at indføre god orden og skik ved fiskeriet, menige sognefolk til nytte; en del til at forebygge hier efter megen ugudelighed og Guds fortørnelse; så håber og beder vi allerydmygst velædle hr. forvalter Stausholm på høiædle og høivelbårne hr. baron Juel, frieherre af Rüsenstein,

som største lodseier, hans vegne og velædle sr. Mads Dahl til Waskiergård, som dernæst også lodseier her i sognet, med os som samtyckende at underskrive, ligesom vi og især ville have herreds og birkets velvise dommer ombedet, at bemelte denne vores vide og vedtægt, som vi allerunderdanigst tænker icke at være stridende imod vor allernådigste konges lov, at ville gunstigst samtycke, stadfæste og til herreds og birketing tillade at læses og påskrives.

Hygom præstegård den 25. febr. 1766.

Jens Veie, Christen Nyegård, Jens Berg, Jens Andersen, Jens Dalgård, Christen Pedersen Vestergård, Christen Sørensen, Niels Sørensen Åls, Simmon Jensøn Gråbek, Mads Nordbyskou, Mads Synderbyskou, Christen Svendsen, Morten Agerskou, Christen Nielsen, Peder Nielsen Ellermose, Ove Påkier, Jens Laursen Påkier, Peder Påkier, Ove Christensen Smesgård, Niels Smesgård, Peder Biæg, Søren Grummesgård, Jesper Norbye, Jørgen Lauritsen Sønderbye, Søren Jensen Qvistgård, Jens Christensen Qvistgård, Søren Qvistgård, Niels Jensen Sønderby, Niels Bertelsen Felager, Knud Jensen Sønderby, Søren Pedersen Øster-Nørby, Christen Lauritsen Blåberg, Peder Sørensen Padsgård, Christen Povelsen Padsgård.

Denne vide og vedtægt bliver herved samtycket på min herre hr. baron Juel til friherskabet Rüsenstein hans vegne af J. Stausholm.

Denne vide og vedtægt bliver herved samtykt af mig. Waskiærgård den 7. Juni 1766. M. O. S. Dahl.

Efter Skodborg-Vandfald herreders justitsprotokol for 7. august 1766, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Forhen meddelt af Thyge J. Søegaard i Samlinger til jydsk historie og topografi, 3. række, 2. bind, side 62—67.

Hvam, Borgbjærg, Hjerm herred.

1689.

Kiendis vi os sambtlige Hvam byemend så vel som vi af Pergård, at efter forregående tvist og uenighed at forbigåe om voris drift og hegned, da hafr vi sambtlig imellem os oprettet en lovlig vide og vedtægt årlig at holde, som følger.

1. Item årlig ad st. Voldborig dag skal vi hegne hver andres agere, enge og felle, indtil rug er inde.

2. Item hvis imidlertid kommer på dend andens, hver fæhøfd eller øg 2 sk., en får 1 sk.

3. Og skal det hver søndag opskrifvis på deris talstok, og skal møde hver søndag på grandstefne i Hvam, *når* prediken er endt.

4. Og skal de penge betalis til oldermanden anden juledag og komme os alle til beste.

5. Item hvem som findis modtvillig og icke udlegger sin part, da skal de andre hafve fri forlof hannem derfor at pante. Giør hand modstand, når de vil pante, og der ofver fanger skade, hafve det for hiemgield.

6. Og skal vi sambtlig vere ferdig med hverandre at gåe at pante, hvo det begierer. Hvo det icke vil giøre, bøde derfor 3 mark.

7. Og skal dette videbref vere hos oldermanden i Hvam at finde. Begierer nogen det, da skal det vere dennem ubehindret, og de strax den til hannem uskad at lefvere. Hvo det icke vil giøre, bøde derfor 1 mark.

Dette at vere sked med alle voris samtøcke og dette af os urygelig at holdis, bekrefter vi samtlig med egne hender.

Datum Nørhvam den 13. juni 1689.

Christen Pedersen. Ifver Thomsen. N. N. S. — L. M. S.

L. N. S. — P. L. S. — J. B. S. — P. J. S.
Enevold Thomsen. J. K. S. — M. C. S. — S. P. S.
M. L. S. — M. B. S. Niels Pedersen. L. P. S.

Efter Hjerm-Ginding herreds tingbog for den 11. oktober 1692, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Estvad, Ginding herred.

1747.

Videbog for Estvad byes beboere, indrætted efter samtliges vedtægt og samtycke, år 1747.

Kjendes vi undertegnede Jens Christensen med søn, Christen Jensen og Jens Kisum, Morten Hendricksen og Jacob Hendricksen, Lars Jensen og Peder Lund, Christen Christensen og Jacob Christensen, Estvad byes indvånere, og hermed vitterliggjør, at som nogle af de derudi boende hidindtil har været meget uagtsomme med at holde hegnet, som det sig burde, på korn og eng samt andet Estvad byes eiendom hegnet angående, som lukkelse med videre, hvorved deris byemænd ere tilføjede icke liden fortræd, skade og ulæmpe, så på det sådant kand vorde afskaffet og god skik på korn og eng samt vide og vedtægt vorde nøje iagttaget til samtlige beboernes nytte og fordel, have vi med hverandre indgået følgende punkter, som vi i alle måder lover at holde os aldelis efterrettelige, nemlig:

1. Skal menige grander og byemænd herefter årligen 14ten dage før Voldermisse forsamles med hverandre for at aftale, på hvad måde korn og eng udi lovlig tid med lukkelse, hvor fornøden gjøris, kand vorde hægnet, og en og ånden ting, byens beboere til

beste, kand vorde foranstaltet, og hvilken mand, som da icke selve efter advarsel af eller fra oldermanden møder, om hand er frisk og tilstæde, eller i forfald sender sit visse bud, skal give til byen 1 mark 4 skilling danske. Og skal da samtlige tilstædeværende grander have magt til at gå udi samme mands gård, som udebliver og ingen udi hans forfald sender, og pante ham for samme penge uden dermed at begåe enten vold, herreværk eller andet, efter lovens 3. bogs 13. cap. 31. art., og skulde nogen findes motvillig og ej vil gå med de andre at pante, da skal hand af de øvrige strax pantes for 10 skilling.

2. Skal og ovenmælte tid dend udvælges til oldermand, som der kand havis håb om, der er duelig og omhyggelig for at søge byens gavn og beste, hvortil for nærværende tid findes ingen omhyggeligere end Jens Christensen, men som hand i henseende til hans alderdom icke er så bekvem, som ønskes, bliver hans søn, Christen Jensen samme embede tilligemed faderen pålagt for det første. Skulde i lengden dend, som dertil agtes bekvem, sligt vilde nægte uden gyldig årsag, skal hand til byen betale 4 mark eller og pantes derfore.

3. Oldermanden skal menige mænd udi byen være hørige og lydige i de ting, hand taler og pålægger til byens gavn og beste. Befindis nogen ham uskickelig at begegne eller med skjælden, banden eller spotten på stævne at antaste og overfuse, da skal same bøde til hannem og strax derfore pantes 2 mark danske, for hver gang det sker, og til byen 8 skilling. Og er sligt oldermandens ære angående, da skal hand foruden ovenstående straf have sin tiltale til ham efter loven. Hvo som ellers motvilligen sværger og bander

på stævne, bør bøde til de fattige udi sognet 4 skilling, og sker det af uagtsomhed, da bøder hand 2 skilling til samme brug. Og i fald same brøde icke strax svares, skal den skyldige derfore pantes.

4. Må ingen dølge med dem, som sværger falskelig og ved ed fragår, at deris creaturer har gjort skade. Hvo sligt gjøre og ej sagen vil oplyse, når hand om samme er vidende, bør bøde 8 sk. til de fattige i sognet. Og dend, der sværger falskeligen, bør lide efter loven som en meneder. Og de bøder, som i slig tilfælde bør svares, skal især af oldermanden indkræves og udpantis og siden af sognepræsten med 2de af byemændene deris råd og samtycke uddelis. Og befindes det, at oldermanden imod forhåbning skulde se igjennem fingre med nogen deris forseelse eller vise sig motvillig i at forrette, hvad ham med rette tilkommer, bør hand bøde, for hver gang det sker, 2 mark.

5. Skal enhver, hvor fornøden gjøris, lukke for sit korn forsvarlig i det seniste 8te dage efter Voldermisse. Sker det icke, betaler dend skyldige, for hver dag det siden står ulukt, 2 sk. Og desforuden erstatter dend skade, som ved slig ophold sker, og desuden bør enhver holde sin andel af lukkelser i hegnets tiden ved lige under samme forommelte straf, om det forsømmes.

6. Skal enhver have sin tallie foruden dend, som oldermanden bør at have, og møde med same til granstævne om søndageftermiddag klocken 2 slet fra søndagen efter Voldermisse at regne og til dend søndag, efter at alt kornet er indhøstet, og i hans lovlige forfald, bør hand sende sit visse bud, og der lade sig antegne for, hvis hans creaturer, være sig med hvad navn det nævnes kand, på hegnet mark eller eng

kand i afvigte uge have gjort skade, og bør da på tallien anføris såmeget for hver creatur, som har gjort skade, at svare, som forordningen af 14. april 1694 befaler, nemlig af en koe, bæst eller andet stort creatur 8 skilling, af et ungnød eller svin 4 skilling og af hvert får eller gris 1 sk. foruden at erstatte dend gjorte skade. Og hvo som icke til dend ende bringer sin tallie med sig, bør bøde, foruden hvis ovenmældt er, 4 skilling danske.

7. Efter 1. maj skal enhver have stærk indseende med sine hestecreaturer, at de icke kommer til skade, enten udi eng eller korn, medmindre de vil betale af hvert creatur efter forordningen af 14. april 1694 og derforuden gjøre vederlag for skaden, som sked er. Dog er det icke nogen forment at tyre sine bæster på sin egen eng eller ager på dend måde, at de ej kand nåe deris naboers tilhørende jordsmål, mens dog må derhos agtis, at de ej næste ager ved nogen mands korn tyre deris følhopper, hvorved føllene ere desnærmere ved at gjøre skade på kornet. Sker det, bør der gives til vide 2 skilling. Ei heller må nogen understå sig om nattertide at lade sine bæster gå, som en del hidentil har gjort, enten uden tyre eller og at slæbe tyrene efter sig, under det skin, at de enten icke går til skade, eller at de selv ere gangne løse og har oprykt hælene. Befindis dette, og dend, der ejer bæsterne, icke kand bevise, at de vare vel hælefæstede og med forsvarlige tyrer forsynede, ja at de imod hans villie ere komne løse, bør hand, foruden skaden, at betale af hvert creatur efter næst forommældt forordning. Ej heller må nogen i sær forandre, endsige sig udi kornvangene, agerrenene eller kornraderne, der sine creaturer at græsse, førend både korn og rivning

af dend fald er hjemført. Og hvis der da på agerne findes, skal blive tilfælis for alle, når indhøstet er. Det samme er og at forståe om engene, at ingen må drive sine creaturer, være sig hæste eller fæcreaturer, eller tyre dem på anden mands eng, før enhver har ført sit høe ganske af engene. Skulde nogen herimod forse sig, straffis hand derfor efter forordningen, som 2de gange tilforne udi denne artickel ommældt er.

8. Ingen her udi Estvad bye måe udlade sine får, førend de driver på én tid over alt, og så snart hyrden kommer udi byen med dem, skal enhver strax lukke sine fårecreaturer i hus, at de icke skal gåe, som sædvanlig sket er af nogle deris får, til skade udi folkis korn. Sker det, skal de, som fårene ejer, af hver får, foruden skaden at erstatte, betale til viden 1 skilling eller og derfor pantis.

9. Ingen af Estvad byes beboer må have svin, medmindre de holder dem vel ringede og, fra 1. maj til kornet er inde, med gode tyrer forsynede, ja på deris egne ejendomme og, hvor fællet det kand tåle, græssede.

10. Siden erfarenhed noksom viser og lærer, der altid er langt større skade og nakdel end gavn og fordel ved at holde og tillegge gies og ender udi Estvad by, så skal de skaden, den ubødelige skade de gjør, dels på korn, dels på græsset creaturerne skulde have, langt overgår deris værdie, aldelis udi Estvad bye være afskaffede, og må aldeles ingen, siden kornet endog desforuden legger så nær ved byen, under gjesenes og gejslingernis samt endernes og ellengernis forbrydelse til de fattige, dem tillegge, mens alleneste være tilladt at kiøbe såmange udi efteråret, som de hen på vinteren agter at slagte.

11. Hvad oldermanden med 2de mænd af byen

bliver enige om og finder for got og tienligt at være til byens nytte udi en eller anden ting, såsom enggrøfterne at opkaste, for åen betimelig at dæmme, korn og eng på alle optænkelige måder at hegne med mere, som kand være beboerne udi byen til nytte og fordel, skal de andre lade dem befalde og holde sig efterrettelige, og i manglende fald, for hver gang de nægter sligt, pantis for 8te sk., ja desforuden efter uvillige mænds sigelse betale de andre udi byen såmeget, som billigt kand være for at se det forrettet og efterkommet tillige med deres eget, som de er blevne tilsagte om at forrette og haver vist sig motvillige i at efterkomme. Sker slig motvillighed 2den gang, tiltales de med retten, og, om de da lader gå dom over sig, må se sig efter lovens 3. bogs 13. cap. 39. art. foruden skaden og omkostningen tildømt at betale til sagsøgeren 3 lod sølv og til herskabet 3 lod sølv.

12. For ald brøde må agtis, at der tagis næsten dobbelt pant, og skulde nogen icke inden Allehelgens dag løse sit pant, skal det i anledning af lovens 3. bogs 13. cap. 33. art. være forbrudt.

13. Dersom oldermanden icke kand læse og skrive, skal hand altid have en hos sig af byen på stævne, som kand optegne dend brøde, som de skyldige findes pligtige til at svare.

14. Oldermanden skal altid have en copie af voris videbog med sig på stævne, med mindre hand vil give, hver gang dend behøves til eftersiun, og hand ej har dend, 2 skilling til vide.

15. Dersom nogen, når hand pantis for brøde og forseelse, giør modværge mod dem, som ham panter, og enten med hug, slag, trussel eller skiendsord overfalder dem, som hos ham for hans forseelse udpanter

og icke i mindelighed vil lade sig pante, skal hand give i straf til næste hospital i stiftet 2de rixdl. og efter forseelsens beskaffenhed tiltalis efter loven, helst det er største billighed, at slige gjenstridige tilstrækkeligen, andre til exempel, vorder afstraffede.

16. Ingen, være sig mands eller kvindes person, enten af gård- eller husfolk, inderster eller tjenistefolk, hvem det være kand, må gjøre nogen markgjerning eller arbejde før eller under prædiken om søn- eller hellige dage. Hvo herimod handler, skal bøde til skolekassen efter forordningen af 23. januari 1739, hver gang det sker, 1 mark eller mere, alt som dens formue kand være til; og hvo som ellers, uden udi højfornødenheds tilfælde, når gudstjenesten er til ende, med motvillig arbejde forser sig, skal pantis for 8te skilling 1ste gang. Sker det oftere, betaler de dobbelt, og omsider, om de viser sig fremturende derudi, bør de svare til skolekassen, som ovenmældt er, fuld helligbrøde.

17. Hvem af gårdfolkene, som graver udi fælledet til skade eller over det, som fælledet kand tåle, af heng- eller digetørve, betaler til vide for hver læs 8 skilling, og hvad husfolkene ere betræffende, bør de tage samtlige byemændene, som skatter og skylder, deris minde, før de slige tørv må lade grave, og have deris tilladelse, på hvad sted og hvormange læs de i høj fornødenheds tilfælde må lade grave.

18. Ingen må have mere kvæg eller bæster på fællet, end som hand haver jords vurdering, og haver hand ej selv såmange creaturer, så må hand tage udi græs for andre, såvidt jordsmålet kand tåle, mens dog ej for fremmede og udenbyes boende, når husfolk eller de, der ej selv have nogen jordsmål eller andre,

som boe udi byen og haver flere creature, end de kand holde, det forlanger, hvilke sligt først skal tilbydis, alt efter lovens 3. bogs 13. cap. 28. 29. og 30. art.

19. De penge, som ellers en og anden, der ej vil holde hegnet, må svare og efter foreskrevne articler indpantis, skal oldermanden indkræve; og fra marken bliver lagt udi hegne, som er fra 1. mai at regne, og til ald kornet er indhøstet, rigtig optegnet, og samme da efter forfattede fortegnelse til forvalteren for Estvad klosters gods levere, som da indhenter herskabets ordre, hvortil de penge, byen til fordel, kand anvendes, som dels overstiger skaden, der på ager og eng er skedt, som de fornærmede bør have vederlag for, dels icke forud er meldt om, hvortil de skal være forfaldne.

20. Skulde noget blive på stevne pålagt, som kand være byen til beste, være sig udi mark eller eng, da skal 2de af byemændene strax give sognepræsten samme pålæg tilkjende, i håb hand sickerlig tilligemed os ser alt, hvis som kand være byen gavnlig og til hegnet at holde tjenligt, fordret og fremmet, thi selv at møde med os på gadestevne vide vi vel, hand icke giør, helst lovens 2. bogs 11. cap. 6. art. sligt forbiuder, og hand desforuden ventelig ej altid har en karl tilstæde, der på hans vegne kand indfinde sig.

Disse ere da de poster, som vi for denne sinde finde fornøden at erindre, og til desmere forsikring, at samme forskrevne poster af os ubrødelig skal holdis, haver vi dennem ej alleniste selv underskrevet, mens end og ydmygst beder højædle og velbårne hr. etatsråd Christian Teilmann, som amptmand og ephorus for Estvad kloster, samme af os forfattede poster, som sigter til at holde korn og eng udi hegnet, gunstigst ved påtegning vil approbere.

Estvad den 17. mai anno 1747.

Herefter gentages de samme navne, som videbrevet indledes med, alle skrevne med en og samme ubehjælpsomme hånd, medens videbrevet er skrevet med tydelig og flydende hånd.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, pakken nr. 293 i Ribe bispearkiv.

Søgårde, Sevel, Ginding herred.

1760.

I dend hellige Trefoldigheds nafn kiendes vi underskrevne Niels Iversøn, Christen Lauritsøn smed, Anders Winther, Willads Andersøn, Jens Davidsøn og Jens Pedersøn møller, samtlige beboere i Siøegårde og Hielmmølle, at vi til fælles tarv og nytte med hverandre haver samtykt og indgåed efterskrevne vide og vedtægt; hvorover dette videbrev oprættes og underskrives, til dend ende at enhver beboere skal lade sig alle de herefter anførte poster efterrættelig være, således at same holdet og efterkommet vorder, eller i dets mangel at være undergiven dend straf, som enhver postes efterladenhed eller modtvillig forbrydelse ansat befindes, således som følger:

1. Strax efter middagsmåltidet hver søndag skal hver mand møde til vide ved Jens Davidsøns fra Philippi Jacobi dag til kornet er inde, og så tit vi ellers bliver af oldermanden sammen kaldet, ellers bøde som efter følger.

2. Ingen må dølge med hinanden, item skal hver mand, det første vi begynder vor vide, sværge ved sin ed, at han hverken for vild eller vænskab med nogen

skal dølge dend skade, ham vitterligt er. Men dølges med nogen, og det siden ham kand overbevises, giver til viden 8 skiælling. Befindes nogen at sværge falskelig, giver til viden ét mark.

3. Hvo som icke vil giøre sin tallie færdig ad st. Voldborgdag og fåe dend fra sig, når den begiæres at skrive på, giver for hver gang 4 skilling. Om nogen mener sig at være skreven for uræt, da skal hand næste søndag derefter med tryge vidner det bevise, og da skal dend, som førde løgn, give til vide 1 mark, og kand dend anden det bevise igien, at de vidnede løgn på hannem, da giver de, som løgn vandt, til vide 1 mark.

4. Om fæe eller anden creaturer giører skade i eng eller korn i heignens tid, for hver hæst, koe eller nøed, som kommer på nogen mands korn, eng eller tyrvold udi heignens tid, giver for hver høved 1 skilling, for hver svin 1 sk., for én kalv 1 sk., ét fåer 1 skilling.

5. Hvo som tyrer eller driver andres korn eller eng eller tyrevold, giver for hver trin på en andens 1 skilling og betale skaden. Om nogen lader sin svin eller får gåe værgeløs eller vogter dem på andens tyrevold, gives for disse hver fornevnte støcke $^1/_2$ skilling. Item hvo som lader sin svin eller fåer gåe på rugsæden, når det er såed eller opløben, hver flok fåer hver gang 8 skilling. Ingen måe heller lade sin svin gåe uringet eller værgeløs på nogen marksæd enten i tofter eller andenstæds. Hvo herimod giør, giver til vide for hver svin, og så tit det findes, 1 skilling. Hvo som lader sin hæst, nøed eller koe, fåer eller fæe gåe værgeløs på rugen, når det er opløben, eller vogter det derpå eller gienner det derover, indtil

vi begynder at holde vide, for hver støk 1 skilling, hver fåer 1/2 skilling.

6. Dersom nogen fanger skade på sin korn eller eng af noget løs kvæg ved dag eller nat, og hand icke ved, hvo det haver giort, og det skal hand giøre ved ed, at hand ved det icke. Siden skal oldermanden legge hver mand sin ed for byen om efter reb, og dersom ingen vedkiender samme skade, da skal hver mand værge sig ved ed, og hvo som icke vil værge sig, dend skal betale skaden allene, men kand det bevises, at nogen af dem har gjort hannem skade, som haver værget sig, hand give til vide 1 mark for sit falske ed og betaler skaden allene.

7. Ingen måe drifve eller drifve lade på andres eng eller aggere, føren høe og korn kommer deraf. Ingen måe drifve eller drifve lade eller tyre på hverandres engslætning, på det enhver kand have sin græs og høe i fred, til det kommer hiem. Hvo herimod giør, giver for hver gang, de enten driver eller tyrer på en andens, til vide 8te skilling og betale skaden.

8. Ingen skal være forpligtig til at hiemage deres korn, før det er tienligt, og dersom nogen slåer deres fæe i marken af fortræd, fordi de haver deres korn hiemme, og en andens korn bliver ståendes, enten det tienner icke at tage, eller og hand er icke så mægtig for at komme det afstæd som de andre, da skal den, som med sit fæe giør skade, give til vide 1 mark og enda betale skaden, mens om nogen af motvillighed eller forsømelighed forhaler at følge sine naboer med sit korn at indhøste, på det hand i så måde kunde forhindre vangen for de andre, og hand derover fanger nogen skade, da have sig det for hiemgield, men i fald at enten skrøbelighed eller og hastig

påkommende uveir hannem dette frasætter, da bør de andre at være hannem behielpelig og derforuden at heigne samme korn, indtil dannemænd kunde kiænde på, at hand for slig årsag icke kunde fåe det ind.

9. Oldermanden skal om høst tage mændene med sig næste søndag før høst og besé kornet i vangene og da påligge hvilken dag, de skal begynde at høste, efter som kornet er moed til, og hvem, som da begynder at høste i nogen vang føren dend dag, som bliver pålagt, eller ved andre lader høste, hand skal give til vide 2 mark. Men skulle det ske af trang, måtte de høste én trave, hvor det er best tienligt.

10. Og som vi nu haver vedtaget årligen at holde hyrde ved vores fåer, da skal enhver betale hyrdeløn af så mange fåerhøveder, som de haver i deres gård eller anden stæds hiemme, hvad heller de gienner dem for hyrden eller ei, og skal hyrden gåe i kost i byen og holdes én dag af hver 4de får, og når vi begynder vores vide, skal oldermanden opteigne hver sine får, hvor mange de har i sin gård, dem de tilhører rigtig skal angive. Befindes nogen at have flere, end hand haver angivet, give til viden 1 mark, og om det skulde hænde sig, at vi ingen hyrde holdt, da skal iligemåde hver mand vogte én dag af 4 får såvelsom og af lamme, som lægges til vinter. Og hvo som forsømmer og urigtig vogter af så mange, som søger hans forestie, enten det er hans egen eller icke, giver til vide 8 skilling. Og hvad skade fårene giør, samme skal hand betale, der vogter, og give til vide 1 mark. Skaden skal næste søndag derefter bevises og siunes. Bliver nogens får eller lamme borte for hyrdens forsømmelses skyld, at hand lader dem gåe værgeløs og kommer imellem andre byers får, da svarer dend

dertil, som dem vogtede, om nogen ved samme forsømmelse skulde mistes, og drive goed betids morgen og aften om sommeren. Hvo det forsømmer, giver til viden 8 skilling. Iligemåde skal og vogtes om vinteren, når de kand gåe ude. Hvo det forsømmer, giver til vide 4 skilling. Om nogen lader sine fåer og lamme ligge ude om middagen og derover giør skade, give til vide for hver gang 1 skilling og så betale skaden.

11. Hvo som skielder eller bander hinanden, når viden holdes, da giver enhver til vide 1 mark. Hvo som hånlig løgter eller dutter hverandre af vrede eller truer hverandre eller kalder hinanden nogen vedernafn eller undsiger hinanden, da give enhver, som dette giør, til vide 1 mark. Hvo som sværger forfængelig og på det, som intet haver på sig, give 2 sk. Mens om oldermanden bær over med nogen af disse stycker, da giver hand til vide 8 skilling, om hand icke strax skriver dem på stædet.

12. Hvad som helst de fleste af granderne, som ere skreven i denne vide, påligger på byens gavn, i hvad det er eller være kand, måe de andre ei ryge eller imodsige, men skal holdes urygelig i alle måder. Om noget er, som icke findes i denne, og vi nogen straf eller bødder påligger, da er enhver det pligtig at efterfølge, og om mand forårsages derfor at pantes eller i andre måder forårsages samme vedtægt at fyldestgiøre, da skal mand intet dermed forbryde imod loven, og foruden giver dend modtvillige til viden 1 mark.

13. Hvis svin eller grise, som kand giøre skade enten på agger, eng eller sæd med vroden, formedelst de ere uringede, da skal oldermanden skrive dem hver for 4 sk. Fra kornet er inde og til st. Voldborg dag,

skal oldermanden i hveranden uge tage tvænde mænd med sig og bese dem byen omkring, og findes nogen uringede, da bødes til vide for hver svin 4 skilling og betale skaden, som de have giort. Men er det stærk frost, at jorden er frossen, da giøres det icke nødig, men forsømmer oldermanden det ellers, da giver hand til vide for hver gang 8 skilling.

14. Ingen må tyre på stubben, når der høstes, det være sig bæster eller kvæg, enten på sin egen eller andres, før vangen er rydelig, og kornet er indbjerget, da de samtlig lader løs derpå efter alles villie og minde. Hvo herimod giør, give til vide 2 mark.

15. Når kornet ligger nær stæderne, da skal høns og ender luckes ind eller og skaffes bort, at ingen skal nødes til at klage derpå. Hvem derimod giør, give til viden 1 mark.

16. Stenbroemoese skal være i heigne tillige med Hyldahl, når der er korn omkring det, at slet ingen med nogen slags creaturer, bæster eller kvæg måe komme deri enten at tyre eller drive. Og når kornet icke er i marken derom, skal det bestandig heignes for creaturers drift og tyring. Hvem som herimod giør, give til vide 2 mark. Desuden skal Stenbroemoese ryddes og rengiøres. Hver efter sin andel skaffer folk dertil, både når det skal renses, og når det skal bierges, siden skiftes det i tør høe, hver efter sin anpart, og kaster lod derom. For hver persons udeblivelse bødes 1 mark. Så måe og ingen efterdags udi bemelte moese grave, opkaste eller afføere jord eller dynd. Hvo herimod giør, bøde for hver gang til viden 2 mark.

17. Ingen måe have på græs i mark og fællig uden 4 nøed af hver tønde hartkorn med bæster og alt.

Mere siunes icke at kand græsses uden skade. Dog skulle det med tiden eragtes nøttig og for vedkommende tienlig her udi at giøre forandring, haver vi derimod at giøre overlæg, og må ingen fremmedes creaturer til græsning på byen ansét fællig tages, så længe i byen kand fåes, da indenbyes betaler ligesom en fremmed. Endelig overalt måe ingen have mere, end hand bør og efter hartkorn er tilladt.

18. Ingen må grave hængtørve eller bruge nogen slags grøft på indmarks fællig i nogen slags grøn jord. Hvo herimod giør, bøde 1 mark.

19. Så måe og ingen grave på dend andens jord, hvor hand skal opbierge og holme sit høe. De derimod giør, bøde til vide 8 sk.

20. Engen imellem Hielmmølle og Breige skovbroe bliver efter forhen vedtagne vedtegt stendig i heigne.

21. Dend af byemændene, som er oldermand et år, entlediges derfra, og en anden antages et andet år, og således omgåer det fra en til anden, uden nogen anderledes mellem dem selv vorder forenet, at én vil være dette for en anden, som da og måe tillades. Oldermanden skal have dette videbrev i forvaring, og skal det til eftersiun, når granderne ere forsamlede, om det begiæres, forevises under fortabelse af 2 mark. Dog at dend strax leveres ubeskadiget til oldermanden igien, under dobbelt straf for dend, som det modtvillig tilbageholder.

22. Hvo som til vide eller grandstevne, når hand er pligtig, icke møder, med mindre hand er syg eller i anden lovlig forfald, hvor da alligevel hans visse bud skal møde, bøde for hver gang 2 skilling. Og haver enhver at lade anteigne, hvad skade dend forgangene uge er sked.

23. Tilspørger oldermanden nogen, om hand forgangen uge haver set noget til skade, bør hand erklære sig derpå under sin ed, eller for modtvillighed bøde 8 skilling.

24. Oldermanden skal have en talliestok af hver mand, hvorpå skal teignes, hvis videpenge hand bliver falden for. Så skal oldermanden og skaffe hver mand ret efter denne videbrevs indhold, som og hvad pålagt vorder, under fortabelse til viden 3 mark, og skal hand være pligtig tilligemed alle byemændene eller så mange eragtes nødig at pante, hvem som icke goedvillig vil betale. Hvo som ei vil følge med at pante, med mindre hand lovlig er forhindret, bøder hver gang 1 mark.

25. Når oldermanden kommer i nogen mands hus med byemændene at pante, for hvis hand er falden for, enten bøder eller skadegield, dersom da dend, der pantes, slaer, pucker eller med skiældsord nogen begegner, bøder efter loven, som forseelse er til. Griber hand eller nogen på hans vegne til verie, imidlertid de hannem om pantet besøger, da, om hand eller de fanger nogen skade derover, have skade for hiemgiæld, og giør han eller de nogen skade, lide derfor efter loven som vedbør og desuden som modtvillig til vide efter 12. post bøde 1 mark.

26. Pant, som vorder taget for enten skadeboed eller bøder, skal løsses inden Allehelgensdag eller da være forbrudt.

27. Hvis bøder, som efter dette videbrev til videt vorder falden og svaret, må*) icke til giælde eller drik anvendes, men bør til byens fælligs nytte udgives

*) *I teksten står* og, *men J. Kinch har ret i, at det er en fejlskrift.*

eller imellem samtlig byemændene lignes og deles, hvorfor oldermanden hver for sit år giør rigtighed.

At ald forbemeldte af os underskrevne i alle måder urygelig skal holdes og efterleves, haver vi det til bekræftelse samtlig med egen hænder underskrevet og aller ydmygst begiærende vores høigunstige hosbonder gunstigst ville behage samme at confirmere og ved deres underskrivelse og forseigling ydermere bekræfte og stadfæste.

Siøegårde i Sevel sogn den 28. mai anno 1760.

Christen Lauridsen, smed. Wellads Andersen.
Jens Davidsøn. Jens Pedersen, møller.
Niels — N. J. S. S. — Iversøn Siøegårds navnemærke.
Anders Christens Winther.

Siden dette videbrev ei anderledes end lovformlig og til samtlig de indførte deres tarv og nytte, samt stædernes tilliggende eiendoms conservation befindes at være indrettet, så eragtes det gavnlig og fornøden at samme vorde af vedkommende holdet og efterlevet.

Til hvilken ende det og herved af os confirmeres, under vores hænders underskrift og hos trygte signetter.

Stubbergård dend 3. juni 1760.

J. Sehested. M. Qvistgaard.

For såvidt som dette videbrev kommer overens med loven, og kand vedkomme mit hærskabs bonde Anders Winther i Siøegaard, ratificeres dette efter begiæring af

Estvad closter den 27. junni 1760.

O. M. Laurberg.

Efter J. Kinchs udgave i »Samlinger til jydsk historie og topografi« 2. bind, 1868—69, side 272—80. Det begynder der med et register over indholdet, der er udeladt her. J. Kinch har udgivet det efter en afskrift, som da fandtes i Ribe stiftsarkiv, men som nu ikke kan findes.

Ørre, Hammerum herred.

I. 1720.

Hr. Søren Krøyer i Øre præstegård lod læse og påskrifve i dag efterfølgende videbref, lyder som følger:

Vi underskrefne samtelig lodseiere udi Øre byes mark, nemlig sognepræst hr. Søren Krøyer, Jepe Matsen udi Nørgård, Peder Nielsen i Lauform*), Anders Sørensen ibm., Niels Jensen i Sandgård, Niels Matsøn i Brendgård, Mats Jensen ibm. kiendes her med og viterligt giør, at vi alle samtelig og endregteligen have forfatted og indgåed, såsom vi og hermed forfatter og indgår en rigtig vide og varetegt, som vi og her med hverandre ubrødeligen lover at holde udi efterfølgende artikler befattet.

1. Vor vide skal begyndis neste søndag efter Voldermisse.

2. Forpligter vi os ved lige at holde Uhrgåde dige og lede for Ørre byes mark, som af alders tid har været, og hvo denne articul at indgå benægter, skal bøde 1 skipe biug.

3. Hvilken mand, som icke hafr sin dige og led for kornmark Voldermisse dag færdig, skal give én skip biug.

4. Hvis dige, der falder et skår på, skal igien tilluckis inden anden dags aften, eller gifvis 4 sk. til bøde.

5. Hvis anden mands høfder — af hvad som helst navn — sådan skår forårsager, og det af creatureds ejermand efter forige artickels formelding icke luckis, bøder slig ejermand 8 sk.

*) *Lauform eller Lawform må være en fejlskrift; navnet findes hverken i ældre eller nyere kilder, derimod findes navnet Langfrom ofte i kirkebøger fra det 18. årh.*

6. Hvo led icke lucker efter sig enten self personlig eller nogen af hans underhavende folk — enten fæe der efter ganger i mark og korn skade at giøre eller icke — gifr 2 sk. for hver gang.

7. Hvo som graver på grønjord sønden Schatsbech — undtagen mentørve at mene huse med — skal gifve 1 sk.

8. Hvo som graver på anden mands mark, som grøn er, skal gifve én skipe biug.

9. Hvo som ager tørve, høe eller korn hiem om bededage, den stund gudstienesten varer, skal bøde 2 skiper biug; men sker det om helligdage — af hvad som helst navn, som er trældoms arbejde — på hvad som helst tid, skal bøde 4 skiper rug.

10. Hvo som kiører ofver anden mands ager, såed eller usåed, vinter eller sommer — undtagen sit korn at hiemføre — bøder 4 sk.

11. Hvo som slåer, pløier eller såer i fort eller fælle, bøder $1^1/_2$ tønde rug.

12. Hvo som pløjer, såer eller harver om bededage under gudstienestes forretning, bøder 2 skpr. biug, men sker det om helligdage efter 9. artickel bøder 4 skpr. biug.

13. Hvo som pløjer rene op imellem sin og anden mands jord og ager eller derpå opkaster, uden det strax opkommer, bøder én skippe rug.

14. Hvo som vender med ploug eller plougbester på anden mands ager, som såed og opkommen er, bøder 1 skip biug.

15. Hvo som begynder enten eng at slåe eller ager at høste, for end på voris vide dagen er sat og samtykt, bøder én tønde rug.

16. Hvo som holder drift eller tøiren uden på sit eget eller i fælle, bøder én skippe rug.

17. Holdis icke hyrder til fæit, hvo skyldig er, bøder six skipper rug.

18. Hvis høvder, af hvad som heldst nafn, der tøiret er, som ganger på anden mands eng eller ager, som sået er, bøder eiermanden hver gang for hver høvid fire skielling; men løse høvder, som ei tøiret er, for lige forseelse bødis med otte skiellinger.

19. Ganger sådane høvder, hvad nafn de hafve kand, på anden mands ager, som sået og opkommen er, dog ei høstet, bødis for hver høfved hver gang fire skielling foruden skadens opreisning; men er kornet høstet, bødis otte skielling foruden skadens opreisning.

20. Hvis lam eller får, som findis på anden mands ager eller eng uden hyrde, bødis hver høved med fire skielling, med hyrder dobbelt.

21. Hvo som nær tøirer ved anden mands eng eller ager, at høvdet kand nåe der på, giver fire skielling, men tøires det rent på anden mands eiendom, bødis derfore én skiepe rug.

22. Hvis fæhøvder af småt og stort, som vinter eller sommer findis på anden mands rugland, bødis hver høved med 2 skielling.

23. Findis nogen mands får på gaden på den tid, de bør at være i hus, bødis hver høved med én skielling.

24. Hvilken mand, som icke ringer sine svin, og de vroder i andens mands kålgård, mark, eng eller på gade, bøde for hver svin fire skilling. Her til bør oldermanden ved voris vides anfang og begyndelse at hafve opsyn, om hver mands svin er ringet, og dersom nogen af oldermanden fordølgis, bøde oldermanden a parte otte sk.

25. Hvo som ser anden mands fæ eller bæster, endskiønt icke på sin egen mark eller eng, til anden mands skade, og det dog fordølger, skal bøde, når det fornemmis, fire skielling.

26. Hvo som fører løgn til vide, og det derefter kand bevises, bøde hver gang forseelsen sker, toe skielling.

27. Hvo som skiendes på vor vide, hvilket sker til forargelse eller giver anden uhørsommelig skiends- eller skieldsord, bøde hver gang fire skielling.

28. Hvo som bander ved voris vide — hvilket og sker til menniskens forargelse og Guds fortørnelse — bøde 8 sk. Hvo som sværer ved sin Gud, sin siæl eller andet sådant, bøde én .... mark danske, men hvo som svær ved Guds lidelse, i hvad som hælst måde, bøde toe mark danske; thi sandhed at sige, som består i ja og nei, udkræfver voris vide.

29. Hvo som sit bøde ei godvilligen vil udlægge, som hand efter voris vide er bleven skyldig til at give, skal være forfalden — foruden videbøder — til sin hosbond toe rixdaler, og forpligter vi alle tillige fra den uvillige — uden videre lovmål eller lovens forkrenkelse — i hans boe sådan fald at udtage.

30. Hvo her efter nekter at holde eller modtvillig fragår denne voris vide, skal bøde halvanden tønde rug.

31. Hvilken mand, som selv personlig — uden svaghed eller anden lovlig forfald og forrettening det forhindrer — eller den, som er udi mands sted på voris vide, icke møder, når gudstienesten er forrettet, før måltid er sket efter sædvåne, bøder fire skielling. Her under forbydis enten umyndige eller kvindis personer på voris vide at møde; thi mand eller den, som er i mands stæd, bør mand at svare.

32. Her foruden skal forståes, at foruden videbøder skal svaris af den, skaden fra kommer, kierv for kierv, neg for neg, og hvad som fire uvillige dannemænd kand kiende og dømme, hvad skade hand har giort.

33. Item for én skiepe byg kand betallis med penge otte skielling og for én skiepe rug 1 mark danske.

Denne voris vide rigtig at holde, og enhver her efter som sædvanligt har været og forskrevet står at ofverhøris næste søndag for Voldermissen, og indtil ald høe, hå og korn af alle slags endog rivning og efterlevning er hiemhøstet, og bør ingen lade sin rifning længere blive ligende, end det kand skielligen hiemhøstes. Tilmed givis af os samtlige tilkiende næste søndag efter alt er hiemhøstet, når bøderne skal eller kand erlæggis og betallis og viden først optagis; hvilket alt sammen vi alle har vedtagit, og til kraftig vidnisbyrd med egen hænder underskrefvet og venligst ombedet høiærede hr. Carl Christophersøn Lund hans kongl. maits. velbestalted heridsfoged over Hammerum herit denne vide på sin betroede ting ville behage at lade aflæse og for lyede og til dessen mere bekræftelse at underskrifve.

Givet Øre præstegård den 24. november 1720.

Søren Krøyer. Anders Sørensen.
Niels Madsøn. Mads Jensøn. Niels Jensøn.
Peder Nielsøn. Jep Madsøn.

Hvilket blev idag læst her på tinged og påskrefven.

Efter Hammerum herreds tingbog for 15. novbr. 1721, der findes i Landsarkivet i Viborg.

II. 1779.

Vi underskrevne samtlige lodseiere udi Ørre byes mark kiendes hermed og vitterliggiøre, at vi alle have endrægteligen ingået, ligesom vi og hermed indgår ubrødeligen at holde over vor gamle vide og varetægt, således som den af vore forfædere, nemlig sognepræsten hr. S. Krøyer og daværende byemænd Anders Sørensen, Niels Madsen, Mads Hansen, Niels Hansen,*) Peder Nielsen, J. Madsen er oprettet, indgået og på Hammerum herredsting læst og protuculeret løverdagen d. 15. novbr. 1721, dog således *at* vi indtil videre forbigåe nogle os for værende tid umulige poster at holde, såsom diger og lucker om marken ved gammel forsømmelse og hoveriets strenghed sådan ere forefaldene, at der udfordres tid og forandring i tiden til igien at fåe alting, som hører til vores vide og dens efterlevelse, istandsat. Og er følgende de poster, vi for nerværende tid kand forbinde os til at holde af vores gamle vide:

Så anføres post 1, *hvorimod 2 til 7 udelades, 8 optages som* 2, *9 udelades, 10 optages som* 3, *og 11 ændres til:*

4. Hvo som uden fælledes byemænds vidende og minde pløier, såer eller slåer udi fællet, bøder halvanden tønde rug.

12 udelades. 13—18 optages som 5—10. *19 udelades. 20—25 optages som* 11—16. *26—28 slås sammen i:*

17. Befindes nogen med løgn, banden, svergen, klammerie og skieldsord at te sig forargelig ved vores vide, bøde hver gang 1 mark danske.

29 optages som 18. *30 udvides således:*

19. Hvo som motvilligen fragår at holde denne vores vide, skal bøde halvanden tønde rug foruden

*) *Afskriveren har her taget fejl i de to sidste navne og skrevet Hansen i steden for Jensen, se foran side 521 og 525.*

hvad anden straf han efter loven bør at liede som god ordens- og fredsforstyrrer.

31—33 optages som 20—22, *og så tilføjes:*

23. Hvem som graver tet op til anden mands ager træk til sin møding og således fragraver en anden sin ret, hvoraf stor ulempe kunde reise sig, bøder 1 mark danske.

Denne vores gamle vide, forfattet af vore ovennævnte forfædre på behørig papir til Hammerum herredsting oplæst og protocollen der indført, forpligte vi os underskrevne til orden og enighed at vedligeholde, endrægteligen at vedtage fra førstkommende Voldermissedag indtil al høe, sæd og korn er indhøstet, da bøderne — efter en dag dertil er berammet, næste søndag efter at ald korn er indhøstet — uvægerlig betales, og viden for dette år optages.

Til vitterlighed underskriver vi.

Ørre præstegård d. 25. april 1779.

Niels Kierulf. Povel Christensen. Sørren Anderssen.
Ellen Larsdatter. Margrete Pedersdatter.
Christen Allesen.

Efter en afskrift i Landsarkivet i Viborg, i Ørre-Hosager præstearkiv: Diverse dokumenter.

Snejbjærg, Hammerum herred.

1678.

Vi efterskrefne Toemes Christensen i Sneiberg, Christen Pedersen ibm — *ialt 19 navne alle af Snejbjærg* — kiendis og vitterliggiør for alle vitterligt i dette vort åbne bref, at vi år 1678 den anden søndag efter trinitatis alle haver vered ved voris ordinaire vidested

forsamlede, og da samtøkte og vedgik vi alle og enhver af denne efterskrefne vide og vedtegte, som urygelig af os og voris efterkommere skal udi alle efterfølgende artikler og puncter, som her efterskrefvit står, udi alle måder *holdes*.

1. For det første, hvo som icke hafver sin digelucke ferdig ud til Snejberg gade otte dage for st. Voldborgdag, da skal dend bøde til voris vide 4 sk.

2. Dernest skal eng og korn vere i heine otte dage før Voldborgdag. Hvo herimod ganger, hand bøde til fornefnte voris vide 4 sk. For hver øg, der går i eng eller korn, 1 sk., for it nød 1 sk., for 3 får 1 sk., for enhver svin 1 sk., 2 grise 1 sk., 4 gies 1 sk.

3. Hvo som slår byeledder eller gårdeleder obne, bøde til vide hver gang 1 sk.

4. Hvo som slår øg løs i eng eller korn, bøde for hver gang 4 sk.

5. Item skal der forkyndis om søndag eftermiddag for dend vide skrifver, alt hvis granderne dend ganske uge hafver set til skade udi eng eller korn, og det opregne, hvis creatur det er, hvad heller det hafr gangit i hans egen eller i andre deris og det ved sin æd — det skal vere standhaftig — dog skal ingen lade sin neste og nåbo skrive af had og afvind, men skal vere oprigtig og sandferdig, det vi lader opskrifve. Ingen må knurre og bande eiheller gifve nogen skiensord og icke heller bere vrede og had i sin hierte til nogen, når han blifver skrefven for sine rette bøder. Hvo det giør, skal bøde til vide, hver gang så sker, 4 sk.

6. Item skal hver mands svin holdis af eng og korn ad st. Voldborgdag, og skal hver mand altid holde sine svin vel ringed, og hvis svin, som findis uringed

og vrøder enten på eng eller korn, de skal bøde til vide hver gang for hver svin 1 sk.

7. Item skal der ingen inderster eller gadehusmænd søge eller drive for nogen deris agerender med dieris fæemon eller kvæg anden steds end med hyrder og hiord. Icke heller må nogen af voris hyrder søge med sit underhafvende fæe og kveg nermere til nogen mands korn af siderne end som til renene. Hvo herimod lader giøre, bøde for hver nød 2 sk. og derforuden betale dend skade, som tager skaden i sit korn, efter 4re uvillige danemends tøcke og sigelse.

8. Item når vi skal holde hyrde til voris får, da skal der ingen lade vogte sine får sær, men lade dem følge hyrde og hiord, undtagen de ere så sølle, at de icke kand følge hiord, da må de vogte dem sær på en ugis tid. Hvo herimod giør, skal bøde til voris vide, for hver gang hand findis motvillig, 4 sk.

9. Item hvo som hafver øg med føller, da skal hand holde granderne dem uden skade og icke tyre dem for nær på nogen dieris korn at giøre skade udi kornet, og icke vil råde bod derpå, når de blifver derom advared, bøde til vide hver gang så sker 1 sk. Icke heller skal nogen mand tyre deris øg for nær på nogen deris diger eller slå deris øg løse på gaden i heignetiden, at de rier eller kløer nogen deris diger neder. Hvo det giør, bøde til vide, hver gang det sker, 4 sk. Hvo som icke vogter ræt for deris får, skal bøde hver gang til voris videræt 8 sk. Hvo som holder nogen giest og hafver øg med sig og giør skade i nogen deris enge eller korn, da skal dend, giesten holder, bøde til voris vide for hver øeg 1 sk. og derforuden betale skaden.

10. Item skal ingen vende med sin ploug på nogen mands korn, som er såed. Hvo det giør, bøde til

vide 1 sk. Ingen påkiøre på hveranden mands ager eller eng. Hvo det giør, bøde til vide for hver gang 1 sk. Og skal der ingen gå eller løbe ofver nogen deris dige eller enggårde, fra di blifver lukte, og til marken blifver opgifven. Hvo det giør, bøde til vide for hver gang 4 sk.

11. Item hvo som tiører sin fæemon eller creatur i nogen deris eng eller korn eller på deris ager, bøde til vide 4 sk. for hver gang. Nok for 2 heste og øeg, som går i eng eller korn, for hver gang befindis, bøde til vide 4 sk. og betale derforuden dend, som skaden får. Nok for kalve 1 sk.

12. Item skal hver drive og kiøre på sin egen, indtil ald korned blifver indhøsted, og icke drifve og kiøre på nogen deris tofte og enggårde, føren marken er opgifven. Må og ingen heller drive eller søge imellem nogen deris ophøsted korn. Hvo det giør, bøde 8 sk.

13. Item ingen må pløie til brod nermere end en half skaft. Hvo herimod giør, bøde for hver gang 8 sk. Hvo som driver til mark og fra med deris creatur, da skal de forvare dennem, at de icke løber i nogen deris korn og giør skade, og hvis di giør skade og icke rådis bod derpå, når di af nogen blifver påmindt, bøde til vide for hver nød 1 sk.

14. Item skal holdis hyrde med hver deris kreatur både høst og våer — nemlig om foråred at begynde $1^1/_2$ uge for st. Voldborg dag og om høsten også $1^1/_2$ ugis tid efter Mickeli tid — og hvis creatur, som findis hiordløs, enten våer eller høst, går i eng eller korn, bøde for hver gang 4 sk.

15. Item hvo som pløier bort af en anden jord, da skal hand legge det fra sig efter 4 uvillige mænds

tycke og bøde derforuden til voris vide 8 sk. Og skal giæsene holdis af sæden 8 dage efter st. Mickeli. Hvo icke sligt holder, bøde hver gang 1 sk. Og skal der ingen holde nogen til huse, icke heller at må hafve nogen på sit brød af sådanne personer, hvad heller de ere karls personer eller kvindis personer, som kand hafve ord for, at de ere tifagtige, oprøriske, bagtalelse, rebellerske, skiendegiester eller og sådanne folk, som kommer ont eller trette afsted mellem granderne, når nogen derpå *klage*r, da skal den mand, som sådanne skarnsfolk hafver i sin gård, skelle sig strax af dem. Hvo derimod giør, skal bøde til voris vide, for hver gang derpå klagis, 10 sk. danske. Hvo samme berychtede folk — som før er omberørt — enten holder ad sig eller haver i deris bestilling, at gå eller arbeide for sig, som grander og nåboer hafver påklaget, skal bøde til voris vide, for hver gang det kand bevises og der på klagis, 10 sk.

16. Hvo som icke enten self eller hans visse bud møder til vide, da skal hand bøde til vide hver gang 1 sk. Vil nogen forholde sin rette bøder, når viden skal optagis, da må alle grander have fuldmagt at indgå i hans hus og gård og der udpante, hvis hand er falden fore, og hvis nogen af granderne uførmer dem, som indgår at udpante deris vide, da skal de hafve forbrut på dennem, som indgår, både husfred og gårdfred, enddog det er i dieris egne huse og gårde, og over alle disse bøder, som skal bødes til vide, skal dend, som skaden giør, betale skadegield.

17. Nok skal der ingen grave, icke heller må nogen lade grafve udenfor deris enggårde på gaden nermer til nogen mands dige en*d* som otte skaft. Og hvo der

imod giør, bøde for hver gang til voris videbref 1 mark danske.

18. Item må ingen grafve på den jordsmål på gaden udenfor kirkeporten, som menigheden med brudskaren, ligskårene og ellers hver kierkedag skal forsamlis på, og dend hele almue kand have sin nøtte af, hvorfore det og hafver vered af arrilts tid udi god heigne og fred, lige så ville vi, at det endnu skal blifve. Hvo her imod giør, bøde for hver soj eller torfve, derpå gravis, 4 sk.

19. Ingen må drifve med sit kveg eller hiord på andre deris agre uden minde og tilladelse til sin tiøring, og skal enhver holde sit kveg i den opsigt, at det ei tilføies nogen mand skade, under 1 skiellings bøder for hver nød og derforuden at betale skaden.

20. Hvo sig understår efter denne dag at grave på gaden, grønjord eller felle, skal bøde for hver soj eller flagtorfve én skielling.

21. Gies og ender skal vere aldelis afskafet, og for hver, der efter denne dag findis på voris gadis eller enggresning, skal betalis 1 sk.

22. Foruden alt dette ovenskrefne må ingen deris hyrder gå eller løbe over nogen deris korn efter Voldborg dag. Hvo det giør, bøde til voris vide for hver gang 1 sk.

Denne vide og vedtægt af voris salige formænd, samptlig gårder og nåboer her i Snejberg, er bleven indgåed og samtøkt og vedtagen 1678 med samptelig deris henders og nafners undertegnede, ville vi, som nu lever og byge og boe her i Snejberg bye, i ligemåde har indgåed, samttøgt og efterkommed udi alle sine ord, artikler og puncter i alle måder, og til dets

bekreftning dette vort videbref med egne hender og nafne underskreved.

Datum Snejberg dend 26. aprilis, som var den anden søndag efter påske anno 1705.

Niels Graversen, Christen Christensen, N. P. S. — C. C. S. — K. N. S. — Søren Pedersen, H. M. S. — C. P. S. — S. L. S. — Niels Pedersen, Jep Jensen, Jens Iversen, Peder Christensen, L. A. S. Svend Jensen stod viden påskreven.

Lest for retten på Hammerum herretsting løverdag dend 15. augusti anno 1716. Testerer Svend Jensen.

I ligemåde lest for retten på Hammerum herretsting løverdagen den 4. xbr. anno 1723. Testerer herretsfogden Hans Madsen Østergård. Som setteskrifver Niels Graversen Kragstrop.

Efter afskrift i Hammerum herreds tingbog af 4. december 1723, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Skjern, Bølling herred.

1653.

Giør alle vitterlig, at eftersom hos os underdanigst søgis och begeris voris nåd. confirmation på en vide, hvilken lyder ord efter andet som følger:

Kiendis vi efterskrefne velb. addelspersoner, som er Gunde Langhe, Hendrich Langhe, Knud Sørensen, fru Karen til Reckergård, så och hæderlig præstemend, som er h. Christen i Borris, h. Peder i Bølling, h. Enevold i Degberg, h. Hans i Stafning, h. Ifver i Skiern, så vel och menige lotseiere i Skiern mersk, som er Rasmus

Ibsen i Skomstrup, Niels Madsen i Herning præstegård, Jacob Pedersen i Kongens holm, Christen Nielsen ibm., Søren Andersen och Christen Nielsen i Skårup, Mats Nielsen och Else Ifversdåtter ibm., Niels Nielsen i Mølgård, Christen Madsen i Langting, Lafve Pedersen i Krebsgård, Olluf Andersen i Liervad, Lafve i Gammel Herning, Morten Madsen ibm., Bendt Bentsen i Hegård, Niels Tomsen Dalgård. Af Seding: Niels Christensen Syndergård, Anders Jørgensen der sammestets, Olluf Ifversen ibm., Hans Offersen ibm., Jens N. ibm., Jens Nilsen Kirkegård, Grofvers Nielsen ibm., Jon Andersen ibm. Af Faster sogn: Thomis Christensen i Klokmoes, Jens Christensen Honderup, Christen Jensen Ludal. Af Bølling sogn: Christen Mortensen i Bølling, Niels Justsen, Peder Christensen, Niels Erichsen, Knud Nielsen Kragmues, Peder Jensen ibm., Peder Jensen Vig, Jost Christensen Mor, Søren Jensen Øster-Bølling, Morten Jensen, Christen Bundgård Dedtbierg. Niels Pofvelsen udi Alkiersig, Erich Christensen ibm., Henrich Christensen Skydstoft, Niels Villatsen Lydagger, Niels Lavritsen Leding, Lavrits Christensen ibm., Hans Mortensen Letagger, Niels Joensen Vogenbierg, Madts Tullesen Degberg, Lavrits Jensen Skindberg, Jens Nielsen Sandagger, Peder Movritsen Finderup, Anders Nielsen ibm., Erich Christensen Degnboel. Af Skiern sogn: Niels Nielsen Skrifver i Mårup, Jepe Skarisen ibm. Morup, Christen Jensen Sneker, Niels Pedersen, Niels Christensen, Christen Nielsen, Hans Lassen Gierdmand, Christen Nielsen, Lavrits Ollufsen, Troels Ollufsen Kiergård. Af Vrå: Jens Thomiesen, Jens Villatsen, Peder Ibsen Bodsmed, Jens Christensen Vro ved Jens Agermand, Christen Kier. Af Thusig: Christen Andersen, Christen

Nielsen, Christen Pedersen, Gregers Pedersen, Villandts Ibsen, Søren Lavritsen, Søren Madtsen, Hans Tomesen, Mats Christensen, Christen Lavritsen, Tomas Simensen, Niels Jensen Ulstøft closter, Hans Jørgensen, Peder Ibsen, Christen Frantsen, Niels Lassen Smegård, Michel Pedersen Lakier, Christen Jensen Ganer, Peder Grofversen ibm., Hans Christensen ibm. Vester-Ganer, Peder Mortensen, Michel Nielsen, Eske Nielsen, Therben Nielsen Karsgård, Peder Mouritsen Kragsig, Peder Giødsen i Knud, Peder Sørensen ibm., Niels Christens ibm., Peder Møller Skiern mølle, Morten Knudsen i Skiern mølle. Af Stafning, som er Niels Christensen Vognberg, Hollie Pallesen ibm., Claus Erichsen, Knudgård — At vi først fornefnte velb. addelspersoner på voris egne och vore bønders vegne, som er menige eier, der hafver fellet och brug på Skiern mersk, både på den øster och vester side ved åen, hafver sambtøkt vide og vedtegt med alle fornefnte lodtseiere, således som efterfølger:

1. Så at vi skal hegne voris fornefnte mersk om vårdagen, och icke lade derpå føre enten øg, fe, får, svin, gies, inden enhver fanger sine høe deraf. Hvo som findis at påføre nogen slags fornefnte creatur på fornefnte enger inden samme fornefnte tid, då skal den udgifve for hver hofvet 8 sk., som den tilhør, hver gang det så sker, om det er om dagen. Er det om nat, då én rixmark, och endå betale, hvis skade der blifver giort på fornefnte nogen deris enge, och det strax at erlegge och betale efter tu uvillige dannemends tøche.

2. Och findis der nogen, som lader deris enge stande ubieret efter tid och dag uden lovlig forfald, då hafve skade for hiembgield och icke bødis derfore.

3. Tilmed må der ingen nederbryde hinandens tøre høstake. Hvo det giør, hafve forbrut 4 sk. danske hver gang det så sker, mens nederbryder den nogen och icke optager igien, då hafve forbrudt 8 sk. danske.

4. Och icke heller om høst nogen at påføre nogen slags creatur på samme voris fornefnte mersk, som icke hafver fellig eller enge på fornefnte mersk. Hvo som findis det giør, gifver for hver høfd 2 mark, for hver gang det så sker.

5. Och icke heller nogen at tage creatur i varetegt och føre på fornefnte enge af dennem, som iche hafver fellig på fornefnte mersk. Hvo det giør, hafve forbrudt 1 dlr., hver gang det så sker og kand hannem lovlig ofverbevises.

6. Och ville vi alle fornefnte samptligen holde en engevocter, som skal tage vare på samme fornefnte enge, både nat och dag. Och hannem skal vi samptligen lønne och betale, eftersom vi enhver hafver enge til på fornefnte mersk, och som vi blifver tilregnet och lagt.

7. Och skal hand optage hvis fornefnte creatur, som derpå findis, eller at giøre enhver påvisning på deris fornefnte enge, hvis skade der kand findis, och hvis creatur hand fanger, hegtet eller bunden, det skal hand vedholde, til den fanger sin betalning, som engen tilhør och skaden hafver fanget; men hvis fornefnte indtagt penge er an*langendes*, som forskrefvet står, skal engevochteren beholde och icke afkviteris i sin løn i nogen måder.

8. Engevochterens løn at udgifve hver st. Voldborg dag, enhver som de blifver lagt til, och hvo som det icke vil giøre, då at stande dele och fiere ting til

Bølling herretsting, når nogen derefter påeskis, uden nogen modsigelse och varsel och for alle lougmål.

9. Och findis det så, at fornefnte engevochter uformis af nogen eller vil tage fra hannem med mact, hvis som hand fanger eller tager på fornefnte enge, då skal de, der det giør, hafve forbrudt 10 rixdaler, hver gang det så sker.

10. Och findis fornefnte engevochter at hafve ofverbersel med nogen eller icke kand giøre enhver rede for hvad skade, der kand findis på sin fornefnte eng, och hvis creatur det hafver giort, då hafve forbrut sin løn och settis af sin bestilling och straffis derfore som en utro tienere.

11. Och hvo som findis at lade sig dele eller tiltale for noget af disse fornefnte poster, och iche vil fuldgiøre och efterkomme, hand skal gifve tu penning for én och dobbelt i alle ting, som forskrefvet står.

Dette voris fornefnte vide udi alle sine ords puncter och artikler fast och urøggelig skal holdis och efterkommis af os alle forskrefne och voris arfvinger eller efterkommere, som hafver fellig och fanger fellig på fornefnte enge, uden enhver sin skade i alle måder.

Dateret Bølling herretsting 4. decemb. 1637.

Nok fantis herforuden på samme vide tegnet: Således och skal fornefnte voris videbref strecke och nåe indtil den nørre åe, som ligger imellum Lønborre och Skiern, och så vesten på indtil Markskielgro*b* vedtager.

Då hafve vi fornefnte vide udi alle des ord, clausuler och puncter eftersom forskrefvet står nåd. confirmerit, fuldbyrdet och stadfest, så och hermed confirmerer, fuldbyrder och stadfester. Forbydende etc.

Hafn. 22. maii 1653.

Efter Jydske register, nr. 12, fol. 164 f. i Rigsarkivet i Kjøbenhavn.

Forhen meddelt af Palle Fløe i »Samlinger til jydsk historie og topografi«, 6. bind, side 253—255.

Sønder-Bork, Nørre-Horne herred.

1754.

Kiendes vi underskrefne samtlige Synderborck sognemænd og hermed tilståer, at vi til vores fællig gavn og beste i brug havende eiendommes conservation, engs og korns heigne samt enighed og endrægtighed at vedligeholde og ald usamdrægtighed og ubillige sædvaner så vidt muelig at hemme og forekomme, haver indgået og vedtaget følgende

Vide og vedtægt.

1. Heignetiden skal i almindelighed begynde den 1. mai eller Voldborgdag og vedvare indtil alt kornet er indavled, ellers skal i særdelished alt korn være heignet fra den dag, det er såed i jorden, og indtil det er hiembierget.

2. Udi denne tid skal enhver heigne sine naboers agre og enge samt anden eiendomme, der ej til byens fællig henhører.

3. Kommer enten bester eller andre creaturer af våde og uden eierens villie eller minde på anden mands korn, eng eller heigned jord, betaler den skaden, som creaturerne tilhører, og derforuden bøede til samptlige byemændene, for hver gang sligt sker, af et best eller stor fæehøved 2 sk. d., af en kalv 1 sk., 1 svin 1 sk. og af 2 får eller lamme 1 sk. samt 2 giæs 1 sk. d.

4. Sker det ej af våde, men forsetligvis, betaler hand først den giorte skade, siden bøede tre gange så meget, som udi neste post er meldet.

5. Hvo som tyrer på anden mands heigned jord, agger eller eng, betaler skaden og derforuden bøede til den skadelidende, for hver gang og af hvert creatur, 1 mark og ligeledes til byen 8 sk.

6. På samme måde, som udi næst forestående post er meldet, forholdes det, om nogen tyrer på sin eien jord og dog lader det tyrende creatur så lang rum, at det kand beskadige anden mands korn, eng eller heignet jord.

7. Ingen måe tyre følhopper så nær ved kornet, at føllet der udi kand giøre skade. Sker det, betaler den skaden, som ejer hoppen, og bøde for hver gang til byen 2 sk. d.

8. Bliver skade giort på nogen mands korn, eng eller andet heigned *jord*, og den, som *skaden haver* fået, ei kand antreffe den, som sligt giorde, eller og hand det vil benægte, og det hannem ej kand overbevises, da skal samtlige byemændene, som i så måde ingen skade haver fået, betale den eller de skadelidende dend giorte skade efter billig skiønsomhed; dog skal dend eller de, som skaden haver fået, om forlanges, giøre sin ed på, at hans egne creaturer ej sligt med hans vidende haver giort. Kand den skyldige siden opdages, skal hand betale doppelt så meget, som skaden er taxeret for.

9. Sker slig skade af byens hiord, da skal dend eller de, som skaden haver fået, af dem, som ejer høvderne, have billig erstatning.

10. Hvo som kiør, ridder eller driver bester eller andre creaturer over anden mands korn, betaler

skaden, om den lidende forlanger det, om det ellers skjer af ufornødenhed eller motvillighed.

11. Hvo som tyrer sine bæster eller creaturer på stuberne eller imellem kiærvene enten på sine egne eller andres agre eller samme lader gåe løesse, førrend både korn og rifning af såde tægter er indagget, skal bøede for hver gang og af hver høved 2 sk. d. og desuden betale ald den skade, anden mand derover på sit korn bliver tilføiet.

12. Hver mand skal holde sine tilhørende diger og lukninger udi skikelig stand og således, at ingen desformedelst tager skade på korn, eng eller græsning. Sker det icke, og anden mand derover tager skade eller bliver fornærmet, skal dend, som diget tilhører, betale slig skade og bøede til byen, første gang 2 sk. og siden lige så meget for hver dag, indtil det bliver *b*ragt udi forsvarlig stand.

13. Hvo som forsetlig nedskyder anden mands dige eller derover fører eller driver enten bæster eller creaturer, skal betale til den, som diget tilhører, 1 mark dansk og samme dige igien oplucke eller og straffes efter den 12. post, samt betale den giorte eller giørende skade.

14. Er diget eller lukningen forsvarlig i stand om aftenen, og derpå kommer hul om natten, og skade desformedelst på korn, eng eller græsning bliver giort, skal den betale skaden, som creaturerne tilhører, og bøede desuden til viden efter den 3. post; men er hul eller skår på lukningen dagen forved, da forholdes det efter den 12. post.

15. Ingen måe have uskåren hingster eller plage, som er over 2 år gammel, iblant byens bæster, under straf af 4 mark d., men samme skal være på aparte

sted for sig self, hvor de fleste grander det for got befinder.

16. Samtlige byemænd skal holde 2 hyrder til deres får så vel som og til kvæget, som er over 2 år gammel, om sommeren.

17. Samme hyrder skal samtlige byemændene madde og lønne året igiennem af så meget kvæg eller får, som findes hos enhver; nemlig så mange creaturer, som en mand haver om maidag, skal hand således contribuere af til Martini, og ligeledes fra Martini til maidag; og således som de fleste grander pålegger og foranstalter, dog hvis creat*urer*, som ved ulyckelig hændelse måtte forekomme, ej her under ment.

18. Hvo som ej vil madde ret, efter som forskrevet står, bøede til byen for hver dag, hyrden går ham forbie, og det kunde tilkomme ham at madde, 8 sk. d. Og nægter eller vægrer nogen lønnen, skal den udpantes.

19. I almindelighed måe ingen uden byemændenes minde have flere creaturer på fællig græsning, end hans hartkorn efter ligning og vedtægt af granderne kand tillade. Forser nogen sig herimod, bøede til byen 4 mark d. Retter den skyldige endda ej for sig, skal de øvrige byemænd efter omstændighederne hannem videre mulct pålegge.

20. Ligeledes måe ingen understå sig at moedtage fremmede høfveder eller creaturer til græsning under straf af 1 rdl. for hvert best eller fæehøved, 2 mark for hver får, og 8 sk. for hver gås. Så måe ingen af byemændene selv, under næst foranførte straf, have giæs om sommeren, med mindre de haver overføed de gamle om vinteren.

21. Når tid er at høste, skal enten samtlige bye-

mændene eller og nogle dertil af de andre befuldmægtigede efterse og påskiønne, om kornet er moed, hvorefter skal fastsættes en vis dag til at begynde med høsten. Går nogen ud før og imod slig vedtægt, bøede til byen 3 mark d. af hver høele.

22. Og *som den* 11. post stricte skal efterleves, så må ingen over fornødenhed og for derved at giøre andre fortred lade sit korn blive stående på marken lengere end sine naboer. Ståer det en hel eller halv dag lengere, bøede hand til byen 2 mark d., dog skal marken være i hegne og bemelte 11. post efterleves.

23. Er nogen mand eller folk syge og sengeliggende eller ved døden afgangen, og hans korn desformedelst ej i rette tide tillige med sine naboer kand blive avled og bierged, og hand enten ej formåer eller kand fåe folk der til at leje, da skal de øvrige byemænd og grander være dem, som i så måder ere forleggen, behielpelig så vel med at høste som hiemkiøre. Vil nogen ej sligt giøre, bøede til byen 1 mark d.

24. Hvo som forretter ufornøden helligdags arbeide og sådant, som kunde have henstand til næste dagen efter, skal straffes 2 mark d. første gang, siden dobbelt, dog undtages herved sådanne, som på en eller anden måde enten formedelst svaghed eller anden lovlig måde er bleven tilbage, så tillades det.

25. Ingen husmænd eller indester, hvorved forstås de, der ej har lovlig fæstebrev på deres påboende steder, men er hos en anden fæstere til huse, måe grave tørve på byens fællig uden byemændenes minde, dog aftægtsfolk ej herunder ment eller forstanden.

26. Måe ingen grave eller grave lade på det fællig, som er udlagt til fælles græsning. Hvo her imoed

giør, skal betale for hver læs jord 2 mark d., og om det sker af vanvare 4 sk. d.

27. Enhver skal stedse holde sine svin ringede under straf af 2 sk. for hver, som er uringet, og skal synsmændene *være* forpligtet en gang om uggen at efterse, om de forsvarlig ere ringede.

28. Skal der udi hver bye årlig 2de af grandmændene, nemlig de, som holder plov og vogn, være oldermænd, hvilken bestilling skal gåe omkring på naboe til anden, således at 4re skal foreståe det et år omkring.

29. Samme oldermænd skal have videbrevet udi god forvaring og samme forevise sine naboer, når forlanges, men måe det ej til andre udlåne. De skal og rigtig anteigne alle de bødder, som i byen falder, samme imodtage og derfore om Michelsdag giøre rede og rigtighed.

30. Samme bødder skal anvendes til byens nytte og gavn, såsom hyrdeløn og deslige, men ingenlunde til gilde og dricke imod loven.

31. Hvo som ser eller véd nogen forseelse, som imod dette videbref måtte begåes, og hand det icke strax eller i seniste til næste grandestevne for oldermændene angiver, og det hannem siden overbevises, at samme forseelse var ham vitterligt, skal bøde dobbelt imod den, hand således haver fortiet.

32. Skulde det befindes, at oldermændene ser igiennem fingere med nogle, at de icke forretter deres bestilling, som de bør, og at de icke rigtig anteigner alle og enhver, som imod dette videbref måtte forse sig, skal de, når det siden overbevises dem derom at have været vidende, bøede 3 dobbelt imoed den, som straffen ellers tilkom.

33. Vil nogen ej betale hvis bødder eller skadegield, som hand efter denne vide og vedtægt er pligtig, eller ej efterkommer, hvis samme hannem påligger, da skal oldermændene tillige med 4re af de øvrige byemænd strasen derfore hos den skyldige giøre udpantning. Og såfremt sådant pantet ej bliver løst inden Michaelis næst efter, skal det være forbrudt til byen. Nægter *nogen at* følge med oldermændene i slige tilfælde, bøede til byen 1 mark d., og såfremt oldermændene ej er de klagende vedbørlig behielpelig, bøede ligeledes hver 2 mark d.

34. Grandstefne skal holdes én gang udi hver uge og ellers oftere, om fornøden giøres, og hvo som ej enten selv eller ved fuldmægtig dertil møder, når hand af granderne bliver advaret, og ej med anden lovlig forfald er forhindret eller fraværende, bøede til byen, for hver gang udeblivelsen sker, 2 sk. d.

35. Så skal og være aftalt og ifølge loven fastsat, at hvad de fleste byemænd og grander vedtager og beslutter, skal de andre være fornøied med, når samme ej directe strider mod loven, og dette videbref ej heller er byen til skade.

36. Når grandestevne holdes, måe ingen med eder og bander fortørne Gud. Hvis det sker, skal enhver, som forser sig, betale hver gang 1 sk. d.

37. Alle vasser og rinder igiennem byen og marken bør oldermændene have opsigt med og giøre anstalt til, at byen holder dem i stand. Er nogen der imod igienstridig, skal hand bødde til byen 8 sk. d., første gang, der icke møder og siden dobbelt.

38. Hvo som underståer sig til at slåe sine høveder løs på tyrjord eller borer, skal bøde 2 sk. af hver høved, enten liden eller stor.

Alle disse foreskrefne 38 poster lover og tilforpligter vi os samtligen at holde faste og urygeligen og i alle sine ord og meninger efterkommer. Og hvis vidre vedtægt eller pålæg vi til byens nytte, enten i anledning af dette videbref, eller som herudi ej kunde være omrørt, skulde finde fornøden at pålegge og vedtage, skal ligeledes holdes og efterkomes, og hvo derimod handler bøde den pålagte mulct, ligesom det herudi kunde være fastsat *og* anført. Og som stemplet papir nu icke er ved hånden, kand dette dermed belegges, så snart bekommes kand.

Til stadfæstelse haver vi dette med samptlige vore hænders underskrift bekræftet.

Borch dend 30. septbr. 1754.

Peder Jensen. Søren Pedersøn. Jørgen – J. P. S. – Pålsen.
Christen — C. H. S. — Henrichsen.
Eske — E. L. S — Laursen. Søren — S. T. S. — Thomsen.
Jacob Lassen. Hans Sørensen.
Hans – H. I. S. – Ingvardsen. Niels – N. C. S. – Clausen.
Niels — N. C. S. — Clausen. Christen Thünnesen?
Hemming Christensen. Niels Hendrichsøn.
Jep – J. C. S. – Christensen. Frands – F. I. S. – Ingvardsen.
Niels Clausen. Ebbe — E. H. — Holm.
Peder — P. N. S. — Nielsen. Olle — O. N. S. — Nielsen.
Mads — M. M. S. — Madsen. Hans — H. H. — Holm.
Christen — C. J. S. — Jørgensen. Eske Pedersen.
Lars Christensen. Søren Jørgensen.
Christen – C. O. S. – Ollesen. Christen – C. A. S. – Andersen.
Peder — P. P. — Pedersen. Jens — J. T. S. — Thomsen.
Christen – C. L. S. – Larsen. Christen – C. N. S. – Nielsen.
Lars — L. N. S. — Nielsen. Niels — N. L. S. — Larsen.
Christen Grøndbek. ... Pedersen.

Efter originalen, som findes i Landsarkivet i Viborg, Sønder- og Nørre-Borks præstearkiv, embedets diverse dokumenter 1656—1784.

Tidligere meddelt ved Palle Fløe i »Saml. til jydsk hist. og topogr.«, V. bind 1874—75.

Nørre-Bork, Nørre-Horne herred.

1675.

Den 21. decembris anni 1676 vår Christen Jenssøn af Vestergård på hr. landsdommers Jens Lassøns vegne tredie ting ofver — *8 navne* — alle i Nørborck og ofver Jacob Pedersøn og Jens Ifversøn af Mågård begerendis for it videbref at underskrifve, og indleverede hand då i retten samme videbref, hvilket ord efter andet vår skrefvit som følger:

Eftersom den daglig erfaring nok som tilkiendegifver og lærer, at god anordning og skik udi byen ei er den ringste årsag til deris conservation, floer og opkombst, thi hafver vi underskrefne Nørborck sognemend til at fårekomme den store skade, vi ofver adskillige disordre, som sig på nogle års tid hos os har indtrengt, og vi førend nu ei har kundet begrebet os så skadeligt har været, fornøden eractet og på voris gunstige hosponders gode behag besluttet efterskrefne byloug at indgå, som uforanderlig af os og voris efterkommere skal vidblifve.

Af gandske Nørborch sogens byer skal årligen inden julens udgang en oldermand udvelgis sampt tvende medhielpere, som for ald den forseelse, året igiennem beganget vorder, skal skaffe enhver ret, så mand

uden omkostning på proces og rettergang strax kand få den fornøielse, som de bør hafve, og er denne byeloug udi trei parter korteligen forfattet. Den første part handler om heigen, og når mand må begynde at slåe og skiere. Den anden om fellids veige, grøfter og diger at vidligeholde. Den tredie om ei på mersken at grafve, så vel som gies, fæ, får og svinehyrder at holde.

1. Først angående heign: Ingen af byemendene skal efter Voldborg må lade noget slax kvæg, vid hvad nafn det næfnis kand, komme enten på andres agger eller eng, men hvo som efter den dag noget sit kvæg på andersteds end på den almindelig foerte eller kier begerer at hafve, skal holde det således tyret, at ingen enten rénsbrødre eller andre deraf tager skade. Sker nogen mand efter den dag, og indtil kornet gandske er i hus, skade, skal den, hvis kvæg skaden giort, samme skade efter oldermandens og hans medhielperis sigelse strax stille den skadelidende tilfrids fore og derforuden bøde en half rixdaller, for hver gang nogen sådan forseelse sker. Ingen må drifve deris kiør eller andet kræ løs ad veiene, hvor ingen grøft eller andet findis, som det fra kornet kand forhindre, ei heller på agerne imellem anden mands korn. Såfrembt sådant befindis, bøder den, det giør, en half rixdaller og derforuden ald den skade, nogen derved bekommer. Førend enten med engene at slåe eller kornet at skiære må anfangis, skal oldermanden kalde sognemendene tilsammen til at deliberere, når dermed skal anfangis, og då efter de flestis stemmer, førend de adskillis, besluttis, og skal imidlertid der slåis, rifvis og høet hiemføris, eller så lenge engene ei gandske ere opgifvne, ingen må hafve deris heste

eller andet kræ hos dennem utyret — som dog skal ske på enhvers eget — mens aldelis intet imellem raerne eller skruerne på aggerne, under lige bøder og straf, som i nestforrige post er meldt. Hvo som befindis at ligge om natten eller andre tider udi andres eng, enten med heste eller andet kræ, bøder foruden skaden for hver gang hand derfåre beskyldis og sig det vid sin ed ei kand eller vil fraligge — om det hannem icke kand ofverbevisis — ti rixdaller. Efter at rugen er såed om efterhøsten, må ingen hafve noget af sit kræ uden hyrde på aggerne. Befindis nogens kræ at komme på rougen, skal den, det eier, bøde derfor en half rixdaller foruden skaden, som efter oldermandens og hans medhielperis sigelse straxen skal betalis.

2. Om tørfve- og andre veie såvelsom grøfter til engis og aggeres nytte, sampt digers opluckelse: Enhvers dige om hans toft så vel som aggerender, som oldermanden med de fleste af bymendene eracter at skal luckis for, skal årligen inden Voldborgdag forsvarligen være oplucte eller før, om oldermanden og hans medhielpere så got befinder. Og hvis partvei, grøft eller dige, som til den fårelagde tid, ei, som det sig bør, er ferdig, skal bøde én rixdaler, hvorfore han strax skal pantis, og på ny en visse tid fåreleggis, inden hvilken hand sådant skal forferdige. Sker det icke, då at bøde dobbelt og derforuden ald den skade, nogen ofver hans efterladenhed tilføies.

Hvo som pløier, slår eller skier sin naboe for ner, skal, efter at det oldermanden tilkiendegifvet er, sådant efter oldermandens og hans medhielperis kiendelse strax restituere og derforuden bøde én rixdaler.

Om hyrder til fæ, svin og får at holde: Hele sognet skal holde en fæhyrde og tvende, som kand vocte svinene og fårene under ét. Hvilke hyrder med deris drift, når sådant skal drifvis ad heden eller mersken, retter sig efter oldermandens befaling funderet på den slutning, som af oldermanden med de fleste sognemend årligen giort vorder.

3. Ingen må grafve enten soder eller flagtørfve på mersken vesten for Vestergårds toftedige; mens hvis de til deris diger med at oplucke så vel som husis fornødenhed behøfver, på heden og enhver lige ud for sine tofter at grafve, og skal ingen husmand, som ei udi mersken participerer, være tillat enten lidet eller meget at grafve. Hvo herimod giør, og enten grafve andensteds, end som før er meldt, eller mere eller afhender, hvis hand grafver, skal bøde én rixdaler, dog gårdmendene til deris fornødenhed at nyde til flavtorfve og husfornødenhed.

For alle bøderne såvelsom den skade, nogens kræ giør, må strax af oldermanden, hans medhielpere og den, skaden bekommet, uimodsigelig pantis, dog skal sådant pant stå til løsen i sex uger, og hvis det ei i seniste inden siette ugis dag blifver løst, følger det den skadelidende angerløs. Hvo sig imod setter og ei efter oldermandens og hans medhielperis sigelse vil lade sig pante, skal for hver sinde, han sig derimod sætter, bøde ti rixdlr. Dersom den skadelidende eller den, hvis kræ skaden giort såvelsom bøderne, hvorfåre pantet blifver af oldermanden og hans medhielpere, ei siunis at være vederfaret ret, skal af samptlige byemendene udvelgis fiere uvillige mend, som derudi skal kiende, og hvis de derudinden for ret kiendendis vorder, skal uden ald videre påtale af begge parterne

efterlefvis; til hvilken ende og ellers, om hvis fornødenhed udkrefves, at sognemendene skal komme tilsammen om, skal de samptlig — eller i nogens forfald, en anden fuldmagt at gifve — være forpligt på sognestefne, når oldermanden derom bud skicker, at møde under en half rixdallers straf.

Skal hvis bøder, som falder, skiftis som følger: Nemlig den halfve part til enhvers hosbonde, og den anden halfve part atter udi tvende lige dele, hvoraf kierken skal nyde den halfve part, og oldermanden sampt sine medhielpere for deris umage den anden halfve part, hvorfåre hand og årligen inden juel, hand sit oldermandsskab kviterer, skal giøre rigtig reignskab.

Hvis videre efter tidernis løb af oldermanden og de fleste sognemend kunde eractis byen gafnligt, skal anordnis og af de andre uimodsigelig følgis, under den straf, som då sat vorder.

At dette ofvenskrefne af os samptlige er indganget, sluttet og uryggelig holdis og efterkommis skal, hafver vi det med voris eigne hender og signeter bekræftet og på det ydmygeligste ombedet voris gunstige hosbonder dette vilde lade sig befalde at confirmere og samtycke.

Borch den 16. aprili anno 1675. Vår underskrefvet nafn og merke som følger og it signete undertryct på den trå, dette videbref vår sammensyed med, nemlig:

19 navne og bomærker.

Bag på dette videbref vår så skrefvet:

Når jeg ofverveier, hvor skadeligt det er, at byer er uden goede politie og skik, og hvor velbetragt, nytteligt og gafvenligt denne indgangne vidtegt byen munne være, kand jeg ei negte, såvit mine tienere

derudinden interesserer, joe gierne den at confirmere og samtycke. Ut supra. Jens Lassøn.

Då møtte hæderlig og vellærde mand hr. Augustinus Miller, sognepræst til Sønder- og Nørborch sogner og i retten fremviste en hr. oberste og amptmands velb. Erich Qvidtzow hans underskrefne fuldmact og befaling, skrefvet som følger:

På hans kongl. majestets vegne af mig hermed fuldmectigis og befalis sognepræsten til begge Borcher, hæderlig og vellærte hr. Augustinus Miller, at hand kgl. majst. præstegård udi Nørborch — som hannem vid kgl. privilegier allernådigst er bevilget — dends gafn og interesse, som hand acter at ansvare, søger og befordrer. Anlangende den sogne- og byevide der sammesteds, som fornemmis, at landsdommer Jens Lassøn skulde vilde fundere og oprette, så derudi af præsten ei noget samtyckis og bejaes, som kand være kgl. majst. præjudicerlig og hans majestets præstegård der samme steds og menige sognemend i lengden utålige.

Det er sømmeligt, ja tilbørligt, at dersom nogen ny sogne- og byevide udi og ofver Nørborck sogen skal oprettis, at den tilfårne kgl. majestets amptmand til påkiendelse, om den er christelig og tålelig for et sogen og menighed, at confirmeris, fremvisis, eftersom hans kgl. majst. sin præstegård udi Nørborch sogen beliggende hafver, så og andre proprieterier deris gårde, gods og bønder, og derfor og såvit udi sogneviden ere interesseret.

Datum Ringkiøbing d. 29. novembr. anno 1676.

Erich Qvidtzow.

Noch fremviste ermelte hr. Augustinus Miller samme tid sit underskrefne indleg som følger:

Eftersom Nørborck præstegård vid kgl. privilegier mig underskrefne allernådigst er bevilget, og jeg derfor såvit iblant Nørborck sognemend billigen indberegnis etc. begeris her i dag for retten på Nørherreds ting, at denne nu i retten indleverede sogne- og byvide, som fornemmis at landsdommer Jens Lassøn hafver i sinde udi og ofver gandske Nørborck sogen og sognefolk at fundere og oprette, må mig in originali betroes og her idag for retten ofverleveris, at der på tilbørlige steder kand fremvisis til påkiendelse, om den for menige sognefolk, som boer eller afling bruger udi Nørborck sogen, christelig og tålelig kand eractis, hvorimod lofvis, at bemelte vide uskamferet i alle måder her for retten igien skal vorde indleveret; men hvis at landsdommer Jens Lassøns fuldmectige skulle — moed forhåbning — mig denne min billig begering nechte, då på min allernådigste arfvekongis, sampt hans majestets høibetroide amptmand, velædle og velbårne Erich Qvidtzow til Sandagger, min gunstige lehnsherre deris vegne, begerer jeg, så og formoder at forbemelte sognevide for retten idag af kgl. betienter, de actbare mend, herredsfogden og skrifveren, eller hvo retten på deris vegne administrerer, sampt nogle flere dannemend — om det nødig eractis — under forseigling kommer icke til anden ende, end at ermeldte vide, som den nu i sine puncter er og ellers i andre måder nu forefindis, uforandret må forblifve, indtil hans kgl. majestets amptmand på hans kgl. majestets vegne og andre i Nørborck sogen, proprietarier eller deris fuldmectige på deris vegne den in originali ser og reviderer og derofver deris betenkende fra sig gifver.

Datum Borck præstegård den 21. december anno 1676.

Augustinus Miller.

Då hafver Christen Jenssøn, fuldmectig, efter denne skriftelig begering udi tingmendenis nærværelse og påsiun hr. Augustinus Miller dette videbref in originali betroed og bevilget og samme tid været fornøiet med, at det er blefven beståendis vid andet ting. Og nu endeligen til idag som forskrefvet er mødt Christen Jenssøn i Vestergård og på hr. landsdommers Jens Lassøns og en oldermands vegne i Nørborck og Mågård begerendis for en vide at underskrifve.

Og derpå fremviste hand for retten forskrefne videbref. Hæderlig og vellærde hr. Augustinus Miller fremviste her imod hr. oberste og amptmands fuldmact og sit eget indlæg, som begge dele her tilfåren findis indskrefvne. Endnu fremviste hr. Augustinus hr. oberste og amptmands sedel således skrefvet: Denne ny begierte bye- og sognevide, dateret Borck den 16. aprilis 1675 hafver jeg igiennemlæst, mens så vit hans kgl. majestets præstegård, såvel som hans kgl. majestets ryttergods udi Nørborck derudi interesseres, item efterdi efterskrefne mend sammesteds — *10 navne* — for mig skrifteligen og klageligen andraget hafver, at ommelte vide udi mange puncter er dennem mørk og for vanskelig at ofverveie og eftertenke — som og noksom siunis — ja udi adskilligt skulde vorde dennem i fremtider utålelig, då såvit hans kgl. majestets interesse derved i lengden siunis at kunde svæckis og formindskis, kand den, for adskilligt stridende imod andre velfunderede herreds- og sognevider, på hans majestets vegne af mig underskrefven ei samtyckis, langt mindre confirmeris, helst fordi derudi findis mange ledige pladser, som intet er påskrefven, og noget derpå kunde skrifvis. Men vil hafve sognemendene til deris herredsvide, hvorpå

ofvenskrefne mend sig berøber, henvist, at de samptlige den efterlefver, så som de sig til mig skriftlig forplictet hafver, hvorpå herredsfogden sin slutning kand giøre, som hand acter at forsvare. Herforuden hafver mand salig høiloflig ihukommelse Christiani 4te reces, 18. cap. af den anden bog, som iblant andet formelder, at ingen imod retten og landsloven er mechtig sig at forskrifve etc., som her i viden begeris, hvorefter de vidkommende samptlig underdanigst sig hafver at rette og forholde. Findis ellers nogle motvillige i sognet, som aldelis ingen vide ville indgå at være undergifven, de siunes for selfrådige og ulydige undersåtter og tienere at holdis. Ringkiøbing den 5. januari 1677. Vår underskrefvet Erich Qvidtzow. Hvilke indførte documenter alle for retten ere igiennemlæste og påskrefne. Og formente for retten Jacob Pedersøn af Mågård denne vide hannem med hans gårdmænd ei kunde være vedkommende, eftersom de boede i en enstedgård på Nørborck bye, og aldrig den gård hafver haft vide og vidtegt med Nørborck byemend.

Mange andre flere af Nørborck mænd fremkomme for retten og beklagede sig, at denne vide vår dennem — som de siuntis — utålelig og faldt dennem vanskelig at forstå; endog blef af nogle svaret, at dersom denne vide af dennem skulde holdis, vilde de aldrig besidde eller beboe deris gårde og væringer. Og vår hr. Augustinus Miller dom begerendis.

Då efter tiltale, giensvar og denne sags leilighed, og efterdi høiactbare og velvise Jens Lassøn til Grubisholm, landsdommer udi Fyen ved hans tilforordnede fuldmectige, velforstandige mand Christen Jenssøn af Vestergård, hafver ladet en del af Nørborck sognemend

hertil Nørherreds ting incitere, anlangendis it videbref at underskrifve og beseigle, og eftersom samme videbref udi adskillige puncter hiel utolige befindis, så de vedkommende sig på berøber deris gårde at motte kvittere, om de samme videbref skulle underskrifve, og derofver hosbonds gods kunde blive øde, og hans kgl. majestets skatter og contributioner kunde frakomme, og derforuden høiædle og velbårne herre, hr. oberste og amptmand Erich Qvidtzow protesterer på kgl. majestets vegne samme videbref icke at ville approbere, langt mindre den confirmere, helst eftersom den imod landslov udi mange poster er stridige, imod hvilke icke nogen bør eller må sig forskrifve, af disse omstendigheder sagens medfart viste jeg icke de sagsøgte mend, nemlig — *8 navne* — alle i Nørborck, item Jacob Pedersøn og Jens Ifversøn i Mågård til samme videbref og dets beskaffenhed icke at kunde tilfinde, mens vil hafve dennem for denne tiltale frifunden, hvilke jeg med egen hånd og vanlige signete stadfester.

Actum anno, die et loco ut supra.

Jens Jespersen Holst.

Efter afskrift i Landsarkivet i Viborg, i Sønder- og Nørre-Borks præstearkiv, diverse dokumenter 1656—1784.

Ribe amt.

Ribe.

I. 1563.

Anno 1563 den fredag nest efter...., blef disse epterskrefne vilkor samtøkt af borgemester och *råd* och 24 almofve.

1. Først skal ingen hafve heste eller øg sønden eller norden byen på byens forte til gresgang, uden så er, at de ere brende met byens brende, som och i fortiden sked er.

2. Item ingen heste at sla på forte løse, uden de ere gielde; men dersom heste ere ugielde, skal man holde dennom i tyr.

3. Item er markmand befalid, hvor nogen mands gies komer udi korn eller eng, da må hand sla dennom ihiel och henge dennom enten på digger eller gierde, at hver, som de tilhører, må derefter randsage, *hvor* mange hand hafver mist.

4. Item at ingen øxen eller stude ofver 2 år gamel skal stedis sønder eller nar ude for hiurdene eblant køer, thi der klages epå.

5. Iligemåde skal ingen och holde nogen foer sønden eller norden byen menige mand til trengsil, som och tilforne på Riber rådhus afsagt er.

6. Item klages der hordeligen på, at mange pospilter och andre, ehvem de ere, isønderbryder och forderfver mange mands gierder och gårdluckelse på

sancti Hansis holm. Hvor som så findes, at nogen så giører och komer derfra med slig børsil, di vil derefter straffis, som for andet tifven, at derfor hver forvare sig for skade.

7. Item gifvis tilkiende også, om den hundebulder i kirken sker under prediken och Guds tieneste, at hver tiltenker for den orsagis skyld at lade deris hunde blifve hiemme, så frampt at de icke skal komme under Las skorstienfeiers straf.

Efter Rådstuebogen angående Ribe bys jorder 1544—96, der findes i Landsarkivet i Viborg. Papiret er noget medtaget, så enkelte ord kan ikke læses.

II. 1794.

Forslag og udkast til et vide- og vedtægtsbrev samt markanordning for Ribe bye, udarbeidet og vedtaget udi borgerselskabet til oeconomisk og moralsk vels befordring i Ribe 1794.

1. Til at holde byens markvæsen i behørig og god orden anses 4re opsynsmænd fornøden til hver af byens porter. Rettest kunde disse opsynsmænd vælges af lodseierne og jordbrugerne og efter sådant valg beskikkes af magistraten.

Da denne post især i begyndelsen, indtil de hidtil her værende store uordener noget bliver indskrænkede og aflagde, kand medføre en del besværligheder, bryderier og ubehageligheder, skulle ingen være forbunden sig samme at påtage længere end ét år, medmindre han godvillig ville, og lodseierne ham dertil atter valgte og anmodede.

Til dette valg måtte lodseierne og jordbrugerne ved trommeslag indbydes en af de første 8te dage i hvert

års januari måned at møde på rådstuen med forige års opsynsmænd. Med de, som af de mødende da blive valgte, skulle de udeblivende være fornøiede, og forrige års opsynsmænd skulle derpå indberette valget til magistraten for af dem at få beskikkelse til deres eftermænd, så snart som mueligt, at markvogterne betids efter den 2. art. kunde blive antaget.

2. Hvert års opsynsmænd skulle årlig efter overlæg med lodseierne antage duelige markvogtere, 2de for Nørreports marker, nemlig den ene for Gallie- og Sorgesigmark med hederne samt det jord, som ligger imellem Galliemarks diget og landeveien norden diget ved Lundgård, og den anden for Østermåe med foerterne og Gamleaggere eller Nyemark, og en markvogter til Sønderport. Lodseierne måtte til dette overlæg og markvogternes antagelse, ligesom i 1. articul er melt, ved trommeslag indbydes at møde på rådstuen, og de udeblivende være tilfreds med, hvad de mødende vedtage. Bevogtningen af Vestermåe til Nørreport, som disse markvogtere fraliggende, sker best ved den markmand, som interessenterne i begge Jernkier og Kieldemarker holde.

3. Disse opsynsmænds pligt og forretning skulle være: Indseende med diger og hegninger omkring byens marker, at de ald tid ere i forsvarlig stand, at mark- og mose- samt holmvogtere ald tid efterkomme deres pligter, at ingen uvedkommende kreature sættes på holmgræsset, at vandløsningerne og veiene igiennem markerne ald tid ere tilbørlig vedligeholdte, med et ord, have bestandig opsigt med og våge over, at ald ting går ordenlig til, og ingen fornermelse går i svang i byens marker. Dog er det derved enhver anden jordbruger uforment tillige at bruge, hvad anden

lovlig opsyn han i berørte henseende anser best, og på mueligste måde søge alle ham forekommende fornermelser eller misbruge hæmmede, hvorom så vel som med forslag til mere orden enhver i tilfælde kan henvende sig til opsynsmændene med anmeldelse. Så formodes og, at opsynsmændene tid efter anden ved overlæg med de kyndigste af avlsbrugerne ville tiene det almindelige med gode forslag til agerdyrkningens fordel og nyttigst bedrivt, samt, når magistratens medvirkning og understøttelse deri kand behøves, dens assistence udvirke.

4. I hensyn til alt forestående og til destomere bestandig årvågenhed skulle opsynsmændene være forbunden fra april måneds begyndelse til october måneds slutning, hver søndag eftermiddag kl. 5, at indfinde sig på rådstuen ikke allene for indbyrdes at berådslå, men endog i særdeleshed, på det byens jordbrugere der på den tid kand vide at finde dem, om de have noget at andrage, og for ellers med dem at overlegge, hvad som anses til almindelig nytte.

5. Til markvogtere må de ingen anden antage end duelige og stærke folk og ingensinde længere end for én sommer fra den 1. april til octbr. måneds udgang. Deres løn skal være god og tilstrækkelig, således som de og lodseierne finde billig og med dem kand overkomme, på det mand kand have så meget større ret at kræve nidkiær og redelig påpassenhed af dem udi deres tieneste.

6. For hver af markvogterne skulle opsættes en jordhytte på de steder, som opsynsmændene udser, hvor de om natten i en undværlig tid kunde hvile og i uveir skiule sig. Ved hver af disse hytter anskaffes en fold at indsætte de indtagende creaturer udi.

7. Ved markvogternes antagelse forelægger opsynsmændene dem deres pligter: At vise den stræbsomste og upartiskeste påpassenhed i deres tieneste så vel ved nat som dag og ikke med nogen, der befindes at overtræde dette vide- og vedtægtsbrev, at se igiennem fingre. De skulle især være opsynsmændene undergivne og pligtige at efterkomme, hvad de dem i deres tieneste befale. Skulle de heri modvillig findes forsømmelige, eller om de befindes forsætlig at colludere med nogen, andre til skade, eller ikke at indtage creaturer eller får, som findes på utilladelige steder, skal de ikke allene være pligtige at betale, hvis skade de detsformedelst årsages, men desuden for hver gang sådan deres bryst findes, efter opsynsmændenes sigelse — når disse alle 4re derom blive enige — at betale en mulct til byens fattiges casse af 1 mark d., skriver én mark dansk, som i deres løn indeholdes. Skulle de derimod nogensinde befindes eller skielligen overbevises selv at have årsaget noget creaturs løsladelse af sit tyder for derved selv at profitere, bør de for hver således løsslået kreatur bøde til fattigcassen 4 mark d., skriver fire mark dansk, som på samme måde dicteres og indeholdes.

8. For at forebygge ald mistanke, måe markvogterne ingen avling have eller drive af noget slags, mindre holde dem tilhørende creatuer eller fåer under noget påskud i nogen af de marker, de bevogte.

9. Det skal være en af markvogternes vigtige pligter idelig at efterse, om markeskielsdigerne og andet hegn er vedligeholdt, samt så snart de derpå findes noget skår, eller at det nermer sig til at ville forfalde, da betids at melde det enten for opsynsmændene eller dem, hvis pligt det er at holde dem i stand. Ligeledes

bør de melde opsynsmændene, når de befinde nogen bryst på markeveiene eller at vandløsningerne behøve rydning.

10. Fra den tid kornet er indbierget og indtil october måneds udgang foranstaltes, at hyrden over Nørreports lille hiord bevogter alle denne ports lodseieres kiør, dem han morgen, middag og aften drive ud og ind i byen.

Markvogteren over Østermåe med gamle aggre og foerterne tager derimod Nørreports lodseieres løsgående heste, stude og unghøveder under bevogtning og opsyn, dem han hver aften, førend han lader dem af sigte, hendrive på et vis sted i marken og om morgenen samler dem igien til, som har skilt sig fra de øvrige.

Denne markvogter samt lille hiords hyrde må med hverandre aftale, hvor hver af dem vil holde sin hiord, der aldtid må være i sådan distance fra hverandre, at de ikke komme sammen, studene især ikke imellem kiørene.

Markvogteren over Gallie- og Sorgesig mark med hederne vedbliver derimod bestandig indtil vinteren at have opsigt med, at ingen udenbyes creaturer, hverken ved nat eller dag, komme og græsses i nogen af markerne, samt tillige at efterse markeskiels diegerne efter den 9. articul.

11. Alle og enhver skulle være pligtige at tydre på deres eget og ikke enten med langt mindre uden bevogtning lade nogen af deres heste, andre creaturer eller får komme løse i marken fra forårets begyndelse indtil kornet er indbierget, og førend opsynsmændene haver beordret byens creature og heste at tages under bevogtning efter den 10. art.

12. Skulle nogen ville holde løse får i efteråret under sær bevogtning for deres egen regning i de

marker, hvor flere ere lodtagne, må det dog ikke ske på andre steder end på Øster- og Vestermåerne samt fælledsdrivten, men aldrig i de marker, hvor rug er såed, længere end til 14 dage efter Michaeli i det længste, da det ikke er mueligt i sådanne marker at bevogte dem på græsagre allene eller holde dem fra den opkomne rug.

(Sålænge her endnu ingen græsligning er over de creaturer, enhver kunde tilkomme på efterårs græsningen i markerne, og man derfor fremdeles tillader eierne af den lille fælleds hiord at drive og græsse i efteråret i byens marker, hvor de ingen rettighed haver, bør disse og intet have imod, at andre byens creaturer og fåer i efteråret af og til komme på deres drift og græsgang.)

Men aldrig må nogen af mark-, kvæg- eller fåervogterne drive i indlukte fenner eller lodder de under bevogtning havende kreature, heste og får, beskadige nogen indhægning, grøvt eller dige, såfremt de ikke derfor vil stande til rette.

13. Svin eller giæs må aldrig findes i markerne. Antreffes de ikke destomindre der, betales 1 mark for stykket af første og 2 sk. for stykket af disse i indtægtspenge.

14. Når får med lam tydres i marken, skal lammene altid hæftes med. Skulle disse nogensinde findis løse, er det markvogterens pligt og enhver anden berettiget, på hvad sted fårene end findes tydrede, tillige at op- og indtage det lammene tilhørende i tyder stående får, såsom det nesten er umuligt at gribe lammene allene. Indtægtspenge betales da af 2 stkr. efter den 21. articul.

15. Sålænge veilestrimlerne, de endnu i fællig liggende grunde ved Galliebanken imellem Jernkier og

Galliemarkerne samt de vesten Galliemarksdiget indtil landeveien, således som hidtil ligge i fællig uudskiftede og ikke til nogle visse er overladte og bortleiede, måe ingen drive her med nogen særhiord, langt mindre må enten på disse jorder eller på veiene i foerterne, Nyemark, imellem tofterne uden for nørre port eller fennerne uden sønder port nogensinde findes tydret, langt mindre løs, noget slags creatur, enten heste, fæe eller får. Hvad deraf på disse stæder måtte findes, skulle markvogterne især, enten det er løs eller tydret, være forpligtede at indtage og derfor nyde dobbelt indtægtspenge efter den 21. art., og eierne desuden stå til ansvar og være tiltale underkastede efter den 18. art. Så må og marke-, kvæg- og fårevogterne i efteråret ikke drive eller græsse på anførte stæder og veie imellem fenner og tofte. Skulle eierne af disse veiparter synes at kunde og ville benytte sig af det der voxende græs, må de høste samme, men, som melt, ikke tydre eller græsse det af, da derved ikke allene gives leilighed til misbrug og at anfalde andres eiendomme, men især veigrøfterne derved nedtrædes. De som disse, ligesom ellers andre veie, hvor korn eller græs findes ved siderne, drive med deres kreature, bør holde dem kåblede og uden at standse for at græsse vedblive at trække eller drive dem til deres fenne, aggre eller jordlodder.

16. Det forstår sig at markvogterne ikke allene bør bevogte og have opsigt med de enhver af dem tildelte marker, såvit flere i samme ere lodtagne, men endog tillige med de indelukker eller fenner, som findes i deres distrikter såvel til Sønder- som til Nørreport, at disse ikke sker overlast af uberettigede.

17. Markvogterne bør påse, at ingen tydrer over enten på anden mands agger, korn eller græs. Når

sligt antreffes, flytter eller forkorter han tydret eller og indtager det overtydrede, der står i hans eget valg. I alle disse tilfælde tilkommer ham eller hvem anden, det antreffer og anholder, indtægtspenge lige så fuldt, som om det overtydrede havde været løs. Aggernes eiere bør desuden i dette og alle andre tilfælde af overlast erstattes skaden efter uvillige mænds sigende.

18. Drister nogen sig at tydre på anden mands agger eller eng, betaler han strax dobbelt indtægtspenge og er detsuden underkastet tiltale efter lovens pag. 954, art. 16. til skadens erstatning og at bøde halv så meget som for herværk.

19. Skulle nogen understå sig enten selv eller ved andre at udtage noget creatur, hest, fæe- eller får af folden, skal markvogteren være pligtig sådan ulov strax at angive for opsynsmændene, at de skyldige for hiordran eller markran kan blive ansete efter lovens pag. 957, art. 4. For hver slig voldelig udtaget creatur tillægges markvogteren detsuden dobbelt indtægtspenge, og de herved faldende bøder tillægges byens fattiges casse, når omkostningerne ere fradragne.

20. Vover nogen med gevalt allene at ville — hvad enten det kommer til virkelighed og fuldkommenhed eller ikke — fratage markvogteren, inden det kommer i folden, hvad han haver indtaget, straffes derfor efter sagens beskaffenhed og i følge lands lov og ret.

21. Løsnings- eller indtægtspenge fastsættes således: Af en koe, best eller andet stort høved 8 sk. d., af et ung nød eller kalv 4 sk. d., men af et får eller lam 2 sk. d.

22. Skulle nogen ville beskylde markvogteren, at han ulovlig havde indtaget deres creature, og det ikke skiellig kand bevise, bør derpå ikke agtes, når mark-

vogteren erbyder og aflegger sin ed, at indtægten er sked på lovlig måde og ulovlig sted.

23. I alle slige tvistigheds tilfælde haver såvel markmændene som alle andre sig først til opsynsmændene at henvende til mindelig afgiørelse, inden byens magistrat dermed bebyrdes, eller rettergang søges.

24. Endelig foreslåes og formodes, at magistraten herefter overdrager markopsynsmændene de forretninger, som markvæsens commissionen hidtil haver havt, da denne commission i så fald ikke mere behøves. Dog på dette videbrev kan blive så meget mere fuldkommen, skulle dette udkast dertil for først ikke antages eller approberes anderledes eller for længere tid for det første end 2 år. Men hvad deraf i den tid holder prøve samt med de forandringer eller tillæg, som opsynsmændene med største lodseiere i disse 2de år deri kunde finde fornøden eller nyttige, måtte det efter sådan tids forløb approberes og stadfæstes til følge og efterlevelse for bestandig i fremtiden.

Dette her udarbeidede og antagne udkast overleveres byens nuværende markvæsens commission med anmodning derom at høre flere lodseiere udenfor dette selskab og i tilfælde at modtage deres underskrivt om sammes antagelse, samt derefter til bekræftelse og iværksættelse at indsende det til byens magistrat.

Borgerselskabet til oeconomisk og moralsk vels befordring i Ribe den 15. marti 1794.

Selskabets nuværende directeurer:

Ussing. Eilschou. N. Friis. Juel. C. Koch.

Som lodseiere og lemmer af dette selskab antager dette udkast til videbrev p. p.

Nyeland. P. Hiort. P. Smed. J. Lyhne.
M. Lorentzen. Petri. T. Christensen. B. M. Christensen.

Jens Jensen. J. Schultz. P. Mulvad. Cruse.
Claus Christensen. L. Grundahl. C. Harknag.
C. Munch. N. Poulsen. A. Andersen. K. Sehm.
Fr. M. Kümmel. M. Outzen. Søren Lorentzen.
C. Hoeg. H. J. Møller. H. Bech. H. Lindberg.
Hobolt. E. Kastberg. M. Tostrup. Heiberg.
J. Matzen. C. Krøldrup. M. Harreby. H. Falch.
Bardevig. Rasmus Jensen.

Som lodseiere uden for borgerselskabet er med dette udkast til videbrev p. p. fornøiede:

M. Siveborg. L. Barfoed. Laust Sørensen.
Jens Truelsen. Niels Diderichsen.
Philip Bartels knapmager. Christen Svensen skomager.
Knud Hansen sadelmager. O. Kalhauge.
Jens Grøn. O. Dreier. L. Falch. J. Bager.
A. Hornum. Fridsch. M. L. Thun. Godsch.

Efter det vedtagne udkast i Landsarkivet i Viborg, i Ribe amts arkiv, pakken: Udskiftning vedkommende Ribe kjøbstads jorder 1803 f.

Varde.

1631.

Vi efterskrefvene Otte Rasmussøn oc Las Jensøn borgemestere udi Varde, Peder Jepsøn Bock, Ture Terckelsøn, Jacob Claussøn, Daniel Philipsøn, Hans Nielsøn Arnsberg oc Mads Christensøn Gieldrup rådemend sammesteds, kiendis oc vitterliggiør for alle, at efter som vi befinder it underskrefvene oc forseglede vide oc vedtegt under *sin* dato torsdag nest for Phillipi Jacobi dag 1571 giort oc anordenet af for*nefnte års* borgemester oc råde her udi Varde, oc af borgeskabit

oc des indvåner sambtykt, hvorledis at de erachtlig hafver ofverveiet oc betenkt byens oc des indvåners gafn oc beste, så oc hvorefter kunde erholdis en skickelig oc tilbørlig politi her udi byen, hvilke der efter af deris efterkommere borgemester oc råd oc borgerskabit her udi Varde videre er confirmerit oc sambtykt på Varde rådhus ved dieris henders underskrifvelse den 21. decembris 1604. Vi erachter oc udi lige måde bemelte vide oc vedtect tienlig oc byen meget gafnlig, som uforbigiengelige icke kunde nederliggis, hafver derfore såvelsom oc efterdi den er allerede *gammel*, oc dis formedelst papired oc forseglinger gebrekligt, den at renovere oc ydermere at bekrefte vered forårsagit, oc derfore i dag den 16. juni lådit opkalde på Varde rådhus sambtlich borgeskab oc indvåner her udi byen, hvor oc er møt tilstede nesten aldesammen, eftersom mandtallit da blef oplest, oc dennem forlest samme vide, nemblich 24 mend, som er: Johan Amorsen glarmester, Peder Andersøn, Rasmus Christensen Bialderup, Niels Hansøn Skambstrup, Hans Hansen Varde, Peder Pofvelsøn Bardskier, Christensen Lønborig, Lauge Christensen Klintting, Christen Simensen Janderup, Niels Nielsen Giedbierig, Las Pedersen Øse, Thomas Nielsen Skinager, Ifver Nielsen Kvide, Morten Nielsen Tordbyl, Niels Lassen Broeng, Anders Jensen Berre, Peder Christensen Berstmos, Lauridtz Hansen, Jens Frantzen Markskiel, Knud Christen, Beyer Nielsøn, Peder Pedersen Bagger, Rasmus Madtzen oc Chresten Chrestensen Tarp, borgere udi Varde, hvike fornefnte fire oc tyfve mend da med os oc vi med dennem, såvel som mienighed da tilstede var, samtøkt fornefnte vide oc vedtecht fast oc ubrødelig udi alle ord oc artickeler under des forbøede, pæn oc straf der hos findis, som enhver

skatborger oc indvåner i Varde uimodsigelig skal vere forplict at udgifve, som efterfølger.

1. For det første skal hver mand i Varde udgifve sin skat efter kongl. maits. vor allernådigste herris brefve oc skrifvelse mod åring skat oc andre byens tynge i lafvetide. Hvo her imod findis forsømmelig oc icke udgifver sin skat i lafvetide, skal hafve forbrudt 18 skelling til byen oc findis en ulydig mand.

2. Hvo som tilsiges af sin rodemester heller nogen anden på byens vegne at udlegge til tømmer eller anden byens gafn oc icke udlegger, forind det eskis tredie gang, den skal hafve forbrut 18 sk. til byen oc 4 sk. til sin rodmester.

3. Hvo der gifver kiemner heller nogen anden, der på byens vegne tilsiger nogen, enten skiendtsels- eller ukvemsord, skal hafve forbrudt 18 sk., halfparten til byen oc halfpa*rten* til den, som ordene fanger.

4. Hvo som drager af byen i nogen bestilling, skal tilsige en anden borger, som skal giøre fuld for hannem i alting, til hand kommer i byen igien. Hvo her imod afdrager, skal hafve forbrudt 18 sk.

5. Skal hver mand låde sin fæ, får, svin oc alt anden kritter følle en hiørde oc en hiard, hver af sin slax. Fordrister sig nogen til her imod at holde nogen serhiard med fæe, får heller nogen anden slax kritter, da skal hand hafve forbrut, for hver kritter, så ofte hans brøst findis, 18 sk. til byen. Oc hvo der med frie villie udjager eller udsliper nogen slax kritter, forend hiorden drifver ofver hver slax, hafver i lige mådde forbrut 18 sk. for hver kritter.

6. Skal ingen mand hafve sine heste på stubber her på Varde mark om nattertids, fra solen settis, oc solen går op, forind kornit er indaggen af den vong aldsammen, oc skal der ingen øg vere på Varde

aggere oc ingen heste i Varde kier. Hvo her imod findis at giøre, skal hafve forbrut 18 sk. Mens slipper nogen hest eller øg løs af sin rette tyrevold oc blifver påtagen af markmand eller nogen anden, da skal hand gifve 2 alb. for hver hest eller øg oc betale skåden, oc skal manden hafve 1 alb. for 2 små kritter.

7. Når eng oc korn liggis i hus efter borgemester oc råds befalling i lavtide, siden skal hver mand holde sine kritter for hiørde oc hiard efter vide oc vidtecht under 18 skielings brøde.

8. Fordrister nogen sig til selfver at udtage sine kritter af byens giemme, hand skal forfølgis med vold oc bøde for voldsgierninger.

9. Hvilken mand, der tyrer sin heste eller øg i anden mands korn heller agerrene heller låder sine svin eller anden kritter ud i kornet om nattertide, skal bøde derfore 3 mark danske til byen oc gialde skåden.

10. Hvo som søger heller låder søge sin heste, øg eller nogen anden kritter i nogen mands aggerren eller aggerende heller på aggerne imellem kornet, som icke er rette tyrvold, heller hafver rendetyrer på sine heste, skal hafve forbrut 18 sk. til byen og 4 sk. til den, der påklager.

11. Skal der ingen hafve kiør heller nogen anden kritter i tyre på Vårde mark uden heste oc øg allene. Hvo her imoed giør, bøde 18 sk.

12. Hvo der hafver kalfve på Varde mark oc giør nogen mand skåde enten i agger heller eng, hand hafver forbrøt 18 sk. for hver kalf.

13. Skal der ingen tyre sin heste heller øg på nogen mands eng, forend hand fanger sin hiø af engen eller sliper nogen anden kritter på eng, førend hiø er afaggen, hand gielde skaden oc gielde 18 sk. til byen.

14. Skal hver mand holde sin lycke ved fuld macht,

som hannem blifver udsat af borgemester oc råd i timmelige tid. Hvo her udi findis forsømmelig, oc nogen fanger skåde igiennem hans lycke, då gielde hand skåden oc bøde 18 sk. til byen.

15. Hvor der findis lycke imellom gårds jord heller kalgords jord, då skal de holde lycke med hverandre, hver halfparten. Oc hvo som icke vil holde half lycke med sin nabo, skal bøde 18 sk. til byen oc gield skåden, der skier giennem hans lycke, oc bøde 18 sk. til den, der påklager.

16. Hvo der grafver grønjord på Varde mark skal hafve forbrut 3 mark til byen og 8 sk. til den, der påklagendis er.

17. Hvo der findis at hugge ris i Varde lund enten store eller små uden borgemester oc råds befalling til byens nytte, skal have forbrøt 3 mark til byen oc icke vere mand desbedre, oc 4 sk. til den, der påklager.

18. Hvilken mand, der tager mere jord på Varde mark, end hand vel kand giøde, heller nogen såer noged jord uden giøde, hand bøde 3 mark til byen, om det bevises hannem ofver, oc udliggis noged jord, som hand hafver tagen, oc anden mand fanger skåde deraf, da gielde han skåden.

19. Hvo der fører giød på den agger, en anden mand er skrefven for efter borgemester oc råds befalling, skal hafve forbryt sin giød.

20. Skal hver mand udgifve sin degnerente til skolemesteren, som er 8 alb. af hver hus oc boe, på sanct Hans baptistæ dag, oc hvo det icke udgifver, efter det æskis trei gange, skal have forbrut 18 sk. til byen og 4 sk. til den, det opkrefver.

21. Hvilken mand, der louglig stefnet blifver med bysvend, oc icke møder stefning, hand hafver forbrut 18 sk., oc hans gienpart at forfølge hannem til byting.

22. Når nogen varis til byens arbeide, då skal hand møde, inden klocken slår, som hand tilvaris. Hvo icke møder tilstede, inden klocken er slagen, skal bøde 4 sk. til sin rodmester oc 4 sk. til byen.

23. Hvo der findis, enten mand heller kvinde, ung heller gammel, som lobber i gåden iblant får, når di kommer i byen, oc forhindrer nogen mands kritter, at det ei må gå stille fremb, skal have forbrut 4 sk. til byen og 4 sk. til den påklager.

24. Skal oc ingen mand ligge møg udi gådene, oc skal hver mand holde vand for dørene og giøre gåderne reine, nar de tilsiges. Hvo deri forsømmelig er, skal bøde 18 sk. til byen.

25. Skal hver mand holde sin vacht, nar hand tilsigis, och skal gå i vacht, nar klocken er 9, oc gåe på vacht til klocken er 2 om sommer, oc til 3 slet om vinter, och ringe klocken på vacht og af igien. Hvo heri findis forsømmelig, hafver forbrut 18 sk.

26. Hvo som tager nogen husfolk til huse uden borgemester oc råds samtycke, skal have forbrut 18 sk. til byen.

27. Hvo der tilsigis af bysvenden at skulle møde til rådhus, oc blifver hannem sagt, hvad klocken skal vere, i nor hand skal møde, i hvo det er enten borgemester, rådmend heller nogen anden borger, oc hand icke møder tilstede, inden klocken er slagen, som hand blifver tilsagd, skal have forbrut 4 sk.

28. Item skal hver mand måde hiorde efter hver slax kritter, så ofte det kommer dennom til med rette til sancti Michaelis. Hvo her imod giør, skal hafve forbrut 18 sk.

29. Skal der ingen hafve provetter ud til gåder her i Varde, som enten er gang heller agen udi. Hvo her

imod findis at giøre, skal gifve 18 sk., hver gange nogen der på klager; og skal ingen holde skindting hunde her i byen under forberørt brøde.

30. Findes der nogen død kritter liggendis i byen, enten øg heller anden død kritter, då skal den, det tilhørde, låde det uddrage af byen oc uden ald forhaling oc strax låde det nedgrafve i jorden heller bøde 18 sk., så ofte hand tilsigis derom.

31. Hvo af Varde borger, som efter denne dag opbryder nogen aggerjord af hede her udi Varde mark, då skal de det beholde dieris lifs tid oc dieris hustruer oc børn efter dieris død, så lenge som de skatter oc skylder her udi Varde, oc siden skal det igien til byen.

At bemelte gammelle vide her met renoverit er ved alle sinne artikler, som forskrefvit står, hvilke vi fornefnte borgemester oc rådmend oc vi ofverskrefvene 24 mend beplichter os at holde och efterkomme sampt och af alle och enhver Varde borgere och indbyggere at ville uimodsigelige holdt och efterkommit hafve, under den straf, som der vedbør och hos hver artickel er specificerit.

Til videre bekræftning hafver vi hengt voris stads signet hos voris egne signeter her nedenunder eller och met egenne hender bekreftigit.

Actum Varde den 16. juni anno 1631.

Læst oc forkynt udi Varde rådhus for retten den 13. januari, menigheden til efterretning, 1664.

Brevet er senere læst på samme måde, i den første tid hvert år, siden med et eller flere års mellemrum, og slutter med torsdagen den 5. maj 1729.

Efter originalen, som findes i Landsarkivet i Viborg, opbevaret i en trækasse, meget sirlig prentet og skreven på en pergamentrulle, der er 63 cm. høj og 47 cm. bred. Nogle ord, der er utydelige, er her gengivet med kursiv.

Foruden Varde bys segl, der er fastholdt med silkesnorer og kvaster, findes 24 borgeres segl vedhæftede med pergamentstropper og, ligesom byens segl, anbragt i trækapsler. På fire af stropperne have de pågældende borgere skrevet navn og egen hånd.

Artiklerne er mærkede med store, røde romerske tal, og de dele pergamentrullen i to spalter, medens indledning og efterskrift er ført over hele rullen.

Forhen meddelt af Palle Fløe i »Samlinger til jydsk historie og topografi«, 6. bind, side 248—53.

Henne, Vester-Horne herred.

1760.

Som de såkaldede Vesterkiær enge imellem Staushøe, Henneberg og Tebbelgård beliggende er ved eftersiun befunden så ilde tilred af kvægs trækning at samme, som er got og grødefuld giæsteng, nu er bleven til kiær og foerte nesten over alt.

I den anledning tage efternævnte: Andreas Samsing Fibiger, sognepræst til Henne og Lønne menigheder, Søren Christensen Rygaard til Hisselmed og Rasmus Øllgaard, bye- og rådstueskriver samt hospitalsforstander i Varde, som største lodseiere på egne og bønders vegne i bemelte Vesterkiær, sagen i deres hånd, og resultatet af forhandlingerne bliver følgende

Vedtægts- og videposter.

1. At samme, nemlig de såkaldede Vestrekiærenge, skal hegnes og fredes året omkring for hornkvæg, får og gies under 3 markes brøde, som sammes eiere, for hver styk af bemelt høfder der udi betrædes, skal betale, og til dend ende for det

2. skal groben vesten omkring besagde enge inden nestkommende Mickelsdag af enhver vedkommende for sin skift og andel opkastes 4re allen vid og 2 allen dyb, hvoraf de lodtagne i Vesterkiær ickun tilkommer dend halve grob at opkaste og Staussøe beboere dend anden halve — siden grunden på vester siden tilhører dem i alt — hver for sin grund, da jorden der af, som opkastes, ligger halvdelen på hver side af groben. Og digen østen omkring så forsvarlig at være oplukt inden nestkommende Allehelgensdag, at ingen bæster eller creaturer kand komme der over, som ligeledis forrættes af enhver for sin grund, enten digen går kroget eller lige frem, så som dend gamle digfoed skal følges, og nyder enhver 5 allen østen digfreden til grob og at grave på til digens opluckelse og vedligeholdelse. Skulle nogens anpart grob og dige til bemelte tider findes uopkast eller icke forsvarlig i stand ved eftersiun, da dend efterlades, ved hvem brøst så måde findes, at udpantes for 8 sk. danske af hver skar, efterladt er eller icke forsvarlig er opgiort, og arbeidet dog lige fuldt at forrætte.

3. Enhver lodtagen i oftmelte enge måe lade sine bæster gåe der udi hvert år i rugsædens tid, som skal være 4re ugger i høieste, nemlig 8 dage før Micheli og 3 ugger der efter, dog om våd høstveierligt imidlertid indfalder, så at engene der ved af bæsters trækning skulle lide skade, måe de icke gåe der så lenge, hvor med tilsiunsmændene skal have vedbørligt opagt. Og måe ingen indslåe flere bæster der udi end efter lod og andel, nemlig 1 bæst på hver 15ten skar brede, som blev skiønnet at være en dagsslæt.

4. Når høet afbierges, må enhver lodtagen tyre bæster derinde, dog ei uden på deris egen grund, ei-

heller længere tid end høet deraf avles. Men hornkvæg, får og gies må ingenlunde komme der udi.

Således er ovenbemelte tid og stæd påskiønnet og vedtaget, hvilket synsmændenes forretning udviser, hvortil vi eragter fornøden endnu at tilføie for det

5. at forbemeldte grob og dige om Vesterkier eng skal af alle vedkommende være forsvarlig istandført hver forår, forinden kvæg og bæster udslåes, som bliver at regne 14ten dage for Voldborgdag, ligesom og stedse sommeren igiennem, indtil kvæget indbindes, holdes ved lige. Befindes nogens andel brøstfældig til den tid eller siden icke at være holdt vedlige, skal dend skyldige, hver gang hans brøst findes, pantes for 1 mark danske og dog lige fuldt at istandføre det manglende, under dobbelt udpantning.

6. Skulle nogen befindes at tyre deres bæster i oftberørte enge, enten på deris egne eller andres, uden i dend tid høet der af bierges og til dend ende ligger skår på digen eller groben, eller icke vil optage deris bester der af i efterhøsttiden, når for anrørte måned er til ende eller før, om vedkommende agter det fornøden formedelst vandig veierligt, som forhen melt, da skal de, som her udinden findes skyldig, betale af hver bæst 24 skilling, hver gang brøst findes, som i mangel af mindelig betaling udpantes, foruden digen eller groben strax at opkaste under lige mulct, om det efterlades.

7. Hvis skåre, som liger på digen til høets udførsel, skal ligeledes strax opluckes, når samme er afført, under lige mulct, ligesom og

8. dend eller de skåre, som skal bruges til bæsternes ind- og udtrækning i rugsædens tid, derfor at skal holdes stændig bomme for andre creaturers indløb, og samme strax, når bæsterne icke længere måe gåe

der, at skal opluckes forsvarlig, hvilket samtlige, som har bæster der inde, skal efterkomme under mulct af 2 mark danske, hver gang brøst så måde findes, enten med bommer at stå åbne eller digskårers efterladelse.

9. Skulle det befindes giørlig, at enten en eller flere i Vesterkier lodtagen skulle kunne fåe sine engskifter udbyt ved mageskifte med andre og med deris hosbonders samtycke for at have det på et sted, så bliver det icke nogen herved forment, imod ingen vidre fællig måe søges i oftmelte enge af de således udgående, og om hand eller de vil benøtte sig der af til vidre græsning end i dette vide og vedtægt er mentioneret, da forsvarlig på alle sider med diger og grobe på deris egen grund samme at indhegne, således at ingen lodseiere derved sker eller tilføies nogen præjudice imod ovenanførte poster under den mulct, som ved enhver anført er, og hvor efter de strax skal lide udpantning i mangel af mindelig betaling, når påklages og brøst findes.

10. Skal årlig 2de mænd af de lodtagne i Vesterkier enge have nøie og vedbørlig opsigt med, at alt, hvis denne vide indeholder, bliver af vedkommende stricte efterlevet og fuld værd fra de modbrydende at udpante, når mindelig betaling ei kand fåes, hvormed de efter loven hverken bryder vold eller herværk, og skal de fornemmelig derhen se, at engene nyder fredning, og at løcke og grob der omkring altid er i forsvarlig stand, hvortil 2de nu indsættes nestkommende Micheli enten ved lodkastning eller om de anderledis sig derom forener, som skal vedblive deris opsigt til årsdagen, og således alternere indtil alle lodtagne har haft opsiun et år, da det efter touren tilkommer de første igien. Skulle det befindes, at de

med nogen ser igiennem fingre, skal de pantes for dobbelt.

11. Hvis pant, som indkommer, bliver i older- eller pantmændenes giemme, og om det icke til Allehelgensdag løses efter loven, da at bortsælges, og hvad derfor indkommer bekostes først det fornødne trær til bomme for engskårene i rugsædens tid og resten at tilhøre sognets fattige.

Og som mand icke har kundet efterlade at se bøndernes mis- og upligtig brug af formelte enge engang hemmet, på det samme icke aldelis skal blive ødelagt og til en almindelig foerte i tiden, som ved indhegning og freden kand igien blive goed eiendom, og til hvilken ende, som det almindelig beste for alle lodtagne der udi, er det både siunsforrætningen og ovenstående vide og vedtægt er bleven foretaget og indgået.

Altså skulle ingenlunde ventes, at de mindre lodseiere, som lovlig er bleven stevnet for syns udmeldelse og sammes overværelse med vidre, men ikke enten ved udmeldelsen inden rætten eller idag har indfunden sig, kand have noget her imod at indvende; men mere håber denne vedtægt, og hvad passerit er her udinden, som er grundet på allernådigst lov og oven allegerede forordning af dem i alle posters samtykt. Ligesom det af os under vores hænder og signeter bekræftes på egne og vores tieneres vegne til uryggelig efterlevelse af alle vedkommende.

Datum Stausøe ved åestædet dend 30. juli 1760.

På Ribe domkirkes respective forsvars vegne som overværende og efter fuldmagt.

Niels Knudsen. Rasmus Øllgaard.
S. Christensen. A. S. Fibiger.
På Henne kirkes vegne Jacob Langlyth.

Under disse navne findes de tilsvarende segl.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, i Henne-Lønne pastorats arkiv. Den er skrevet med øvet hånd på flere sammenhæftede ark, på stemplet papir til 24 sk.

Sønderho, Fanø, Skads herred.

1777.

Herved gives Sønderhoe beboere tilkiende, at til samtlige indbyggeres gavn og bæste, og at alting kand ordentlig og skikkelig tilgåe her på landet, da haver den første roede inddelt sig i 3de roeder, nemlig 12 mand i hver, og bliver da for dette år sognefogden Jens Nielsen Nissens medhielpere efterskrevne tilsynsmænd navnlig: Kalle Nielsen Tækker, Hans Thomsen, Mikkel Sonnichsen, Hans Hansen Munk, Niels Hansen Pedersen, Thomas Sonnichsen, Mikkel Jensen, Jess Klemandsen, Thomas Nielsen Fogd, Hans Jepsen Knudsen, Mattis Anthonisen Jessen, Sonnich Jepsen.

Indbemeldte mænd skal se til udi indeværende år 1777 at alting rætsindelig tilgår, og at den fattige sker lige så god ræt, som den rige efter sine conditioner og vilkor og det uden persons anseelse i nogen måde, til hvilken ende her indsettes nogle magtpåliggende poster, hvorefter vedkommende kan vide sig at rætte og forholde.

1. At når vinterveirlig det tillader at åge tang på sandene, da skal bemeldte mænd med mig forud se, hvor dempning bæst behøves, og hvor der bekvemmest kand komme på sandene med heste og vogn, og dernæst ligge så mange læs på stædet, som de finder nødig at være. Og for arbeide i den henseende må ingen være forskånet, men samtlig indfinde sig på den stæd, de anordnes, og ikke sende børn ud, men selv komme eller en forsvarlig i stædet. Befindes der nogen,

som ikke mødte, straffes de første gang for 8 sk. og anden gang 1 mark, ligesom og vognmanden, der ikke møder med heste *og* vogn, bøder dobbelt imod en enkel person, som meldt er, så fremt de ikke kan give gyldig årsag til deres hjemmeblivelse.

2. Og skulle der gives leilighed til at åge tang på sandbiergene, førind helle sognet var hiemkommen om høsten, da skal de, som er tilstæde, møde på den stæd, hvor de tilvares, og da antages kvindfolkene for got, når mændene var fraværendes, for ikke at lade nogen god leilighed gåe forbie, eftersom voris bierge til dempning er hart nødtrængende; thi de, som ikke indfandt sig, straffes efter som i 1. post er meldt.

3. Vognmændene nyder af sognets casse for hver bied tang, de åger på vores sandbierge, enten det var fraværendes eller nærværendes, 1 mark 4 sk., undtagen på de bierge ud for kierken, hvor de åger efter anordning årlig eller, når fandtes fornøden, tvende bied uden betalning.

4. Om nogen lader sig finde udi marken enten at slåe lyng eller vægger uden allene i de dage, som sognets beboere og menige almue bliver tilvaret at slåe derudi, dog samme tid entholde sig fra det, som strider imod loven og landets velfærd, være sig før eller efter, da bøder hver person første gang 2 mark, anden gang 3 mark og siden dobbelt straf for hver dag, de i så måde blev antreffet, men i den tilvaret tid, er hver forundt på en lovlig måde at giøre sit bæste, dog undtages her alle fattige og nødtrængende enker og faderløse, som ikke i de tilvaret dage kunde fåe nogen at slåe for dem, da bliver dem allene tilladt at slåe lige mange dage strax efter den almindelige tilvarelse, dog forud indmelde sig hos sognefogden om tilladelse, og drister nogen sig til at slåe for sådan uden ordre,

er postens ommeldte straf undergivne, og de, som haver tvende heste, slår og bestandig 2de mand, og de, som haver 1 hest, slår hveranden gang 2de mand, og de øvrige beboere, som ingen heste har, slår og ikke mere ind 1 mand hver dag.

5. Betræffes nogen med hellem enten at hiemkiøre eller hiembære, må vide at vil blive straffet efter loven og efter øvrighedens dømmelse.

6. Om nogen enten kiører, rider, går eller trækker over nogen mands korn eller græs i heiningens tid eller på den tid, det derunder kunde lide skade, uden det måtte ske med bevilling af eiermanden, eller mand dertil var nødsaget, bliver straffen første gang af en ledig person 4 sk., med en creatur 8 sk. og med en vogn 1 mark, for hver gang de i så måde blev antreffet, men allene komme på de almindelige veie og stier, som dertil er udsat eller udsat vorder. Og befindes nogen at dølge sådan uskikkelighed, bliver straffet lige ved den skyldige med 4 sk.

7. Sognets alfare veie bør giøres istand til landets gavn i rætte tide, at ingen desårsag kiører på nogen mands grund uden tilladelse; thi haver vores tilsynsmænd med sognefogden samme at overlegge, hvad tid samme skal anordnes til reparation, så ingen for dette arbeide bliver forskånet af dem, som disse veie til deres brug bør have. Holder nogen sig derfra af vedkommende, straffes hver gang for 8 skilling.

8. Alle de, som haver erter sået udi deres mark, har den frihed at angive alle, som de befinder at komme i denne grøde at afplukke og nedtræde, for sognefogden eller tilsynsmænd, som uden persons anseelse skal lade den skyldige ved pantemændene blive straffet for 4 sk. af hver person, være sig børn eller gamle folk.

9. Enhver bør tyre sine creature på deres eget grund, indtil så lenge kornet overalt er indavlet, og fårejagten er sked, at det ikke, som forhen sket er, når nogle har deres korn inde, og andre, som indda kand have noget ude, lider skade på deres korn formedels en del, der tyrer deres creature, hvor de lyster, thi ville de, der i den tid befinder enten løse creature eller tyret på fremmede grund, tage dem i hus og anmelde det for vedkommende at blive straffet, og bøder derfor af hver creatur 8 sk.

10. Dersom nogen vil have deres får i tyre, da skal de tyre dem på deres eget grund og således hægte lammene, at de ei gør skade på andres korn og græs, thi sker det, at de befindes løse, tager de skade for hiemgiæld og betaler af et får 4 sk. og af et lam 2 sk., hver gang de antreffes.

11. Når hyrderne, som er leiet til at uddrive køerne, råber lydelig om morgenen, da skal enhver jage deres creaturer betids til hannem, at det ikke skal løbe for sig selv på sandbiergene og imellem husene; thi både trædes sandet løs, og den derpå voxende grøde på biergene afrives. Og er der nogen, som ikke vil have sine kreaturer med hyrden, da skal de enten selv vogte dem eller sætte dem i forsvarlig tyre, ifald det ei var bekvem til at gåe med hyrden, at det ei, som meldt er, skulle løbe, hvor det lyster, til landets store skade; thi såfremt her imod handles, multeres hver gang for 8 sk. af hver creatur, som i så måde atrapperes, og haver enhver at beobagte, om de befinder sådan uorden, da skal de den skyldige for vedkommende angive, så fremt de ikke vil være lige straf undergivne.

12. Når hyrden driver med sognets creaturer, da har de den frihed at gåe med dem, hvor de lyster undtagen på biergene, som i næstfoeregående post meldt

er, så ingen må jage hyrderne med hiorden af sit grund i den tid under straf af 3 mark danske.

13. Om aftenen, når hyrden har hiorden hiemdreven, da skal enhver strax tage deres creaturer ind, eller og tage dem så i agt, at det ei løber og opæder på sandbankerne det derpå voxende helme; thi bliver dette vores sandvogtere tilkiendegivet, at om de befinder nogens køer derpå, da jage dem deraf og give eiermanden det tilkiende, hvis de da ei strax indlader dem, og de siden befandtes på bankene og biergene, bliver straffet hver gang af hver creatur 4 skilling.

14. Den såkaldede sloge er ellers almindelig at tyre sognets unge creaturer på i indheinings tid, uden der ellers var nogen, som så hart skulle trænge der til, at de i den tid ei havde noget græs at tyre på, da tillades deres køer at komme i slogen i den tid, men ingen anden. Befandtes der andre, straffes de første gang 8 sk., anden gang 1 mark og så fremdeles.

15. Den såkaldede foete eller hyrre er at tyre sognets heste udi, og desuden har enhver rettighed at kaste ler og grave skuer, så meget som de til deres brug behøver.

16. Med tørvgraven forholdes således: De, som har 2de hester, må grave i vorres fællesmark 10 læs tørv, og de, der har 1 hest, nyder halvparten derimod årlig, dog er herhos at erindre og forbyde, at ingen tørvgraven sker østen fåellen eller østen den forhen giorte opkastning i slogen, da det henliger til sognets creaturer at tyre på. Handler nogen her imod, straffes første gang 8 sk., anden gang 1 mark og siden dobbelt, for hver gang de attraperes.

17. Hver svin, som enten findes ukrøget eller ilde krøget, at de kand amvrode jorden, dens eiermand skal betalle hver gang 8 skilling.

18. Dersom nogen bliver nødsaget til at kaste deres fartøier i flode udi den for landet liggende havn, da skal de, som giører sådan grøft, når deres fartøier var i flode, kaste grøften efter igien inden 24 timmer, da der ellers kunde i den tilfælde ske ulykke både med folk og fæe; thi de, som det ikke giører, kommer i mult for 1 rdl.

19*). Pantemændene bliver for dette år Thomas Jørgensen og Niels Madsen, kroemand, som skal forrette execution, og skal samme pantemænd nyde af hver person, som de panter, enten de ere bosidende eller ei, 2 sk. hver, og bliver panten ei lenger stående til løsning ind i 4re ugger, da det ellers på en offenlig auction bliver bortsolt vedkommede til efterretning.

20. Alle bøder, som den straffældige bøder, skal og bør komme til sognets almindelige casse, uden så grovlig mishandling, at det bør komme for høie øvrighed, da betalles og til øvrighed efter lovens kiendelse og sognets beskaffenhed.

Disse anførte poster haver vi, som tilfaldt den første roede, med sognefogden på bæste måde oprettet, som tiener altsammen til sognets almindelige gavn og bæste; thi lader vi denne vide for de øvrige af sognets beboere her på kierkestevne forkynde. Og har nogen herimod noget at sige og erindre, da indfinder de sig hos sognefogden inden førstkommende søndag, da denne vor vide ellers oversættes på behørig papir og indsendes til hr. stiftsbefalingsmand til et underdanigst approbation.

Synderhoe den 25. marti 1777.

Jens Sonnicksen, Johannes Nielsen Mathisen, Jens Jensen, Søren Nielsen Uldal, Niels Madsen, kromand

*) *I originalen har dette punkt også nr. 18, og videbrevet slutter således med nummer 19.*

Mickel Jensen, Kolle Pedersen, Hans Jessen, Andres Hansen, Niels Anderssen, Anthoni Jessen, Jes Klemmendsen, Matz Hansen, Thomas Sonnichsen.

Som sognefogde Jens Nielsen Nissen, Jens Jensen Sonnichsen.

Anmærkning: De øvrige af roeden er bortreist, siden dette blev oprettet og desårsag ikke har underskrevet.

Derefter er tilføjet med samme hånd:

Det var og ikke ubillig, om mand og tillige med de øvrige poster lod forbyde, at ingen her i sognet må lade deres hunde løbe i marken at forjage fårene og måske kunde ødelægge lammene eller i det mindste forjage det, så at det skulle løbe moderløs; thi vilde de, som haver hunde, holde dem indbunden eller i deres egen nærværelse, at sådant ei skulle ske, og om nogen fornemmer, at der af var skade vederfaret, da må det angives for vedkommende, og eiermanden betalle skaden og desuden bøde hver gang 1 mark. Ja om ind ikke skade sker, så har enhver dog den frihed at dræbe hundene, når de uden eiermandens grændser blev befunden.

Publ. for Sønderhoe menighed på kirkestævne bededagen*) d. 26de marti 1777. Test. M. Hansen.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, i topografisk samling. Den er skrevet med øvet hånd på to sammenheftede ark i folio.

---

*) *Alm. bededag indtraf i året 1777 den 25. april.*

indbyrdeshjælp principet. Som det danske lavsvæsen allerede har fundet sin utrættelige og pietetsfulde historiker Camillus Nyrup, således vil vel også den grundform for menneskeligt samvirke, der har givet sig Udslag i de danske landsbylove, finde sin mand, der vil hellige sig til disse forholds fulde og hele udredning. Opgaven vil være overordentlig taknemlig og så meget lettere, siden andre nu skaffer grundlaget til veje. Det arbejde, der her er gjort, er i virkeligheden allerede så stort og besværligt, at det alene kræver mange år af en mands arbejdstid. *Efter en anmeldelse paa syv sider sluttes så:* For endnu en gang at sige det: en af de sjældneste og righoldigste kilder til kundskab om almuelivet i fortiden, som længe har været lagt til rette i dansk litteratur.

ALF LARSEN.

Berlingske Tidende: Blandt de kilder til oplysning om svundne dages bondekultur og landboforhold, som vor tids forskning i større og større omfang drager frem for lyset, indtager denne bog en ejendommelig og fremtrædende plads. Man skal vanskeligt finde et historisk arbejde, der sætter et nutidsmenneske mere lyslevende ind i fæstebøndernes tankegang og livsvilkår, som de formede sig på fællesskabets og fællesdriftens tid, end disse gamle bondevedtægter, fremgåede som de er af slægtleds forhandlinger og drøftelser på bystævnet i landsbyens midte. En rigdom af enkeltheder belyser bøndernes daglige liv og færd, lige fra bestemmelsen mod den »broder«, der »slår øl på den anden med vred hue«, eller mod den, der slår sin »broder« ihjel, »det Gud forbyde«, til detaljerede vedtægter om høslet og møgkørsel, om fædrift og pløjning. Dette rige kulturhistoriske stof vil forskeren vide at finde og påskønne, hans opmærksomhed behøver man ikke at påkalde, men nu ... er der grund til atter at minde det historisk interesserede publikum om, at her er et arbejde, man ikke vil fortryde at stifte bekendtskab med.

Nationaltidende: Højskolelærer Poul Bjerge i Askov og Oberstløjtnant Sõegaard i Viborg er begge bekendte som ihærdige vogtere af fortidens skatte hos landbefolkningen. Når de nu i forening har påtaget sig udgivelsen af en samling af de gamle landsbylove og byskråer fra jordfællesskabets tid, bør de kunne påregne interesse for deres arbejde hos alle dem, der har kulturhistoriske interesser, og navnlig hos dem, der sysler med bondestandens historie; thi få steder findes så rige kilder til oplysninger om bøndernes kår, levevis og kultur i de forbi

gangne tider, som netop i disse selvskrevne love, der har været kendte under mange forskellige navne: Vider, vedtægter, byskråer, grandebreve o. s. v. ..... Den vil blive et kildeskrift, af hvilke fremtidens historikere vil kunne øse med stor fordel, og samtidig en bog, folket kan have interesse af at læse.

Politiken: Det er et meget nyttigt værk ..... De læsere, som giver sig i lag dermed, vil ikke fortryde det. De vil ved læsningen deraf få et mere levende indblik i, hvordan danske mennesker den gang levede, end gennem mange store bøger med beretninger om de historiske begivenheder. P. Munch.

Medlemsblad for Sorø Amts landøkonomiske Selskab: Det er et forbavsende ringe kendskab, nutidens landmænd har til fortidens landbrug, til trods for, at landbrug i umindelige tider har været landets bærende erhverv, en mangel, denne bog kan råde bod på, og den har i hvert fald høj kulturhistorisk interesse.

I alle Boglader faas:

Danske vider og vedtægter

eller

gamle landsbylove og byskråer

udg. af **Poul Bjerge** og **Th. J. Söegaard.**

I. Øerne..... 504 + 12 Sider. *6 Kroner.*

II. Jylland..... 584 + 12 Sider. *6 Kroner.*

Der tænkes udgivet et tredje bind, der deles i to dele. Første skal indeholde de danske vider i Sønderjylland, andet et tillæg til hele værket, der skal indeholde nyfundne vider. Der kan nævnes et par fra Bornholm, tre—fire fra Sjælland, et par fra Lolland-Falster, en tre stykker fra Fyn og en fem—seks fra Jylland. Desuden skulde der være udførlige registre, både personregister, navneregister, fagregister og fortegnelse med forklaring over de gamle ord og ord fra landsmålet, og tillige en oversigt over navnestoffet.

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri i Kolding